

Stará Boleslav,

nejstarší poutní místo v Čechách.

Vydal

František Srdínko,

sídelní kanovník kollegiatní kapitoly v Staré Boleslavi, rada k. arcib.
konsistoře Pražské, k. arcib. notář.

S ocelorytinou a 8 obrázky v textu.

Nákladem vlastním.

Na skladě v knihkupectví B. Stýbla v Praze a u Vác. Matouše,
knihaře v Staré Boleslavi.

Stará Jolleslaw. | All Jolleslaw.

Jsem právě Boleslav:
Mne bolem oslavil,
Když věnec tu dovil
Své slávy Věnceslav.

*Nápis na bráně v St.
Boleslavi.*

Předmluva.

Slyše poptávky nábožných poutníků po nějakém popisu svatyň zdejších, vybral jsem z podílu údů Dědictví Svatojanského na rok 1879: »Památky Staroboleslavské, jež sepsal Jan Kř. Votka,« zprávy tuto sestavené. Mnohé jsem zkrátil a jen málo přidal. Jiné zásluhy při tom nemám a nehledám.

Čistý výnos tohoto spisku věnuji kollegiatnímu chrámu sv. Václava, jenž chud jsa a po nákladné opravě i dluhem stížen, přispění nutně potřebuje na opatření nějakého koberce k hlavnímu oltáři a rouch bohoslužebných.

Co by se v této knížce pohřešovalo, doplním dá-li Bůh dočkati se vydání druhého.

Ve Staré Boleslavi, dne 6. června l. P. 1880.

Skladatel.

O B S A H:

Stránka

I. Milostný obraz a chrám Marie Panny ve Staré Boleslavi .	3
II. Kollegiatní chrám sv. Kosmy a Damiána i sv. Václava v Staré Boleslavi	81
Pobožnosti v St. Boleslavi každodenní	
A. U Marie Panny	113
B. U sv. Václava	116
Pobožnost poutnická	118

I.

Milostný obraz a chrám Marie Panny ve Staré Boleslavi.

Počátek a původ Staré Boleslavi padá dle dějepisných zpráv do první polovice věku desátého. Nejstarší kronikář Český Kosma, bývalý děkan kapituly Svatovítské na hradě Pražském, jenž se r. 1045 narodil a r. 1125 zemřel, zachoval nám ve svých letopisech podstatnou zprávu o tom, kterak kníže Boleslav I. přímým Ukrutný za svých mladistvých let podané své násilím k tomu donutil, aby mu nový hrad vystavěli, který dle jména jeho pak nazván byl *Boleslavi*. Boleslav I. panoval v Čechách od r. 935 až do r. 967. Byl on vlastní, mladší bratr našeho milého sv. Václava a bl. Přibislavy. Otec jeho sloul Vratislav I., který asi od r. 903 až do r. 921 panoval. Matka jeho byla Drahomíra, rozená ze Stodor, která až do smrti své pohankou zůstala. Vratislava I. otec byl kníže Bořivoj, jenž asi r. 874 od sv. Methoděje pokřtěn byl na posvátném Velehradě. Matka Vratislavova byla naše sv. Ludmila, která mučnickou smrt podstoupila dne 15. září 921 na Tetíně. R. 935 zavraždil Boleslav I. čili Ukrutný pomocí svých pohanských přátel a spiklencův úkladně svého vlastního bratra sv. Václava ve Staré Boleslavi.

O vřelé úctě sv. Václava k Matičce Boží zachovalo se nám více rozličných pověstí, které až podnes v lidu našem známy jsou, a také na proslulou svatyni Marianskou v Staré Boleslavi se vztahují. Boh. Balbín zaznamenal o tom dle starých pověstí následující zprávu¹⁾: Kdykoli sv. Václav při rozličných příležitostech s odznaky a slávou své knížecí důstojnosti uprostřed četného komonstva svého veřejně se objevil, nosíval dle jeho rozkazu jeden z dvořanů v čele průvodu knížecího na dlouhém kopí zavěšený obraz Rodičky Boží. Krásný ten obyčej mívali za starých věků ve východních zemích knížata křesťanská. Tuto korouhev s obrazem Matičky Boží míval sv. Václav v čele komonstva svého i když s vojskem svým do boje táhl, aneb když se někdy k dvoru krále Německého ubíral. Pověst také vypravuje, že korouhev tu obyčejně bl. Podivín nosíval, a že ji zejména i tenkrát nesl, když sv. Václav s vojskem svým do boje táhl proti odbojnému vojvodovi Zlickému, který pak zázrakem ustrašen sv. Václavu se poddal a pokořil. Na památku těchto pověstí dal sám Boh. Balbín k svému latině sepsanému dějepisu Staré Boleslavi přiložiti pěknou rytinu, proslulým umělcem Karlem Škretou r. 1670 nakreslenou, na níž vyobrazen jest sv. Václav, kterak maje po boku svém vojvodu Zlického, s vojskem svým vítězoslavně do Prahy táhne. Nad vojskem vznášejí se dva andělé, a v čele celého vojska vyobrazen jest bl. Podivín, jenž na koni sedě v pravici své korouhev s obrazem Matky Boží nese.

Jiná mezi lidem Českým mnohem známější pověst o vřelé a hluboké úctě sv. Václava k Matičce Boží jest ve velmi úzkém spojení s milostným obrazem Marie

¹⁾ Historia Boleslav. libr. VII. cap. III. pag. 9.

Panny, který až podnes v Staré Boleslavi v chrámu Marianském se nachází, k němuž každoročně tisíce poutníků z celých Čech putuje, a který již v minulých stoletích nazýván byl „palladium země České“ t. j. ochranným obrazem země České, poněvadž se zbožní předkové naši k Matičce Boží Staroboleslavské nejen ve svých soukromých potřebách a tísňích, ale také v takových dobách o pomoc nebeskou utíkali, když vlast naši obecné pohromy, válka totiž, neb mor, neb jiné svízele stihaly.

O *původu* tohoto milostivého obrazu Marianského koluje více pověstí, které se v podrobnostech, jak u pověstí obyčejně bývá, od sebe liší, ale všechny se v tom shodují, že obraz ten ve zvláštním styku byl se sv. Methodějem, se svatou Ludmilou a se sv. Václavem. Nejrozšířenější pověst zní takto: Když kníže Bořivoj od sv. Methuda na Moravě byl pokřtěn a do Čech se navrátil, přišel pak i sv. Methud do Čech, vyučil manželku Bořivojovu, Ludmilu, ve víře křesťanské a křest sv. jí udělil. Ludmila oddavši se celým srdcem svým víře křesťanské, dala hned modly své, jež jako pohanka ctívala, roztlouci. Některé z těchto modl byly z drahých kovů zhotoveny, zvláště pak připomíná se jedna modla, jež Krosina sloula a celá z ryzého zlata byla. Tyto rozličné částky bývalých modl dala sv. Ludmila ohněm rozlítí, z čehož zvláštní směsice kovová povstala. Z té kovové směsice dala pak svatá Ludmila rozličné nádoby při křesťanských službách Božích potřebné, jakož i některé domácí nádoby zhotoviti, a mezi jiným i dotčený obraz Matičky Boží, což se dle pověsti na radu a dle návodu svatého Methuda stalo, který ve věcech uměleckých sběhlý byl. Před obrazem tím, jež sv. Methud posvětil, ctívala pak

sv. Ludmila po celý čas života svého Matičku Boží, a měla jej také při své mučnické smrti u sebe. Po sv. Ludmile zdědil obraz ten sv. Václav, který jej z veliké úcty k Matičce Boží vždy při sobě na prsou svých nosíval. Když pak sv. Václav smrt mučnickou v Staré Boleslavi podstoupil, byl i tento obraz krví jeho mučnickou zbrocen. Dva z vrahů sv. Václava, spatřivše obraz ten na prsou jeho, vzali jej s sebou a zakopali v podhradí Staroboleslavském na jednom poli, kde po dlouhá léta spočíval, až konečně opět v století XII. byl nalezen. Tak vypravuje jedna pověst, ku které Boh. Balbín ještě následující zprávu dodal: „V chrámu Staroboleslavském nachází se oltář sv. Kosmy a Damiána, který sice není původu velice starého, avšak dosti důležité svědectví o tom vydává, že posvátný obraz Marianský pochází od sv. Cyrilla a Methuda. Jest totiž na tomto oltáři sličně vyobrazen sv. Cyrill a Methud, kterak dotčený obraz Marianský sv. Ludmile do rukou vkládají.“

Dle jiných pověstí nebyl milostivý obraz Staroboleslavský ulit z ztroskotaných modl pohanských, ale sv. apoštolové naši Cyrill a Methud přinesli jej již s sebou z Řecké země na Moravu, a sv. Methud daroval jej sv. Ludmile, když ji ve víře křesťanské byl vyučil a pokřtil. Po její smrti náležel pak obraz ten sv. Václavu, a přihodilo se s ním tak, jak pověst výše uvedená vypravuje. — Jiná pověst vypravuje opět, že bl. Podivín po smrti sv. Václava dotčený obraz s prsou jeho sňal, u sebe jako drahocennou památku choval, a když pak sám do blízkého lesa od vrahů zavlečen a tam oběšen byl, odhodili a ukryli vrahové obraz na tom místě, kde později po letech byl nalezen. V starých nábožných knížkách lze se dočísti ještě jiných podob-

ných pověstí ¹⁾, které se v jednotlivých podrobnostech od sebe sice liší, ale v tom se vždy shodují, že milostivý obraz Staroboleslavský v rukou sv. Methuda, sv. Ludmily a sv. Václava se nalézal. Co se pak kovu týče, z kterého obraz ten zhotoven jest, opakují to četní spisovatelé, jenž od věku XVII. až do věku nynějšího o něm psali, že není ulit z ryzého zlata neb stříbra, aniž z nějakého jiného kovu samorostlého, nýbrž z jakési směsice rozličných kovů, zlata totiž, stříbra, mosazu atd. Boh. Balbín nazývá tuto kovovou směsici kovem Korinským (aes Corinthicum). ²⁾ Kašpar Arsenius z Radbuzy, děkan kapituly Svatovítské na hradě Pražském, praví ve spisu svém, že ještě za jeho času (t. j. v první čtvrti století sedmnáctého) v pokladnici kollegiátního kostela Staroboleslavského pohárek čili kalíšek býval, který z téhož kovu zhotoven byl, z něhož milostivý obraz Mariánský ulit jest. Pohárek ten nazýval se vždy pohárkem sv. Václava, poněvadž ho dle ústního podání sv. Václav za živobytí svého sám užíval. O témž pohárku činí více jiných spisovatelů zmínku, kteří jej na své vlastní oči v Staré Boleslavi viděli; nyní ho tam již není, a také žádný udati neumí, kam se poděl, když ze Staré Boleslavi zmizel. Starší spisovatelé vypravují, že mimo to zcela podobný a z téhož kovu zhotovený pohárek býval také na Mělníce, který vůbec pohárkem čili kalíškem sv. Ludmily nazýván byl. Kdy a jak se ztratil, není známo. Dle zprávy Boh. Balbína bývalo prý za starých časů v kollegiátním chrámu Staroboleslavském více kalichů mešních, křížů

¹⁾ Viz k. př. knížku sepsanou Janem Ig. Dlouhoveským z Dlouhé Vsi pod názvem: Zdoroslavíček na poli požehnaném str. 17. a 18. ²⁾ Histor. Bolesl. lib. VII. cap. 2., pag. 6.

a také jiných nádob kostelních, které z téhož kovu Korintského ulity byly, jako milostný obraz Matičky Boží.

Proti pověsti té, že sv. Cyrill a Methud milostivý obraz Staroboleslavský z Cařihradu čili vůbec z říše Byzantské s sebou byli přinesli, namítali již v sedmnáctém století někteří, jakož z Boh. Balbína vysvítá ¹⁾, že prý obraz ten do sebe nemá obyčejný ráz Marianských obrazů Řeckých, zejména pak, že Ježíšek na něm není rouchem přioděn, jako na Řeckých obrazech z tehdejších časů pocházejících přioděn bývá. Boh. Balbín poukazuje však opět na leckteré známky, kterými se obraz Staroboleslavský jaksi podobá známým obrazům Marianským, které dle tradice sv. evangelista Lukáš maloval, a které Řeckého rázu do sebe mají. Dále se odvolává Balbín i na to, že sice na starobylých Ruských a Rusínských obrazech Ježíšek vždy bezvýminečně jest rouchem přioděn, ale že v ohledu tom leckteré starobylé obrazy Řecké i výminku činí. Jiní posuzovatelé pověstí Staroboleslavských opět za to měli, že sv. Cyrill a Methud obraz dotčený z některé z těch rozličných zemí s sebou přinesli, v nichž se dříve, nežli na Moravu přišli, byli zdržovali, a za tou příčinou že obraz Staroboleslavský úplný ráz Řeckých neb Ruských obrazů Marianských do sebe nemá. Ale domněnka ta, že milostivý obraz Staroboleslavský původně ulit byl v samých Čechách návodem sv. Methuda z kovových bůžků pohanských, jež sv. Ludmila jako pohanka ctívala, byla ve věku sedmáctém nejrozšířenější, a pokládala se také za pravdě nejpodobnější. První spisovatel Český, který zprávy o nalezení obrazu našeho v jakési souvislosti sepsal a tiskem uveřejnil,

¹⁾ Histor. Bolesl. lib. VII. cap. II. pag. 5.

byl muž na slovo vzatý, který si v dobách přetěžkých o církev katolickou v Čechách, zejména pak o hlavní chrám celé země České nevšedních zásluh vydobyl. Byl to děkan kapituly Svatovítské Kašpar Arsenius z Radbuzy, o němž J. T. Berghauer následující pamětní zprávu v archivu dotčené kapituly našel, a také uveřejnil ¹⁾: „Kašpar Arsenius z Radbuzy, rodem z Plzně, hlavního chrámu děkan a generální vikář arcibiskupa Pražského. Byl to muž velice pilný a bedlivý, práv kapitolních, chrámových jakož i náboženství katolického vůbec horlivý zastavatel a tehdejších kacířů přístrach. Byl velice jadrným kazatelem a také neunavným čítaelem a spisovatelem, který vlastnoručními rukopisy a listinami po sobě zůstavenými archiv metropolitní bohatě opatřil a rozmnožil. Ztracené zboží chrámové a kapitolní úsilovnou pilností vyhledával, přerušená nadací obnovoval. Kněžstvo k dobrým mravům vzdělával. K chudým byl dobročinný, k chrámům Páně a k všelikým zbožným podnikům velice štědrý. Poklad chrámu Svatovítského, knihovnu, archiv střežil se zvláštní umělostí po celý onen nad míru bouřlivý čas povstání. Zemřel dne 13. září 1629.“ Tomáš Pešina z Čechorodu podává též o Kašparu Arseniovi podobný úsudek, ku konci pak praví: „Jemu má co děkovati metropolitní kostel, že svaté ostatky a jiné posvátné nádoby přese všecko násilí a bezpráví nepřátel byly zachráněny.“ Tento tedy vážný a zasloužilý muž vydal tiskem v řeči české a také v řeči latinské zvláštní knihu o Rodičce Boží, ve kteréž mimo jiné o původu a o nalezení posvátného obrazu Starobořslavského, jakož i o vzniku veřejné úcty k němu poněkud ze-

¹⁾ Protomartyr poenitentiae. Tom. I. pag. 319.

vrubněji jedná. Kniha jeho česká byla dvakrát vy-
dána tiskem. Druhé vydání vyšlo v Praze r. 1629.
Název knihy zní takto:

„Pobožná knížka o Blahoslavené Panně Marii a
přečisté Rodičce Syna Božího: a o divích, kteří se
dějí před jejím obrazem v Staré Boleslavi: nábožným
poutníkům, a jiným křesťanům velmi užitečná. Od
důstojného kněze Kašpara Arseniusa z Radbuzy, kostela
sv. Víta na hradě Pražském děkana a arcibiskupství
Pražského officiala. K žádosti mnohých věrných kře-
stánův v nově sepsaná. Vytištěna v Starém Městě
Pražském u Pavla Sešia. Léta Páně 1629.“ — Na
druhé stránce jest obrázek dřevotiskový zázračného
obrazu Bl. Panny Marie s latinským nápisem: Dignare
me laudare te Virgo sacrata: Da mihi virtutem contra
hostes tuos. Spisovatel věnoval knížku tu pánům Vi-
lému Slavatovi, vladaři domu Hradeckého a Jaroslavu
Bořitovi z Martinic. V předmluvě své praví Arsenius
hned na druhé stránce takto: „Poněvadž pak v Staré
Boleslavi jest kostel k poctivosti a pod jménem Blaho-
slavené Panny Marie Matky Boží, do kteréhož veliké
množství lidu křesťanského z rozličných stran králov-
ství tohoto Českého, pro pobožnost toho místa, a pro
rozličné divy, kteréž tu Blahoslavená Panna ukazuje,
již od dávného času přichází, a obzvláštně z měst
Pražských ty dni mezi ochtábem Nanebevzetí Panny
Marie, každého roku s slavnou processí, a s velikým
náboženstvím věrní křesťané obojího pohlaví tam vy-
cházejí a putují, a mnozí z nich divná dobrodiní Bož-
ská tu přijímají: vida an až posavad žádný nebyl, kte-
rýž by to všecko v spis uvedl: z té příčiny já, kterýž
od mladosti mé vždycky jsem byl služebníkem Nej-
blahoslavenější Panny Marie a budu ještě (Bohdá) až

do poslední hodiny života mého, abych k ní svou lásku a pobožnost ukázal, umínil jsem o ní, s pomocí Boha všemohoucího, některé přední věci, prvé již dávno všemu světu známé, ke cti a chvále jména jejího psáti, a je do tohoto krátkého sebrání pojíti: mnohým sice, vím o tom, nevděčný, ale mnohým také k poznání hodný a užitečný. Podle toho též, aby dotčený její kostel v Staré Boleslavi vždycky ctěn byl, a lidé tím raději do něho chodili, jej sobě poručený měli, chci k prospěchu a k potěšení poutníků, o začátku a způsobu putování věrných křesťanův do téhož kostela oznámiti. Naposledy i divy a zázraky, kteréž tam k vzývání té nejvelebnější Panny již od mnoha let k zdraví lidskému Pán Bůh ukazovati ráčil, míním připomenouti.“ Celá kniha sestávala z 15 kapitol. V jedenácti kapitolách jedná spisovatel o výtečnostech Matky Boží a o její úctě vůbec. Teprv v kapitole 12. jedná o milostivém obraze Staroboleslavském, a kapitola ta jest nadepsána: „Kdy a kterak putování k obrazu blahoslavené Panny Marie do Staré Boleslavi začalo,“ a zní doslovně takto:

„Za panování krále Vladislava, okolo léta 1160, putování k obrazu Matky Boží v Staré Boleslavi tímto způsobem se začalo. Byl v Staré Boleslavi nějaký pracovitý a robotní člověk, Matky Boží (jakž tu těch časův i jiní všickni byli) veliký milovník: ten na tom místě, kdež nyní jest Matky Boží kostel a veliký oltář, měl pole neb dědinu, kteroužto dědinu oraje, když na to místo velkého oltáře přišel, zastavili se koní, od toho místa zpátkem postoupali, a pluhu dále táhnouti nikterakž nechtěli. A když tu voráč na tom místě těžce s koňmi pracujíc dlouhou chvíli stál, pravil sám k sobě: Něco tu divného jest. A bijíc koně aby táhli,

vtekl tuze radlici do země, a hle maličký k stříbru neb mosazu nápodobný obraz Blahoslavené Panny Marie a obraz Syna jejího Pána Ježíše, an ho chová na svých rukách, jemu se zjevil a ukázal. Kterýž uzřev, podivil se, a nevěda od koho, aneb kdy by tu zakopán byl, vzal jej s úctivostí, a do domu svého nesl. Na ráno chtěl ten obraz ohledati, nikdež ho více nespátroval: jakž pak k práci své ven na pole vyšel, obraz ten na témž místě, kde jej prvé vyvoral, spatřil. Vzal jej do domu po druhé, a opět následující noc na to místo sám se navrátil. Vzal jej i po třetí, a stalo se tolikéž. I divil se tomu velice, a rozmejšlejšíc se nad tou věcí, a srozuměv tomu, že by tu nějaká moc Boží byla, vidělo se mu, jakž i náleželo, aby takový obraz dal do kostela. Vzav jej tehdy z toho místa, šel s ním k děkanovi a k kanovníkům kostela sv. Václava v Staré Boleslavi, a vypravujíc jim, co se tu přihodilo, dal jim ho do kostela k schování. Ale divná věc, i z toho kostela na dotčenou dědinu, na též místo, jednou i po druhé se navrátil. Tu ti nábožní a Boha bojící kněží, věc tu u sebe rozvažující, jedni k druhým pravili: Jistě div Boží jest toto, že obraz tento již po tolikráte na to místo sám se navrácuje, bezpochyby, že Blahoslavená Panna Maria to místo sobě oblíbila, a na něm ctěna býti chce. Protož snesše se na tom všickni, dali na témž místě k poctivosti jména jejího kapličku kamennou postaviti, aby v ní obraz ten poctivě chován a ctěn byl. To když uslyšeli všickni okolní obyvatelé, jaký to div Pán Bůh ukázati ráčil, počali ten obraz a to místo v veliké vážnosti a poctivosti míti, a mnozí znamenitější, a zvláště ti, jenž byli milovníci Blahoslavené Panny Marie tam přicházejíce, nábožně se modlili, a ctíce v tom obraze tu, kterouž vyznamenává

Blahoslavenou Pannu, pravili: Tys Matka Boží, tys naše milostivá před Pánem Bohem přímluvnice: tebe ctíti a chváliti budeme, my, i naši budoucí na věky. A když to pomalu den ode dne v okolních končinách, po vsích a městech se rozhlašovalo, mnozí lidé, a mezi těmi někteří nemocní k spatření toho obrazu tam přicházeli, a náskou pomoc odtud očekávali. Aniž v naději své zklamání byli. Neb místa toho pobožnost a svatost tělům zdravým zdravou mysl, neduživým pak uzdravení nemoci dávala. Mnozí také ve všelijakých ouzkostech a těžkostech postavení, na pouť k Matce Boží do té kapličky se slíbili a putovali a mnozí z nich v svých modlitbách bývali od Pána Boha uslyšáni, tak že začkoli z víry a pokory právě žádali, bylo jim pomozeno. Odtud potom přišlo, že častokráte v houfích lidé do té kapličky putovali, netoliko muži, ale i ženy a panny i děti, obojího pohlaví, duchovní i světští: a téměř každý z nich přicházejí tam, svou pobožnost nějakým darem prokazoval. Někteří pro milost, kterou měli k Matce Boží, obětovali vosk, někteří peníze aneb roucha, aneb jiné divné věci pokorným srdcem přednášeli. Žádný před obličejem Božím, který tu divné věci působil, s prázdnýma rukama se neukázał, ale jeden každý, seč býti mohl, ke cti a chvále Matky Boží nějakou obět učinil. Odkavád vidouce nábožní správcové té kapličky, že to vůlí Božskou se začalo, bojíce se vůlí Božské protiviti se, z těch offér a obětí věrných křesťanův dali tu kapličku rozšířiti, udělavše z ní kostel: kterýž že pro množství poutníkův, jenž tam těchto časů dvakrát nejméně každého roku s slavnou processí, s velkým náboženstvím, s pokorou srdce a láskou k Pánu Bohu, z okolních měst a vesnic přicházeli, ještě malý byl; jest nedávných let nemálo rozšířen a

zveleben. Že pak tu při obrazu Blahoslavené Panny Marie, jak z počátku, pak i potom, mnozí a častí dále se divové, a mnoho lidí od rozličných nemocí uzdraveno bylo: zprávu o tom činí toho lidé starožitní, kteříž posavád jsou živi, aneb nedávno zemřeli: ale že pro sprostnost aneb nedbalost popsání nebyli, a lidé aby je v své paměti snášeli, na to nedbali, protož mnoho, ješto bylo hodné paměti, což se tu dalo, přišlo v zapomenutí. Kostel pak tobo času vystavený z offěr a z obětí dobrých a pobožných křesťanův, jest na svědectví divův činěných až do dnešního dne. Odkud pak, neb kterak ten obraz na to pole se dostal, z zprávy starých lidí a z kostelních pamětí se nachází: že ten obraz byl jest sv. milého Václava, jemuž on každodenně náležitou počestnost uděloval a jej také jakožto horlivý milovník Blahoslavené Panny Marie často při sobě nosil. Jako i tehdáž, když pro víru Krista Pána mučedlnictví v Staré Boleslavi trpěl, ti dva lotříkové Styrsa a Hněvsa, kteří jej nemilostivě bíti a mordovati pomahali, spatřivše při něm takový obraz, jej od něho vzali, a na svrchu dotčeném poli (neb blízko jest od téhož místa) potupně, aby snad tudy jejich nešlechtnost vyjevena nebyla, zakopali. Kdež zůstával tak dlouho zakopaný, až od toho voráče, o němž napřed oznámeno, byl nalezen. Žeby pak dotčený obraz sv. Václava byl, tomu i toto za důvod jest, že při kostele Staroboleslavském spatřuje se až podnes koflíček sv. Václava, právě z podobného kovu (o němž jakýby byl žádný z průběřův viděti a poznati nemůže), z jakéhož jest jmenovaný obraz Blahoslavené Panny Marie; kteréhožto koflíčku on k nápoji užíval, a z něho také ten večer, nežli smrt umučení svého trpěl, spolu sedícím za stolem služebníkům svým, aby

milost sv. Michala Archangela, aby jak duši jeho, tak i jejich duše donesl do příbytku věčného, laskavě připil. Z čehož snadno souditi se může, že poněvadž ten

koflíček spolu s obrazem z jednoho a sobě podobného kovu jest, že týž obraz Blahoslavené Panny měl jest sv. Václav. Jakož pak tomu nábožně věřiti se může a má.“

Z tohoto jednoduchého, nelíčeného vypravování, ku kterémuž nákres posvátného obrazu jsme připojili, vysvětává, že se ve zbožných pověstech o nalezení milostivého obrazu Staroboleslavského hlavně na dvě věci váha klade. První z těchto dvou věcí jest, že milostivý obraz, byv na poli vyorán, pětikráte se na totéž místo zázračně navrátil, až z toho všem patrně bylo, že Matička Boží na témž právě místě a ne na jiném chce vzývána a ctěna býti. Druhá vynikající věc jest, že úcta témuž obrazu milostivému vzdávaná z počátku jen na lid obecný se obmezovala; neboť jen skromná kaplička na témž místě byla zbudována, a později z dobrovolných příspěvků jen jakýsi skrovný kostelíček. Zcela podobné dvě stránky vynikají velmi často při vzniku jiných poutních svatyní Marianských. Rodička Boží vyvolí si jako královna nebes a země a naznačí místo, na němž ctěna a vzývána býti chce. Dle dějepravy biblické vyvolil si Hospodin Bůh sám také některá místa zvláště k tomu účelu, aby se mu na nich oběti přinášely. Skromná pak kaplička, a nápotomní kostelíček z almužen zbudovaný, upomíná na to, že Rodička Boží, jako sám Pán Ježíš na pokoře, na skromnosti hlavní své zalíbení má, a že jen na základě této ctnosti každý podnik k časnému a věčnému blahu člověka může trvanlivě prospívati, tak jako hluboká pokora Marie Panny přední toho byla příčinou, že si ji Syn Boží za svou matku vyvolil; „Hospodin vzhledl na pokoru dívky své“ pravila Rodička Boží sama o sobě. Hospodin ji však tou měrou po celém světě oslavil a vyvýšil, že žádný svatý a žádná svěťice Boží podobné úcty nepožívá, jako Rodička Boží; „od této chvíle blahoslaviti mne budou všickni národové,“ pravila opět sama Rodička Boží. Tomuto tedy vývoji převeliké oslavy Rodičky Boží vůbec, podobá se i vývoj

veliké úcty a oslavy, kteréž se milostivému obrazu Staroboleslavskému v pozdějších stoletích dostalo. Od století XII. až do druhé polovice století XVI. jsou nám příběhové téhož obrazu takřka úplně rouškou zastřeni, že o nich jen z pověstí chudičké zprávy máme, jako ku př. tu, že sv. Jan Nepomucký před umučením svým k témuž posvátnému obrazu putoval a se tam na smrt svou připravoval. Hlavní příčinou toho jest, že za časů válek husitských nejstarší listiny a zápisky Staroboleslavské, z kterých bychom čerpati mohli, na zmar přišly. Kapitola sama utrpěla v dobách těch, jakož i celá Stará Boleslav velkých ztrát a mnohých svízeli. Když války husitské počaly, hledala jedna část kanovníků Svato-vítských útočiště své v Žitavě, a tam se také kanovníci Staroboleslavští za toutéž příčinou odebrali. R. 1421 byli již Pražané pod obojí posádkou v hradu Staroboleslavském; kterak a kdy se hradu tohoto zmocnili, o tom se nám zpráv zjištěných nedostává. Dějepiscové mají za to, že tak zvaní bratři Orebští hradu Staroboleslavského dobyli. Táhnouce totiž z kraje Hradec-kého pod vedením Hynka Krušiny z Lichtenburku Pražanům na pomoc proti králi Sigmundovi, vzali cestu krajem Boleslavským, kdež nejprvé klášter Hradištský rozbořili. Na svém dalším pochodu ku Praze dobyli bezpochyby i hradu Staroboleslavského, v němž se pak Pražané usadili. Pán Jan z Michalovic, příznivec krále Sigmunda, chtěl pak týž hrad Pražanům odejmouti, avšak nepodařilo se mu. Po bitvě u Lipan (1434) navrátila se kapitola ze Žitavy opět do Staré Boleslavi. Ale když po smrti krále Sigmunda (1437) nové bouře vypukly, nucena byla útočiště své až v Budíně hledati, kamž i poklad a starobylé listiny kapitolní a chrámové zavezeny byly. Listiny tyto nebyly však nikdy více do

Staré Boleslavi navráčeny; možná že v Budíně zůstaly a tam se konečně ztratily.¹⁾

Po navrácení svém z Budína měla kapitola za panování krále Ladislava (1453—1457) kratičkého oddechu; avšak za panování krále Jiří z Poděbrad (1458—1471), který straně pod obojí mnoho nadržoval, utrpěla kapitola velice mnoho, poněvadž se tak jako kapitola Svato-vítská od pravého učení katolického odchýliti nechtěla. Hrad Staroboleslavský byl vojskem královským obsazen, a podhradí dostalo se do rukou důvěrníka krále pána Jindřicha z Michalovic, jemuž panství Brandýské náleželo. Větší část zboží kapitolního přišla v cizí ruce, a kanovníci zdržovali se tou dobou dílem na Moravě, dílem v Budějovicích a také v Plzni. Nápotom udály se i v obyvatelstvu Brandýském a Staroboleslavském velké změny náboženské. Po smrti pána Jindřicha z Michalovic (1463) stala se dědičkou panství Mladoboleslavského a Brandýského sestra jeho Majdalena, jenž provdána byla za pána Jaroše Tovačovského z Cimburka, bratra to proslulého pána Ctibora Tovačovského. Pan Jaroš Tovačovský, nejvyšší komorník království Českého, stál však v čele strany pod obojí, řídě ustavičně odpor její proti straně katolické v zemi, a tudíž i na panstvích svých stranu pod obojí všemožně rozšiřoval. Jeho druhá manželka byla paní Johanka z Krajků. Paní tato zdědivši po něm dotčená panství, učinila pak svého vlastního bratra Kunrata z Krajků dědicem panství Mladoboleslavského a Brandýského. Za časů Johanky z Krajků staly se tedy Mladá Boleslav a Brandýs hlavními sídly Jednoty bratrské; Kunrát z Krajků byl též Jednotě bratrské zcela oddán, a proto ji všemožně roz-

¹⁾ B. Balbin Hist. Bolesl. libr. VI. cap. VI. pag. 31.

široval. Po smrti jeho r. 1542 zdědil syn jeho Arnošt dotčená panství a byl též velkým příznivcem Jednoty bratrské, ale r. 1555 pozbyl panství Brandýského a sice za pokutu pro odpor svůj proti králi Ferdinandu I. v čas války Šmalkaldské. Od r. 1555 stalo se tedy panství Brandýské panstvím komorním a následkem toho stala se nejen v Brandýse ale i v Staré Boleslavi velká změna ve věcech náboženských.

Všechny tyto události od počátku válek husitských až do druhé polovice věku šestnáctého způsobily sice nemalé překážky, že se poutníci tak často a tak hojně na pouť do Staré Boleslavi ubírat nemohli, jako dříve. Ale kapitola Staroboleslavská zachovala vždy tak jako kapitola Svatovítská víru katolickou, a seč mohla pracovala o vzniku jejím. I když se Brandýs jedním z hlavních sídel Jednoty bratrské byl stal, nepřišla skromná svatyně Marianská ve Staré Boleslavi k zapomenutí. Katolíci si ji i tenkrát vážili. Tomu nasvědčuje událost ta, že ku konci věku patnáctého Český rytíř Jan Kapoun ze Svojkova svůj štít v kostelíčku Marianském dal zavěsiti, a že pak potomci jeho i celý kostelíček, stářím již sešlý, znovu dali vystavěti¹⁾. Jakmile se pak panství Brandýské a tudíž i hrad Staroboleslavský do správy císařské dostal, pečovala kapitola Staroboleslavská bedlivě o to, aby rozličné bludy náboženské v celém okolí po více let rozsévané opět byly vyhostěny. V příčině té byli zejména bedliví: probošt Václav Franta, jenž se později stal světícím biskupem Pražským, dále nástupce jeho v proboštsství Staroboleslavském Petr Pěšín, rodem z Horšova Týna, bratr jeho Ondřej Pěšín, děkan

¹⁾ Balbin, Epitome, libr. V. cap. XIII. pag. 599.; Paprocký o stavu rytířském str. 68.

Staroboleslavský, jakož i nástupce jeho Jiří Steinwasser od Jizery. Na žádost a pozvání těchto horlivých mužů přicházivali tenkrátě začasť mimo jiné duchovní i někteří kněží z Tovaryšstva Ježíšova do Staré Boleslavi, aby tam a v okolí lid v křesťanské víře vyučovali. S oživením víry katolické v těchto krajinách jakož i v Čechách vůbec, na němž se všech stran duchovenstvo světské a řeholní pilně pracovalo, počaly se i poutě k milostivému obrazu Staroboleslavskému častěji než dříve vykonávati. Z Prahy docházela již ku konci věku šestnáctého dosti četná processí k témuž obrazu. Zejména pak sluší poznamenati, že někteří členové starých panských rodin Českých milostivý obraz Staroboleslavský rádi navštěvovali; byli to pánové z Kolovrat, z Martinic, Berkové, Pernštejnští a jiných více.

Avšak již ku konci věku XVI. a pak na počátku věku XVII. byly v Čechách za panování císaře Rudolfa II. (1576—1612) neustálé a tuhé třenice mezi tak zvanými utrakvisty čili „stranou pod obojí“ a mezi katolíky, kteří se tenkrátě „strana pod jednou“ způsobou totiž Tělo Páně přijímající, nazývali. Strana pod obojí nepřidržovala se však více, jako staří utrakvisté Čeští kompaktátů Basilejských, ale sestávala z takových Čechů, kteří se německé víry Luteranské uchopili, a pak z tak zvané Jednoty bratrské, která se dílem učením Kalvinského, dílem bludův Píkhartův přidržovala.¹⁾ Tito tedy noví utrakvisté, sprátelivše se úzce s protestanty v Německu pracovali všemožně o to, aby protestantismu v Čechách úplná svoboda byla propůjčena a zaručena, což ovšem nejen na škodu víry katolické ale také na škodu národnosti České bylo. K dosažení cíle tohoto naskytla se

¹⁾ Dr. Klem. Borový, Dějiny diecése Praž. str. 321.

jim konečně r. 1608 dobrá příležitost, když Matiaš svého bratra Rudolfa II. s trůnu svrhnouti, a na něj sám zasednouti chtěl. I vynutili tehdy na císaři Rudolfovi II., jenž právě ve velkých byl nesnázích, list královský čili majestát, kterýmž protestantům v Čechách úplná svoboda a všelijaké výsady byly propůjčeny. Majestát ten podepsán byl od císaře Rudolfa II. dne 9. července 1609. Strana katolická, záležející jednak z Čechů, jednak také z Němců v Čechách zrozených, tušila to již tenkrát, že výsady a výhody, které se tímto majestátem protestantismu Německému propůjčovaly, jen k větším ještě rozbrojmům v zemi, a konečně nejen ku škodě víry katolické, ale i ku škodě dědičných práv zemských a k ponížení království Českého povedou. A že toto tušení nebylo nepodstatné, ukázalo se zjevně již po několika letech. V těchto tedy smutných poměrech hledali katolíci pomoc u Boha, a sice skrze přímlovu nejsv. Rodičky Boží, obrátivše k tomu cíli pozornost svou na milostivý obraz Marie Panny ve Staré Boleslavi, jehož horlivým ctitelem dle pověsti již náš milý sv. Václav býval, který zbožností a moudrostí svou nejen samostatnost země České, ale i národ Český před hroící mu záhubou zachránil. Ještě téhož roku, v němž majestát dotčený vydán byl, zařízeno bylo a sice dne 18. září velikolepé processí z Prahy do Staré Boleslavi, v němž se nejen obecný lid, ale i zámožní měšťané Pražští, mnozí šlechticové a také řeholní a světší duchovní hojně zúčastnili, ačkoli se z počátku z více stran všelijaké námitky a překážky proti processí tomu činily. Processí toto uspořádali někteří kněží z Tovaryšstva Ježíšova, jenž tenkrát v chrámu Páně u sv. Jakuba na Starém městě Pražském již od více let česká kázání mávali. Z tohoto tedy chrámu vyšel dne 18. srpna

velikolepý průvod, v němž četní mužové, majíce v pravici své velkou berli poutnickou kráčeli. V čele průvodu byl jeden z kanovníků Svatovítských. Duchovenstvo konalo modlitby a zpěvy v řeči latinské; světští poutníci byli na dvě třídy rozděleni, z nichž jedna pobožnost svou v řeči české, druhá pak v řeči německé vykonávala, a tak též byly i kázání a ostatní pobožnosti v chrámu Marianském v Staré Boleslavi střídavě v obou řečích zemských konány. Hlavní úmysl a účel celé této pouti byl následující: Poutníci měli u milostivého obrazu Staroboleslavského Matičku Boží vroucně za pomoc vzývati, aby přímlovou svou u Boha nápomocna byla zemi České ve všech svízelních a potřebách, které ji tenkrát svíraly a víru katolickou ohrožovaly. Celé processí zdařilo se výborně, a skončilo se také druhého dne v největším pořádku. A při této pouti stalo se ponejprv, že se zbožní předkové naši k milostivému obrazu Staroboleslavskému jakožto k ochrannému obrazu celé země České za pomoc utíkali, pročež týž posvátný obraz od této doby častěji nazýván byl „*palladium* země České“ t. j. ochranný obraz země České. V Praze, a vůbec v Čechách způsobila tato slavná pouť Marianská veliký dojem nejen na katolíky ale i na jinověrce. Od té doby konaly se pak na svátek Nanebevzetí Panny Marie každoročně slavné poutě z Prahy do Staré Boleslavi k obrazu milostnému, a od té doby obracela se pak čím dále tím větší pozornost na tentýž milostivý obraz, což i k tomu přispělo, že se v Staré Boleslavi nová velkolepá svatyně na počest téhož obrazu r. 1617 stavěti počala. Stalo se to následujícím způsobem.

R. 1611 přiměli stavové Čeští císaře Rudolfa II. k tomu, že se z panství poděkoval a všech zemí svých bratru svému Matiašovi postoupil, jehož si titěž stavové

za krále Českého zvolili. Nedlouho na to zvolen byl král Matiaš také za císaře Německého. Matiaš, stav se králem Českým, byl již 54 let stár, a teprv v tomto roce stáří svého se oženil, nemoha se dříve nikdy s bratrem svým císařem Rudolfem II. o nevěstu dohodnouti. Pojal sobě za manželku příbuznou svou, dceru strýce svého arcivévody Ferdinanda Tyrolského, imenem Annu, zrozenou r. 1585. Císařovna Anna byla od mladistvých let svých v duchu katolickém vychována a utvrzena. Matka její, rozená princezna Mantovanská, byla velice zbožná a založila v Inomostí zvláštní klášter pro paní stavu šlechtického, do něhož pak sama vstoupila a v něm až do smrti své setrvala. Tato císařovna Anna pokládá se za první zakladatelku nynějšího chrámu Matičky Boží v Staré Boleslavi. Chrám tento nebyl sice na útraty její zcela vystavěn, k tomu přispívalo mnoho jiných ctitelů posvátného obrazu Staroboleslavského, ale císařovna Anna přispěla dle zprávy Boh. Balbínem zaznamenané k tomuto účelu mnohem většími příspěvky než všickni, obětovavši několik tisíc dukátů, a ona prý také vlastně o tom rozhodla a se na tom usnesla, že nový stkvostný chrám na počest posvátného obrazu Staroboleslavského dá vyzdvihnouti. Ostatek vydobyl si v této záležitosti velikých zásluh tehdejší probošt Staroboleslavský Jan Chrysostom Kilian, a děkan David Drahovský z Horšteinu, a také někteří kněží z Tovaryšstva Ježíšova. Na rozkaz císaře Matiaše od r. 1616 vykázaný byly dříví, vápno a peníze na stavbu nové svatyně Mariánské z důchodů panství Brandýského a Poděbradského, jakož tomu listiny v kapitolním archivu Staroboleslavském uložené nasvědčují. Stavitelem chrámu byl Jakub Devaccani, rodem z Italie. Stavba chrámu počala skutečně r. 1617, ale hned roku příštího vypuklo

1613

v Praze povstání protestánských stavů Českých, v němž pánové Slavata a Martinic z okna hradu Pražského do příkopu vyhozeni byli. Byltě to smutný počátek tak zvané 30leté války, která nesčetných útrap a soužení celé vlasti naší způsobila. Téhož r. 1618 dne 15. prosince zemřela císařovna Anna a dne 20. března 1619 zemřel císař Matiaš. Stavba nové svatyně Marianské ztratila tím svých hlavních podporovatelů. Avšak horlivost tehdejšího probošta Staroboleslavského Jana Chr. Kiliana nedala se tím zastrašiti, stavěl tedy dále a r. 1622 zakoupil k této stavbě, jakož i budoucím potřebám kapitoly Staroboleslavské od města Brandýsa kus skály (lom) v straně k Zápům ležící za 65 kop grošů. Další stavby chrámu ujímali se všemožně titěž páni Vilém Slavata a Jaroslav Martinic, kteří byvše r. 1618 z okna hradu Pražského vyhozeni, zázračně ochranou Rodičky Boží na životě byli zachováni. Tak dovršila se v krátké době aspoň budova chrámu nového, jemuž však ještě věže a vnitřní okrasy scházely. Mezi tím zuřila již tak zvaná válka 30letá, v níž nejen tato nová svatyně a chrám Svatováclavský ale i posvátný obraz Matičky Boží zvláštních pohrom a potupy vytrpěly, jakož nyní vypravovati budeme.

V měsíci červenci r. 1630. objevil se Gustav Adolf, král Švédský s vojskem svým v Pomoří, a ve spolku s Německými protestanty počal bojovati proti císaři Ferdinandu II. Jsa muž velice ctižádostivý, chtěl nové protestantské císařství v Německu založiti na zříceninách víry katolické. Gustav Adolf padl sice r. 1632 v bitvě u Lützen, ale Švédové vedli válku tu dále až do r. 1648. V této době utrpěla země Česká nevy-slovitelné zpousty, veliké množství vesnic a měst bylo vydrancováno a spáleno, a na dva miliony obyvatelů

zahynulo dílem hladem a nouzí, dílem pak barbarským ukrutenstvím, kteréž Švédští a Němečtí protestanté v Čechách provozovali ¹⁾. Hned r. 1631, když Gustav Adolf katolické vojsko v bitvě u Breitenfeldu nedaleko Lipska byl porazil, vtrhl spojenec jeho, protestantský kurfirst Saský s vojskem svým do Čech. V celých Čechách byla tenkrát jen malá hrstka vojnů císařských, kteří se s četným vojskem Saským do boje odvážit nemohli. Hlavní velitel vojska Saského, jménem Arnheim, táhl tedy beze všech překážek přímo ku Praze. Když vojsko protestantské dne 11. listopadu 1631 ku Praze přišlo, nezbývalo Pražanům nic jiného, než aby města svá Arnheimovi pod jistými podmínkami vzdali. Mezi těmito podmínkami byly i tyto: Předně, aby Saské vojsko žádnému na živobytí a na zboží neškodilo; za druhé, aby se kostelům katolickým, klášterům a jiným osobám, na kteréž protestanté hlavně měli namířeno, v ničem neubližovalo. O splnění těchto podmínek nestarali se však Sasíkové mnoho, a řádili potom v Čechách po libosti, pleníce, loupíce a vyplašující obyvatelstvo z domů kdekoli a jakkoli jen mohli. Z Prahy odvezli tenkrát četné, drahocenné věci do Saska, mezi nimi i bohaté sbírky po císaři Rudolfu II. Saské vojsko vyjíždělo také často z Prahy na kořist a drancování do rozličných bližších měst a vesnic. Dne 24. února 1632 vyjeli si dva Saští rytmistři, jakýsi Hrbovatý Řičan a Jan Tonner se svými jezdci do Staré Boleslavi. Tam nejen všechny domy vydrancovali, ale i s koňmi do obou kostelů vjeli. Kdekoli v kostelích těch nějaký kus zlata, stříbra, cínu neb mosazu spatřili, všecko napořád brali. Kalichy, ciboria, monstrance, svícny, lampy a mešní

¹⁾ V. V. Tomek, Děje král. Česk. str. 299.

roucha, z kterých si velký posměch tropili, také odnesli. Ostatní pak věci, které se jim ku kořisti nehodily jako oltáře, sochy, stolice, obrazy, zlomyslně polámali, posekali a popálili. S kořistí svou odnesli pak i milostivý obraz Matičky Boží do Prahy, kdež jej svému plukovníku baronu Vavřinci Hoffkirchovi, jenž od Arnheima ustanoven byl za velitele Starého města Pražského, doručili. Týž Vavřinec Hoffkirch byl protestant a rodem Rakušan; byv však pro buřičství své z Rakouska vypovězen, vstoupil do služby kurfirsta Saského, a tak se s vojskem Saským do Prahy dostal. Dne 29. března 1632 dal pak Hoffkirch na Staroměstském náměstí Pražském, naproti kostelu Týnskému novou šibenici a kolo vystavěti, a na ní jednoho tovaryše tesařského oběsiti, poněvadž z venkova jakýsi list do Prahy přinesl, nevěda, že to Sasíkové pod ztracením hrdla byli zakázali. A zrovna naproti této šibenici dal Hoffkirch také na dvě staré, rozlámané židlice milostivý obraz Matičky Boží Staroboleslavské postavit, a kolem židlic jehlance z pik a mušketů utvořiti. Vedle obrazu posvátného zavěšen byl půlarch papíru, na němž v německé řeči vypsána a pečeti potvrzena byla jakási domnělá příčina této rouhavé potupy obrazu milostného. Pro množství Saských vojáků kolkolem stojících nemohl však žádný katolík toto písmo přečísti. Někteří lidé vypravovali, že Hoffkirch proto tak rouhavě zázračný obraz potupil, aby se vidělo, že obraz ten dosud v Praze a v jeho moci jest, a že se tedy zázračným způsobem do svého kostela Staroboleslavského ne navrátil, jako prý tenkrátě sem a tam se povídalo. Jiní opět pravili, že Hoffkirch touto ohavnou potupou milostivého obrazu katolíky k tomu chtěl donutiti, aby si jej od něho velikou summou peněz vykoupili, což se

pravdě mnohem podobnější býti zdá nežli první domněnka. A tu nelze nám mlčením pominouti příběh zvláštní, který nám svědectví podává o hrdinské zmužilosti jedné paní České, jakož i o její vroucí lásce k Matičce Boží. Když posvátný obraz Staroboleslavský u prostřed kacířských Sasíků naproti šibenici rouhavě byl vystaven, prodrala se najednou jedna paní Česká, jmenem Alžběta z Plavna, rozená z Českých rytířů Kořenských, skrze dav lidu kolem stojícího, ano i skrze vojáky Saské až k samému téměř obrazu milostnému, kdež na kolena svá padnouc, velikým hlasem zvolala: Rodičko Boží, Panno nejsvětější! neprodlívej mstíti se nad tvými nepřátely! I přiznala se pak ta paní, kterak na smrt byla připravena, majíc za to, že ji některý z vojáků kacířských na témž místě usmrtí. Řízením Božím byla však hrdinská paní tato zachráněna, nestalo se jí ničeho, tak že po vykonané modlitbě pokojně odešla. Říkává se, že mlýny Boží pomalu sice, ale dobře melou, a přísloví to naplnilo se i na dotčeném baronu Hoffkirchovi, jakož o tom vypravovati budeme. Saské vojsko mělo Prahu ve své moci až do polovice měsíce května téhož r. 1632, a po celý ten čas choval Hoffkirch milostivý obraz Staroboleslavský u sebe ve svém bytu, a sice na náměstí Staroměstském v domě tehdejšího komorního rady rytíře Antonína Binago, jenž rodem svým Italian byl. Mezi tím sebral proslulý vůdce vojenský Waldstein na žádost císaře Ferdinanda II. nové vojsko, a položil hlavní svůj byt do Rakovníka. Odtud udeřil na Sasíky v Praze, dobyl na nich nejprve Malé Strany, na to pak dne 15. května i hradu Pražského, a v krátkém čase vypudil je všechny z celých Čech. Hoffkirch odcházeje z Prahy, odnesl s sebou i milostivý obraz Staroboleslavský do Lipska, kdež jej bedlivě

střežiti dal, aby za něj svým časem značné výkupné obdržeti mohl.

Po vypuzení Sasíků z Prahy dal svrchu řečený rytíř Binago v onom pokojíku domu svého, v němž Matička Boží Staroboleslavská po více měsíců uvězněna byla, na památku oltář s podobným obrazem postaviti, před kterým dnem i nocí lampa hořela, a syn jeho dal později na průčelí téhož domu milostivý obraz Staroboleslavský a sice tak vymalovati, že za mřížemi stál, k čemuž i zvláštní památní nápis byl připojen. R. 1632 dne 11. listopadu svedl král Švédský Gustav Adolf krvavou bitvu s Waldsteinem u Lützenu, ve které jedno vojsko druhému velikých pohrom způsobilo. Král Švédský padl v této bitvě, ale i Waldstein nucen byl k Lipsku ustoupiti, načež se přes zimu v Čechách s vojskem svým ubytoval, a poněvadž 17 důstojníků vojska jeho obviněno bylo, že se v bitvě u Lützenu zle zachovali, dal 15 z nich r. 1633 na Staroměstském náměstí Pražském veřejně stíti, a dva ostatní oběsiti. A mezi těmi 15 statými důstojníky byl i vlastní bratr barona Vavřince Hoffkircha, který pod toutéž šibenicí stát byl, naproti které rouhavě byl vystaven milostivý obraz Staroboleslavský. Před smrtí svou obrátil se však tento bratr Vavřince Hoffkircha v žaláři svém na víru katolickou, a s Pánem Bohem se smířil. Tehdejší probošt kapituly Staroboleslavské Felix de Cancelariis, jakož i tamní děkan Jiří Bílek, a s nimi i probošt Litoměřický Jan Ctibor Kotva, jenž pro výmluvnost svou nazýván byl Českým Ciceronem, namahali se pak všemožně u samého císaře Ferdinanda II. a také u vojenského vůdce Waldsteina, aby vlivem svým Vavřince Hoffkircha k navrácení milostného obrazu do Staré Boleslavi přiměli; avšak sběh válečných udalostí překazil

i toto namahání, a Hoffkirch, jsa velice nad usmrcením bratra svého rozhořčen, nechtěl obraz milostný nikterak jinak, než za veliké výkupné nazpět dáti. V Čechách nebylo tenkrát za příčinou ustavičných válek dostatečných peněz, pročež se obraz od Hoffkircha vykoupiti nemohl. Teprv r. 1638 sešla se dobrovolnými příspěvky velká summa dukátů, ku kteréž větší částí paní Benigna Kateřina z Lobkovic přispěla, že obraz posvátný vykopen býti mohl. Po šestiletém zajetí navrácen byl tedy do Prahy, kdež jej dotčená paní v paláci svém s velkou uctivostí přechovávala. To vše stalo se tajně, ale za krátkou dobu roznesla se po Praze a také po Čechách zpráva, že milostivý obraz Staroboleslavský již v Praze se nachází, a někteří ctitelové Matičky Boží nemile to nesouce, že nebyl do svatyně navrácen, počali si na to veřejně stěžovati, že v domě soukromém uložen jest. Císař Ferdinand III., jenž tenkrát v Praze bydlel, dověděl se konečně o této stížnosti, načež sám rozkázal, aby posvátný obraz do chrámu Staroboleslavského co nejslavněji byl přenesen.

Tehdejší kardinál a arcibiskup Pražský Arnošt hrabě z Harrachu vydal za touto příčinou dne 4. září 1638 zvláštní pastýřský list, v němž duchovenstvu světskému a řeholnímu všech tří měst Pražských nařídil, aby se dne 12. září, který na neděli padl, o 11. hodině před polednem s kříží a korouhvemi u kaple Loretanské na Hradčanech shromáždilo, a aby také napřed lidu ve všech kostelích oznámilo, že téhož dne posvátný obraz Staroboleslavský v slavném průvodu do Staré Boleslavi bude přenesen. I postaráno nejprve o to, aby posvátný obraz v kapli Loretanské byl umístěn, a dne 12. září o druhé hodině společne dalo se pak slavné processí z této kaple na pochod. Napřed šli Pražští řeholníci,

za nimi světské duchovenstvo, po něm farářové, kanovníci, pak kardinál arcibiskup, za ním šli čtyři preláti hlavního kostela Pražského nesouce na ramenou svých, na trůnu perlami a drahými kameny ozdobeném, milostivý obraz Matičky Boží Staroboleslavské. Za obrazem kráčel sám císař Ferdinand III. se svým komonstvem, a po něm šla dlouhá řada šlechticů a předních úředníků království Českého. Následovaly paní a panny šlechtické a po nich ještě nesčetný dav lidstva. V tomto slavném průvodu nesen byl posvátný obraz skrz královský hrad Pražský, přes prašný most cestou k Bubenčské oboře mezi lípami a vrbami tenkrát vedoucí až k můstku kamennému, na němž zvláštní oltář pro tuto slavnost byl upraven. Preláti postavili posvátný obraz na oltář ten, kardinál arcibiskup vykonal před ním modlitby a udělil všem přítomným sv. požehnání, načež se někteří z průvodu do Prahy navrátili. Ale ostatní, a sice mnohem větší část průvodu, mezi nimiž i mnoho šlechticů bylo, doprovázeli milostivý obraz pěšky až do Staré Boleslavi. Od dotčeného můstku kamenného ubíral se průvod cestou ku bráně Poříčské, kdež přes dřevěný most přešel, dále cestou přímo k Brandýsu kráčel. Preláti, kanovníci a jiní duchovní nesli střídavě po celé této cestě milostivý obraz na trůnu spočívající, a zástup lidu zbožného neustále se hlasitě modlil aneb písně nábožné na počest Rodičky Boží prozpěvoval. Císař Ferdinand, kardinál arcibiskup a někteří jiní vysocí páni jeli napřed ve vozích do Brandýsa, kdež příchod slavnostního průvodu očekávali. Průvod dorazil teprv v noci při světle četných pochodní do Brandýsa, kdež na náměstí, hojně osvětleném, upraven byl oltář, u něhož císař, kardinál, mnozí vysocí páni a mimo četný zástup lidstva i tři kanovníci Sta-

roboleslavští příchod posvátného obrazu toužebně očekávali. Když se konečně průvod k oltáři byl dostavil, položen byl obraz na oltář, a kanovník Diviš Měsíček uvítal jej velmi krásnou řečí českou ve jmenu starobylé kapituly Staroboleslavské, načež hned posvátný obraz dotčené kapitule opět odevzdán byl. Přítomní kanovníci Staroboleslavští a s nimi jiní tamní duchovní vložili jej pak na ramena svá, a slavnostný průvod ubíral se dále do Staré Boleslavi. Nad obrazem nesli vysocí páni nebesa, za obrazem kráčel opět císař Ferdinand, kardinal arcibiskup, napotom šli v dlouhé řadě vysocí páni a posléze následoval veliký zástup zbožného lidu. Když se průvod k mostu z Brandýsa přes Labe do Staré Boleslavi vedoucímu přibližoval, objevil se v loďkách na Labi plynoucích při hojném světle rozžatých pochodní četný sbor Pražských studentů, z nichž jeden pohanského boha vodního Neptuna, ostatní pak rozličné bůžky pohanské představovali. Všickni ti, přiblíživše se na loďkách svých k mostu, vítali radostně příchod posvátného obrazu, čest a slávu mu vzdávající. U Hluchova, nedaleko před kostelem sv. Václava očekávaly četné poutnické průvody z Kolína, Mělníka, Nymburka, Mladé Boleslavi, Čáslavi, Kutné Hory a z jiných okolních měst a míst obraz posvátný. V čele těchto processí objevil se mládenec rouchem královským oděný a krále Davida představující. Jak mile se mládenec ten k průvodu slavnostnému, posvátný obraz v středu svém nesoucímu, přiblížil, počal hned jako druhdy sv. David před archou Hospodina zástupů na harfu hráti, plesati a radostně poskakovati. Na cestě pak od chrámu sv. Václava ku svatyni Mariánské stálo v dlouhé řadě několik set horníků Kutnohorských v oděvu horníckém s rozžatými kahánci v rukou, skrze které se

průvod dále ubíral. U kostela Marianského byla velkolepá vítězná brána upravena, na níž mnoho studentů Pražských na způsob andělů ustrojených, a rozličnými hudebními nástroji opatřených posvátný obraz zvučnou hudbou a zpěvem uvítalo. Konečně tedy byl již v noci milostivý obraz do svého bývalého sídla, kostela Marianského vnešen, a tam na hlavní oltář postaven. I vystoupil hned na to tehdejší děkan kapituly Staroboleslavské Jiří Bílek na kazatelnu, a pozdraviv nejprvé posvátný obraz, počal řečí českou veřejně a s pláčem vyznávat, že vinou jeho týž drahocenný klenot do zajetí nepřátelského. padl, poněvadž jej v čas na jiné místo před kacířským nepřítelem neukryl. Vypravoval pak dále, jaké potupy a jakého rouhání se téměř obrazu v zajetí tom stalo. Za všechno to odprošoval Boha všemohoucího a Matičku Boží tak pokorně, tak vroucně a úpěnlivě, že nejen celý zástup lidu v chrámu meškající, ale i sám císař Ferdinand III., jenž řečí české mocen byl, hlasitě při tom plakali. Po tom českém kázání a odprošení měl jeden Pražský učenec krátkou sice ale mistrnou řeč v jazyku latinském, při které příležitosti ve jmenu císaře Ferdinanda III. v svatyni dosud přítomného některé stkvostné dary Matičce Boží obětoval. Potom zavzněl zpěv studentů Pražských, jenž za průvodu nástrojů hudebních litanii Loretanskou zpívali. A když pak po skončené litanii sv. požehnání bylo uděleno, opustil císař Ferdinand III. pozdě v noci kostel Marianský, odebrav se do císařského zámku Brandýského na nocleh. Ale lid poutnický přes celou noc v téměř chrámu zůstal, kdež mimo zbožné zpěvy a jiné pobožnosti i česká a německá kázání střídavě na počest Rodičky Boží konána byla. Avšak touto nocí neukončila se pobožnost poutnická: po celých napotomních

osm dní přicházeli ustavičně jiní a jiní poutníci k milostivému obrazu Matičky Boží, tak že kněží v obou kostelích Staroboleslavských stále ve zpovědnících za neprázdnění byli, aby žádosti a přání kajících poutníků zadost učinili. Na památku této slavnosti a vůbec vykoupení obrazu milostného ze zajetí Lipského byla i zvláštní mince razena.¹⁾

Ze všech o této slavnosti uvedených zpráv, jež více spisovatelů souhlasně vypravuje, vidí se patrně, jak vřelá, něžná a hluboká úcta k milostivému obrazu Staroboleslavskému tenkrát pronikla všechny třídy obyvatelstva království Českého, nevyjímaje ani samého císaře a krále Ferdinanda III. Všickni obraceli pozornost svou k Matičce Boží Staroboleslavské, všickni se z toho nemálo radovali a těšili, že milostivý obraz konečně opět do svého původního sídla byl navrácen, kojíce se tou nadějí, že to dobré znamení jest pro pokoj a blahobyt země České, která již od roku 1618 takřka neustále jednou pohromou za druhou stíhána byla. Avšak radost a útěcha tato netrvala dlouho. Již po několika měsících byl posvátný obraz nejen ze Staré Boleslavi ale i ze země České zase na více let vzdálen, a v té době, co v cizině se nalezal, utrpěla země Česká nesčetných a nevyslovných svízelných a pohrom. Sběh udalostí těch byl následující. Tak zvaná 30letá válka byla pořád ještě v proudu svém. Hlavní velitel protestantského vojska Švédského byl téhož času Banner, jemuž Čechové vůbec Pannýř říkali. Banner vtrhl hned

¹⁾ Jos. Prok. Hortice udává ze spisu Verem. Prosche latinský nápis mince té, jenž takto zněl: „Monumentum divinae Virgini Vetro-Boleslaviensi pia Catholicorum opera 6½ post annos 12. Sept. 1638 reducti, quam impietas haeretica 14. Febr. 1632. exterminaverat“

na počátku r. 1639 s vojskem svým z Mišně do Čech. Vojsko jeho drancovalo a plenilo v Čechách dle libosti své, páchajíc zároveň i ukrutnosti neslýchané. Dějepisci vypravují, že toto protestantské vojsko nepřátelské v témž roce veliký až do tisíců sahající počet vesnic, městeček a měst v Čechách vydrancovalo a vypálilo. Lid nucen byl utíkat se před touto loupeživou a nelidskou zběří do hor a do lesů, kde potom hladem a morem umíral. Běda tomu, koho tito protestantští žoldnéři chytili; byť byl i člověk bezbranný, neušel hroznému mučení. Tito protestantští žoldnéřové trýznili lid katolický v Čechách podobnými barbarskými mukami, jakých se jen v Anglicku za času pověstné královny Alžběty proti katolíkům užívalo, aneb jakých si pohanští Japonové v Asii tou dobou proti tamním katolíkům byli vymyslili. A to činili ze záští proti víře katolické, majíce v tom kratochvíl a zábavu svou, aneb aby na katolících vyznání vynutili, kde své zásoby ukryté mají. Vše, co se dalo odnésti, nakládali na vozy a na lodě, a ze země to vyváželi; co nemohli odnésti neb odvézt, to zničili. Zvláště pak zuřili proti kněžím katolickým, na něž takřka zvláštní hon drželi a je zabíjeli; kostely pak katolické a obrazy svatých všude kam přišli necudně hanobili a zohavili. Byltě to jeden z nejtrpčích, ano snad ten nejtrpčí rok, který vlast naši a lid náš od jakživa potkal. Žoldnéři Bannerovi předčili daleko nad staré husity v drancování, pálení, plenění vlasti naší a v trýznění lidu katolického.

Jakmile se tehdáž, hned na počátku roku 1639. děkan Staroboleslavský Jiří Bílek z bezpečných zpráv byl dověděl, že protestantský nepřítel opět do země České z Mišně vtrhl, staral se bez prodlení o to, aby milostivý obraz Staroboleslavský poznovu do rukou jeho

nepřišel. Za tou příčinou odvezl dne 16. března 1639 všechny kostelní klenoty vůbec a také posvátný obraz Matičky Boží ze Staré Boleslavi do Prahy. Klenoty kostelní jinak opatřil, ale obraz posvátný svěřil svrchu jmenované paní Benigně Kateřině z Lobkovic k opatrování, kteráž jej hned přímo do Vídně, a sice k samému císaři Ferdinandu III. zavezla, a v ochranu jeho poručila. Císař Ferdinand byl z toho velice potěšen, že milostivý obraz Staroboleslavský do jeho zvláštní ochrany byl odevzdán, a nejen on sám, ale i císařovna Maria Anna měli k němu nejhlubší a nejvřelejší úctu. Zachovaly se o tom zprávy, že císař s císařovnou napotom každodenně, na kolenou svých klečíce, veškeré země své v ochranu Matičky Boží Staroboleslavské doporučovali, a že tyto pokorné prosby na zmar nepřišly, ukázalo se pak dosti patrně v samém ukončení tak zvané války třicetileté, o němž později vypravovati budeme. U oltáře, na kterém milostivý obraz Staroboleslavský v hradu císařském ve Vídni tenkrát byl vystaven, dal císař každodenně mši svatou sloužiti, kteréž sám vždy obcoval. Císař dal také pro milostivý obraz Staroboleslavský zvláštní skvostný vůz zhotoviti, a když sám z Vídně někam odjel, odvezli vždy v tom voze i dotčený obraz na to místo, kam císař se ubíral. Ano císař a císařovna jeli vždy z úcty hned za tím vozem, dokládajíce, že Matička Boží Staroboleslavská jest pravá císařovna a královna, kteréž všeliká přednost náleží. Téhož času byla císařovna Maria v stavu pozeňuaném, a když pak k porodu přišlo, měla neustále v komnatě své milostivý obraz Staroboleslavský, tak že pod jeho záštitou zrozen byl dne 9. června 1640 napotomní císař a král Český Leopold I. Z vděčnosti dala císařovna Maria posvátný obraz drahocennými

perlami, kameny a diamanty okrášlití a na hlavu Rodičky Boží korunku stkvostnou zhotoviti. I modlívala prý se obyčejně se svou ženskou družinou každodenně růženec před ním.

Sběhem udalostí válečných stalo se, že svrchu dotčený Vavřinec Hoffkirch, jenž r. 1632 posvátný obraz Staroboleslavský na náměstí Pražském tak hanebně dal potupiti a jej s sebou do Lipska zavezl, opět do vojenské služby císařské vstoupil. Ku konci měsíce dubna 1639 vyslán byl též Hoffkirch s plukem jezdeckým k Brandýsu, aby blížícím se žoldnéřům Bannerovým přechod přes řeku Labe zabránil. Příchod jeho, ač tenkrát již v císařské službě byl, zůstavil v Brandýse a v Staré Boleslavi opět smutnou památku po sobě. Jezdcové pluku jeho vydrancovali totiž celé město i chrám Brandýský, dne 1. května vyplnili pak v Staré Boleslavi residenci děkanskou, a mnoho věcí po Staré Boleslavi ještě nakořistili. Konečně přiblížila se hodinka odplaty i pro Hoffkircha. Dne 27. května 1639 vtrhl Banner s vojskem svým do Staré Boleslavi, v čemž mu Hoffkirch žádných překážek nečinil. Dne 2. června svedla se pak bitka mezi Bannerem a Hoffkirchem u vesnice Lobkovic, ve kteréž Hoffkirch hned z počátku do zajetí Švédského upadl, a tak neškodným učiněn byl. Banner usadil se potom v zámku Brandýském, a utvořil si ze Staré Boleslavi jeden z nejhlavnějších opevněných táborů svých, kdež se žoldnéřové jeho po celý r. 1639 a také ještě r. 1640 zdržovali. K tomu účelu dal s věže kollegiátního kostela sv. Václava celou střechu sraziti, pozůstalé zdě věžní dal hlínou naplniti a na vrchol zdí několik děl vytáhnouti, aby na most z Brandýsa do Staré Boleslavi přes Labe vedoucí pohodlně stříletí mohl, kdyby vojsko

císařské na jeho tábor udeřiti chtělo. Dne 27. července 1639 přepadli Bannerovi žoldnéři svatyni Marianskou, a v ní všechny oltáře, obrazy, ostatní okrasy chrámové a také dary obětní úplně zhubili a zničili. V měsíci listopadu téhož roku rozkázal pak Banner zničiti celé předměstí čili podhradí Staroboleslavské neušetřiv ani jednoho domu, a na místě tom dal k obraně své hradební náspy zbudovati a příkopy vykopati. V měsíci lednu vydrancovali žoldnéři jeho v obou kostelích Staroboleslavských krypty, kde mrtvoly bývalých ctitelů sv. Václava a Matičky Boží k věčnému pokoji uloženy byly, poněvadž si toho za živobytí svého zvláště vymohli, aby právě na těchto posvátných místech po smrti těla jejich pohřbena byla. Z těl těchto pokradli žoldnéřové nejprve všechny šaty, prsteny a jiné památky, a kosti pak s opovržením rozházeli. Nedlouho po této ohavnosti byli však Švédové nuceni Starou Boleslav na kvap opustiti, poněvadž se císařské vojsko dílem z Westfálska, dílem z Belgie přicházející v Čechách shromáždilo. Celá posádka Švédská odtáhla tedy na kvap, a jen 40 jezdců Bannerových zůstalo tam ještě. Tito jezdcové ubytováni byli před odjezdem svým v polních stanech u kostela Svatováclavského. Když se pak dne 20. ledna 1640 na pochod dali, zanechali v stanech svých neopatřený oheň, který se větrem vzňal, a polní stany zapálil. Od hořících stanů chytla i střecha na kostele sv. Klementa, a plamenem tím zapálil se též kostel sv. Václava. Hasičův nebylo, vítr silně vál, pročež se požár tak velice zmohl, že nejen střecha na kostele shořela, ale oheň se i do kostela dostal, kdež oltáře, obrazy zničil, a pak i do krypty zasáhl, kde i mnohé kosti shořely. Kollegiální chrám Staroboleslavský stal se holou zříceninou. Během r. 1640 sebral

pak bratr císařův, arcikníže Leopold Vilém dostatečného vojska, udeřil u Kolína na Švédy, a vypudil je, ač s velkým namáháním z Čech do Mišně. V krajině Mišenské potloukal se pak Banner s vojskem svým po celou ostatní část r. 1640. K novému roku dal se na pochod k Řeznu do Bavor, a sice za touto příčinou.

Ku konci r. 1640 odebral se císař Ferdinand III. se svou první chotí Marií Annou Španělskou a s celým dvorem svým na říšský sněm do Řezna, kam se i jiná knížata dostavili, aby o docílení míru obecného společné porady konali. Téhož roku nastala záhy tuhá zima, řeky byly tlustým ledem pokryté a cesty velmi schodné. Toho použil hbitě Švédský vůdce Banner. I dal se rychle s vojskem svým na pochod, a sice za tou příčinou, aby Řezno obklíčiti, císaře, císařovnu, celý dvůr jeho a i ostatní tam meškající knížata zajmouti mohl. Vojsko císařské bylo tenkrátě porůznu ve vzdálených od sebe krajinách v zimních bytech rozloženo, pročež císaři tak snadno na pomoc přijíti nemohlo. Nebylo též radno, útekem z Řezna spásu hledati, poněvadž by na útěku do rukou nepřítelů byli mohli padnouti. Hrozilo tedy veliké nebezpečství, že císař sám s celým dvorem svým, jakož i ostatní knížata katolická od protestantských Švédů a Němců zajati budou, a že tím nová víra protestantská vítězství v celém Německu nabude. Stav věcí byl velice povážlivý. Ale zbožný císař Ferdinand III. nevzdal se důvěry v Boha a naděje na vysvobození z tohoto velikého nebezpečství. Pro nás Čechy jest to věc zajisté paměti a uvážení hodná, že císař Ferdinand III. v tom velikém nebezpečství pomoc a útočiště hledal u milostivého obrazu Staroboleslavského, kterýž i na své cestě do Řezna podobným způsobem s sebou vezl, jako jej vůbec s sebou vozíval. Jak mile tedy dotčené

nebezpečnost nastalo, dal císař každodenně více mší svatých na témž oltáři, kde milostivý obraz Staroboleslavský umístěn byl, sloužiti na ten úmysl, aby Matička Boží mocnou přímluvou svou u Hospodina toto veliké neštěstí odvrátila. Tyto mše svaté sloužili střídavě kněží ze všech těch řeholí, které tenkrát v Řezně byly. Na tentýž úmysl konaly se i v Praze četné modlitby a pobožnosti, zejména u Pražského Ježíška na Malé Straně v kostele Karmelitánů bosáků. A hle! pomoc Boží objevila se najednou takovým způsobem, kterého se nikdo nenadál. Když totiž vojsko Bannerovo na svém pochodu již blízko Řezna bylo a je znenáhla obkličovati počalo, změnila se jedním rázem dosavadní povětrnost; místo tuhé, suché zimy nastalo najednou velmi mírné ano teplé počasí. Oblevou tou rozmrzly cesty a staly se neschodnými; silný a tlustý led na řece Dunaji, na kteréž Řezno leží, počal tátí, a Řezno bylo najednou opět tak nepřístupným pro nepřitele, jako jím dříve bylo. Mezi tím došly císaře také zprávy, že mu vojsko jeho s více stran již na pomoc táhne. Banner tedy byl nucen vzdáti se úplně úmyslu svého na dobytí Řezna, ano bylo mu spásu svou vlastní hledati na útěku. Vojsko císařské vedené arciknížetem Leopoldem a vůdcem Piccolominem stíhalo jej krok za krokem na tomto útěku skrz Čechy až za hranice a způsobilo mu značných škod ve dvou větších bitkách. Banner sám utrpěl mnoho na zdraví svém při tomto útěku, a nedlouho na to, dne totiž 20. května 1641 zemřel v Halberstadtu v 44. roku stáří svého ¹⁾). Muž ten byl jeden z největších škůdců a plenitelů země České, a spolu také jeden z nejzuřivějších pronásledovatelů víry katolické.

¹⁾ Schmidl Historia Soc. J. prov. Bohem. parte IV. lib. 3. pag. 701.

Posvátný obraz Staroboleslavský zůstal po všech těchto událostech při dvoře císařském. Tehdejší děkan Staroboleslavský Jiří Bílek staral se o to všemožně, aby opět do svého původního sídla zaslán byl, ale veškeré namahání jeho nemělo žádného výsledku, poněvadž se císařovna Maria od téhož obrazu nikterak rozloučiti nemohla. Obraz posvátný zůstal při dvoře císařském až do smrti císařovny Marie, která dne 13. května 1646 zemřela. Osm téměř let nalezal se tedy milostivý obraz mimo zemi Českou. V Čechách se tenkrát ani nevědělo, jestli vůbec a kdy bude do Staré Boleslavi opět navrácen; pročť by se tomu nikdo diviti nemohl, kdyby mezi tímto dlouhým časem úcta k témuž obrazu v Čechách byla ochábla, aneb kdyby úplně byla vymizela. To však se nestalo; ano podivu hodno jest, že i po celou tuto dobu každoročně hojný počet poutníků novou svatyni Marianskou v Staré Boleslavi navštěvoval, aby si tam přímluvou Matičky Boží potřebných milostí vyprosil. Totéž dělo se i po celý ten čas, když milostivý obraz Staroboleslavský v Lipském zajetí byl. Dle zápisků Jiřího Bílka byl právě v této době, roku totiž 1632 syn Pražského měšťana Kašpara Layfra, jenž od narození svého nohy zkroucené měl, v svatyni Staroboleslavské jedním rázem zázračně uzdraven. Z roku 1633 uvádí též děkan písemné svědectví Tobiáše Regalia, arcijahna Bílínského, který, nakažen jsa morovou ranou, žádné naděje již neměl, že na živě zůstane. Ale jedné noci zavázal se jakýmsi slibem na počest Matky Boží Staroboleslavské, a hned na to byl úplně uzdraven. Z téhož roku uvádí ještě děkan Bílek, že ohluchlá manželka pauského úředníka z Lysé, jmenem Anna Friderici sluchu opět nabyla, když se slibem na počest Matky Boží Staroboleslavské byla zavázala. V Lipsku

samém byl onen dům, v němž posvátný obraz tenkrát byl umístěn, nejen od požáru ale i od moru úplně zachráněn, ačkoli jiné vedlejší domy těmito pohromami mnoho utrpěly.¹⁾ V nápotomní době od r. 1639 až do r. 1646, když se posvátný obraz u dvora císařského nacházel, nezmenšil se počet poutníků svatyni Staroboleslavskou navštěvujících, ale spíše se ještě rozmnožil. R. 1641 připutovalo tam na svátek Nanebevzetí Marie Panny tolik poutníků, že deset kněží dnem a nocí ve zpovědnici neustále pracovalo, aby kajicnosti poutníků těch zadost učinili. I sám kardinál arcibiskup Pražský připutoval na tentýž svátek do Staré Boleslavi, a tam slavné služby Boží v svatyni Marianské konal. Téhož r. 1641 započala pak ještě slavná processí, kteráž Pražští Premonstráti do Staré Boleslavi zařídili, a která pak pro velebnost svou a pro veliký počet poutníků v celých Čechách chvalně byla rozhlášena. R. 1637 založili Strahovští Premonstráti u bývalého chrámu sv. Benedikta na Starém městě Pražském zvláštní seminář, jemuž se vůbec kollej Norbertinská (Collegium Norbertinum) říkalo.²⁾ R. 1641 založili pak v dotčeném chrámu sv. Benedikta Marianské bratrstvo pod názvem Narození Marie Panny, jehož předním účelem bylo prositi Boha za šťastnou hodinku smrti. V době kratičké čítalo bratrstvo toto velké množství členů z nejvyšší šlechty,

¹⁾ Boh. Balbin Historia Bolesl. lib. VII. cap. XIX. pag. 60. —

²⁾ Kollej tato nacházela se v témž od premonstrátů zbudovaném domě, kde nyní jest Novoměstský ústav pro šlechtičny, které tam teprv od r. 1791 bydlí. Strahovští Premonstráti mívali dříve podobnou kollej na Starém městě Pražském u chrámu sv. Mikuláše. Když však r. 1637 chrám tento Benediktinům Emauzským postoupili, obdrželi dotčený chrám sv. Benedikta, který později zrušen byl.

z duchovenstva, ze studující mládeže, jakož i z jiných stavů. Členové tito usnesli se tedy návodem vel. otců Premonstrátů, že každoročně konati budou slavnou pouť do Staré Boleslavi, a sice k svátku Narození Marie Panny, na den 8. září připadající. R. 1641 v svatvečer toho svátku ubíralo se z Prahy první slavné processí Norbertinské na tuto pouť. V processí tom účastnili se nejen členové světští bratrstva Marianského, ale i alumnové arcibiskupští, a mimo veliký zástup jiných světských poutníků také hojný počet Strahovských Premonstrátů, tak že v slavnostném průvodu dlouhá řada „bílých kněží“ zvláště vynikala. Odtud také pošlo, že toto a všechna napotomní processí, jež bratrstvo Marianské do Staré Boleslavi konalo, nazývána byla „poutí kněží bílých čili poutí Premonstrátskou.“ Processí vyšlo z kostela sv. Benedikta. Pontifikant nesa pod baldachýnem nejsv. Svátost oltářní doprovázel za hláholu zvonů, zbožných zpěvů a důstojné hudby celý průvod až ku chrámu sv. Petra na Poříčí. Tam udělil Velebnou Svátostí požehnání poutníkům, kteří se pak dále cestou k Staré Boleslavi vedoucí zbožně ubírali. Před vchodem do Brandýsa sestavili se poutníci v slavnostnou řadu, zpěváci zpívali litanii Loretanskou a tak táhlo celé processí skrz Brandýs ku Staré Boleslavi. U kaple sv. Rocha, na silnici mezi Brandýsem a Starou Boleslaví stojící, očekával již probošt Staroboleslavský s celou kapitulou a ostatním kněžstvem processí, doprovodil je nejprve do chrámu sv. Václava a po vykonané tam krátké pobožnosti do chrámu Matky Boží. Jakmile processí do svatyně Marianské vkročilo, zaujali hned Premonstráti stolice v tamním presbytáři a počali za průvodu varhan převelebným zpěvem zpívat nešpory Marianské. Po skončených nešporách vystoupil jeden

z bílých kněží na kazatelnu a jal se nejprvé v českém a pak v německém jazyku přítomnému zástupu oznamovati, jakým pořádkem se po celou nastávající noc svatou a po celý příští sváteční den služby Boží konati budou nejen ve svatyni Marianské, ale zároveň také v kollegiálním chrámu sv. Václava. V obou těchto svatyních měli totiž kněží bílí každou hodinu až do půl noci po malých přestávkách střídavě česká a německá kázání. O půl noci sešli se opět kněží bílí v presbytáři kostela Marianského a zpívali za průvodu varhan celé Matutinum a Laudes čili jitřní hodinky a chvalozpěvy Marianské. Na usvítě sloužila se u hlavního oltáře Matura t. j. ranní zpívaná mše svatá, napotom modlili se a zpívali Premonstráti malé hodinky, a okolo hodiny desáté byla pak druhá slavnostní mše sv. u velkého oltáře. Mezi tím sloužily se od páté hodiny ranní až do jedenácté neustále tiché mše svaté u všech postranních oltářů nejen v chrámu Marianském ale i ve Svatováclavském, jakož i ve všech zpovědnících neustále sv. zpověď slyšána byla, i Tělo Páně poutníkům neustále se podávalo. Kněží bílí opanovali vůbec téhož dne všechny služby Boží v obou svatyních Staroboleslavských. V poledne nastoupilo pak celé processí svou zpáteční cestu do Prahy, kdež je opět u chrámu sv. Petra na Poříčí pontifikant s kněžským průvodem očekával a do chrámu sv. Benedikta doprovodil. To tedy byla první slavnostná pouť bílých kněží Strahovských do Staré Boleslavi, která se pak týmž způsobem každoročně po dlouhou řadu let opakovala, a k rozmnožení úcty Matičky Boží Staroboleslavské nemálo přispívala. Ze zápisků děkana Jiřího Bílka vysvítá, že v tomto i v nápotomních letech až do r. 1646, když posvátný obraz ve Vídni byl, někteří ctitelové jeho opět zvlášt-

ních milostí na přímluvu Rodičky Boží obdrželi. ¹⁾ Roku 1646, když císařovna Maria na smrtelném lůžku ležela, žádala pak sama císaře Ferdinanda III., aby po její smrti milostivý obraz, jež neustále v komnatě své mívala, opět do Staré Boleslavi navrátil. Císařovna Maria vyznala též upřímně některým vznešeným osobám ze svého komonstva, že již několikráte ve snách jakési napomenutí obdržela, aby se o navrácení téhož obrazu do Staré Boleslavi postarala. Téhož roku, po smrti císařovny Marie dal císař Ferdinand III. svého prvo-rozeného syna Ferdinanda dne 5. srpna v Praze na království České slavně korunovati. Při této příležitosti přivezl tedy císař Ferdinand posvátný obraz z Vídně do Prahy, kdež jej tehdejšímu arcibiskupu Pražskému, kardinálu z Harrachů s tou žádostí doručil, aby jej v slavném průvodu do Mariánského kostela Staroboleslavského zanešti dal. Kardinál Harrach ustanovil k tomuto slavnému přenešení den 19. srpna, který téhož roku na neděli připadl. Mezi tím časem dal milostivý obraz na hlavním oltáři kaple sv. Václava na hradě Pražském k veřejné účtě vystaviti. Této příležitosti použili Strahovští premonstráti a Norbertinské bratrstvo Mariánské, aby zvláštní slavnost na počest téhož obrazu milostivého zařídili. I usnesli se na tom, že místo své obyčejné výroční pouti do Staré Boleslavi na svátek Nanebevzetí Panny Marie dotčený obraz v Praze samé zvláštním způsobem s přivolením kardinála arcibiskupa oslaví. V svatvečer svátku řečeného ubíraly se tedy nejen z chrámu sv. Benedikta ale i z jiných farních a řeholních kostelů Pražských četné průvody do chrámu Páně Svatovítského, aby tam v kapli Svato-

¹⁾ Boh. Balbin. Hist. Bolesl. lib. VII. cap. XXIII.

václavské svou úctu Matičce Boží Staroboleslavské vzdaly. U prostřed všech těchto jednotlivých průvodů v jeden celek spojených nesen byl nápotom posvátný obraz nejprvé do kaple Loretanské na Hradčanech, a odtud do kostela Strahovského, kdež přes noc na oltáři hlavním byl vystaven. I konala se pak v kostele Strahovském svatá noc tím způsobem, jako ji kněží bílí od r. 1641 na svátek Narození Marie Panny v Staré Boleslavi konávali, a tím způsobem se též druhého dne dopoledne ostatní služby Boží v dotčeném chrámu vykonávaly. Odpoledne nesen byl zázračný obraz v slavném průvodu nazpět do kaple Svatováclavské. Na to pak dne 19. srpna zanesen byl v podobném velkolepém processí jako r. 1638 z kaple Svatováclavské do Staré Boleslavi. V čele téhož processí byl tehdejší generální vikář arcibiskupa Pražského a kanovník Svatovítský Šebestián Zbraslavský, ale i sám kardinál arcibiskup doprovázel posvátný obraz až do Staré Boleslavi, kdež pak slavné služby Boží v svatyni Mariánské konal. Netrvalo to však dlouho, a sběh udalostí válečných opět donutil k tomu kapitolu Staroboleslavskou, že posvátný obraz z původního sídla jeho dala odnésti, aby protestantskému nepříteli do rukou nepadl, kdyby do Staré Boleslavi vtrhnouti měl.

Na počátku r. 1648 donesen byl totiž milostivý obraz na hrad Pražský do chrámu sv. Víta, poněvadž se za to mělo, že nepřítel Švédský hradu Pražského tak snadno nedobude, i kdyby se k Praze přiblížil. Ale domněnka a naděje tato okázala se již za krátký čas býti marnou. Tehdejší hlavní vůdce vojska Švédského jmenem Wrangel zvítězil na počátku r. 1648 v bitvě u Augspurku svedené nad vojskem císařským. Dověděl se pak o tom, že v Čechách jen nepatrná posádka voj-

ska císařského se nachází, poslal hned jednu část vojska svého pod velitelem Koenigsmarkem do Čech, který se Falknova, Klatov, Horšova Týna a jiných měst zmocnil. I stalo se, že Koenigsmarkovi, v kraji Plzeňském meškajícím, jakýsi rytíř Franský jmenem Arnošt z Ottowaldu prozradil, kterak se v Praze za Hradčany hradby městské opravují, a že by se mezerou touto mezi hradbami velmi snadno Prahy zmocniti mohl. Koenigsmarkovi byla zpráva ta velice vítána. Spěchal tedy s vojskem svým dnem i nocí se vši opatrností ku Praze. Dne 25. července přiblížilo se vojsko Švédské jen asi na tři hodiny cesty ku Praze. Pokud denní světlo bylo, ukrývalo se v lesích, v noci pak dalo se na pochod, a dne 26. července, který tenkrát na neděli padl, hned po půlnoci opanovalo mezerou v hradbách městských stávající nejprve bránu Strahovskou, po té celé Hradčany i celou Malou Stranu. Že nepřítel ještě té noci neopanoval Staré i Nové město Pražské, to zamezil kněz z Tovaryšstva Ježíšova, Jiří Plachý, který hned při prvním povyku Staroměstskou bránu mosteckou s jedním soudruhem svým uzavřel, a ji jakož i ostrov střelecký, jemuž tenkrát Nové Benátky říkali, pomocí několika studentů obsadil. Jakmile se byl Koenigsmark Malé Strany úplně zmocnil, vydal ji vojákům svým na třídní plen čili drancování. Sám Puffendorf, dějepisec Švédský praví¹⁾, že vojsko Koenigsmarkovo za tyto tři dni sedm millionů vydrancovalo; jiní počítají kořist na dvanácte millionů. Před tímto drancováním nebyl ani chrám Páně Svatovítský zachráněn, a tu stalo se, že posvátný obraz Staroboleslavský opět do rukou protestantských Švédů padl. Avšak v zajetí tom řízením

¹⁾ Rerum Suec. lib. 20. pag. 795 sq.

Božím dlouho nezůstal. Na počátku měsíce října přijel nově jmenovaný hlavní velitel vojsk Švédských falckrabí Rýnský, Karel Gustav, nápotomní král Švédský do Prahy. Touž dobou zdržovala se v Praze na Malé straně vlastní dcera oné šlechtetné paní Benigny Kateřiny z Lobkovic, která r. 1638 k tomu mnoho přispěla, že milostivý obraz Staroboleslavský ze zajetí Lipského byl vykoupen. Dcera paní Benigny Kateřiny sloula Anna Majdalena, a byla již za knížete Lauenburgského provdána. Tato vznešená paní sledující zbožný příklad své zemřelé matky pečovala všemožně o to, aby posvátný obraz Staroboleslavský z rukou protestantských Švédů nějakým dobrým způsobem vysvobodila, aniž by k tomu mnoho peněz bylo zapotřebí; což se jí také výborně podařilo. Poněvadž nového velitele vojsk Švédských, falckraběte Karla Gustava osobně znala, použila jedné příležitosti a vyložila mu, kterak by se tím velice zavděčil nové císařovně Marii Leopoldině, téhož právě roku za Ferdinanda III. provdané, kdyby jí onen posvátný obraz darem do Vídně zaslal. Falckraběti Karlu Gustavovi líbila se rada ta velice. I poslal tím ochotněji posvátný obraz do Vídně císařovně darem, poněvadž se tenkrát o uzavření míru mezi ním a císařem právě vyjednávalo. Ve Vídni přijali císař Ferdinand III. a císařovna milostivý obraz Staroboleslavský s velikou radostí, a dali jej v domácí kapli své umístiti na oltář, kde již před lety obyčejně býval. Císařovna pojala také hned zvláštní úctu a důvěru k němu. V krátké době na to došly Ferdinanda III. listy z Prahy, že se Švédové k novému, úsilnému útoku na Staré a Nové město Pražské strojí, a že tudyž oběma městům veliké nebezpečství hrozí. S bolem a zármutkem sdělil Ferdinand III. zprávu tu císařovně, doloživ spolu, že Pražané právě téhož dne snad budou pře-

možení, poněvadž jim sil nedostačí, aby se proti nepříteli tak četnému mohli ubrániti. Ale císařovna, plná důvěry, těšila jej řkouc: Pojdmež nyní s důvěrou k Matce Boží Staroboleslavské, pomodleme se před ní pobožně růženec, ona zajisté zachrání obě dvě města Pražská.¹⁾ Šli tedy císař a císařovna do domácí kaple k milostnému obrazu Staroboleslavskému a tam se vroucně za Prahu a za Pražany modlili. V Praze samé konaly se také za vysvobození dotčených dvou měst hojně modlitby, a sice na Starém městě v chrámu sv. Klementa před vystavenou nejsv. Svátostí oltární, na Novém městě u sv. Štěpána před milostivým obrazem Matičky Boží, na Malé straně v kostele Matky Boží Vítězné před Pražským Ježíškem, a v jiných ještě kostelích Pražských. A hle modlitby vroucné a pokorné nebyly oslyšány! Švédové ani Starého ani Nového města Pražského nedobyli, a dne 1. listopadu 1648 odtáhla konečně velká část oblehajícího vojska Švédského od Prahy. Za tři dni na to přišla pak zpráva, že tak zvaný mír Vestfálský jest již uzavřen, a tím se skončila strastiplná a hrozná válka 30letá. Po uzavřeném míru počal tehdejší děkan a nápotomní probošt Staroboleslavský Rudolf Roder z Feldburku pilně o to pečovati, aby posvátný obraz opět do svého původního sídla z Vídně byl navrácen. Za tou příčinou zadal jmenem kapitoly Staroboleslavské zvláštní, mnohými důvody opatřenou prosbu k císaři Ferdinandu III. Avšak prosba ta nebyla vyslyšena a sice hlavně proto, poněvadž císařovna k posvátnému obrazu velikou úctou a důvěrou přilnula a od něho se rozloučiti nechtěla. Po tomto nepodařeném pokusu nemohl se děkan Rudolf Roder tak snadno od-

¹⁾ Boh. Balbin, Histor. Boleslav. lib. VII. cap. XIV.

vážiti, aby u císaře tutéž prosbu sám bezprostředně opětoval; pročež jinou cestu nastoupil, aby cíle dosáhl. Žádal totiž důvěrně kardinala arcibiskupa Pražského hraběte z Harrachů a pána Jiřího hraběte z Martinic, nejvyššího kanclíře království Českého, aby v této příčině prostředníky a přímlovci byli u dvora císařského. Oběma těmto vysokým hodnostářům poštěstilo se císaře a císařovnu k dotčené prosbě nakloniti, že se konečně na zaslání milostného obrazu do Staré Boleslavi usnesli. Na rozkaz císařův byl obraz posvátný z domácí kaple císařské vyzdvižen a v slavném průvodu z hradu císařského na Vídeňské předměstí Leopoldovo do kostela Karmelitánů bosáků donesen. V průvodu tom nacházelo se veškeré téměř duchovenstvo Vídeňské, četní šlechticové, představenstvo města Vídně, veliký zástup lidu a také Ferdinand IV. korunovaný král Český, jenž císaře samého, tou dobou nemocného, zastupoval. V kostele Karmelitanském vykonala se před posvátným obrazem na hlavním oltáři vystaveném krátká pobožnost, načež císařský kaplan, jenž dle rozkazu císařova posvátný obraz do Prahy zavést měl, s týmž obrazem do vozu císařského vstoupil a do Čech se ubíral. Po celé této cestě provázela pak vůz císařská čestná stráž. Hrabě Vilém Slavata, horlivý ctitel obrazu Staroboleslavského, vyžádal si u císaře za milost, aby posvátný obraz z Vídně do Prahy přes Jindřichův Hradec, kdež Vilém Slavata své rodinné zboží a své sídlo měl, vezen byl. V Jindřichově Hradci konaly se velké přípravy na uvítanou téhož obrazu, a sešlo se tam také veliké množství lidu okolního, jakož vůbec posvátný obraz po celé této cestě ve všech osadách Českých uctivě a slavnostně vítán byl. Ve středu, dne 17. srpna 1650, když se milostivý obraz k Hradci přibližoval, šlo mu naproti

slavné processí, kteréž jej do kostela Matky Boží doprovodilo, kdež na hlavní oltář vystaven byl. Na to zpívala se litanie Loretánská a zvláštní písně, kteréž proslulý tehdejšího času hudebník a varhaník Jindřicho-Hradecký Adam Michna z Otradovic k této slavnosti v hudbě byl složil. Po skončeném zpěvu měl výmluvný kazatel z Tovaryšstva Ježíšova, Tobiáš Brázda, slavnostné kázání, po němž probošt Jindřicho-Hradecký velkou mši sv. sloužil. Následovaly pak ještě jiné pobožnosti a také rozličné oslavy, jež tam studenti na počest obrazu Staroboleslavského upravili. O třetí hodině společně doprovodilo slavné processí posvátný obraz až na předměstí, kdež jej stráž císařská s vozem císařským očekávala, načež se dvorní kaplan s ním dále ku Praze ubíral. V sobotu dne 20. srpna po půlnoci přivezen byl milostivý obraz na Vyšehrad, a tam v chrámu sv. Petra a Pavla na hlavní oltář postaven. Když se pak rozednívalo, vezen byl dále do Pražského chrámu Matky Boží před Týnem, odkud ještě téhož dne u velikolepém průvodu slavnostném, v němž všickni nejvyšší hodnostáři království Českého, nejvyšší šlechta Česká atd. se nacházeli, do hlavního chrámu Pražského na Hradčanech byl donesen, a tam opět v kapli Svatováclavské k veřejnému uctění vystaven.

Již dříve než posvátný obraz z Vídně do Prahy byl dovezen, ustanovil kardinal arcibiskup Harrach na žádost některých pánů Českých, že kollej Norbertinská a bratrstvo Marianské pod její správou stojící týž obraz v slavném průvodu z Prahy do Staré Boleslavi mají donést. Této čestné úlohy dostalo se kněžím bílým a bratrstvu Marianskému, protože již od r. 1641 každoročně s příkladnou horlivostí velikolepé poutnické průvody do Marianské svatyně Staroboleslavské i za těch

dob podnikali, když tam posvátného obrazu nebylo. A poněvadž tuto svou výroční pouť na svátek Narození Marie Panny vykonávali, proto také ustanovil kardinal arcibiskup, aby právě k tomuto svátku milostivý obraz do Staré Boleslavi byl donesen. Slavnost tato vzala počátek svůj již dne 6. září před polednem. Na hradě Pražském shromáždily se jednotlivé průvody z farních osad a ze všech řeholí Pražských. Dostavilo se tam také panstvo České, hodnostáři duchovní a světští a veliké množství zbožného lidu. V kapli Svatováclavské, kde posvátný obraz posud byl umístěn, vykonaly se u přítomnosti dotčených nejvyšších hodnostářů příslušné modlitby, načež milostivý obraz do stkvostného stánku na nosidlách upraveného byl vložen. Stánek ten vzali čtyři kněží Premonstráti, v drahocenných dalmatikách oděni, na svá ramena, a dali se s ním na pochod. Před nimi kráčela dlouhá řada bílých kněží, a ostatní sbory duchovní. Za obrazem posvátným kráčel kardinal arcibiskup, nejvyšší hodnostáři a konečně nesčetný zástup lidstva. Průvod pohyboval se za hlaholu zvonů, při hudbě a zpěvu z Malé Strany přes kamenný most na Staré město. Všude na cestě stály zástupy lidu zbožného, úctu svou obrazu posvátnému vzdávajícího. Pražané Staroměstští jmenovitě závodili v tom, aby milostivý obraz poctili a Matičce Boží Staroboleslavské svou vděčnost osvědčili, majíce za to, že hlavně úctou a důvěrou svou k témuž milostivému obrazu Staré město Pražské za dlouhého obležení Švédského r. 1648 bylo zachráněno. Na Starém městě ubíral se průvod do Premonstrátského kostela sv. Benedikta, kdež posvátný obraz na hlavní oltář byl postaven. Tam konala se pak svatá noc a druhého dne ráno slavné služby Boží. Okolo doby polední dal se velebný průvod na cestu do Staré

Boleslavi. Za bránou Poříčskou vložen byl posvátný obraz do stkvostně ozdobeného vozu, v němž generální vikář arcibiskupa Pražského a opat Strahovský místo zaujali. Vůz pohyboval se volně u prostřed zbožného zástupu poutníků až k Brandýsu. Před tímto městem vložen byl posvátný obraz opět do svatostánku na nosidlách, kteráž čtyři Premonstráti na ramena svá vzali, a tak kráčel průvod až k svatyni Marianské ve Staré Boleslavi, kdež jej probošt Rudolf Roder s celou kapitolou již toužebně očekával. V svatyni Marianské konala se opět svatá noc a druhého dne slavnostné služby Boží s díkučiněním Bohu, že obraz posvátný do země České, do sídla svého zase byl navrácen.

Od r. 1650 až po dnešní den zůstal pak též milostivý obraz vždy v zemi České, ačkoli za časů válečných ještě vícekrát na jiná místa v Čechách opět byl přenesen, aby nepříteli do rukou nepadl. R. 1662, když Turecká válka nastala, byl na rozkaz kardinála arcibiskupa Pražského pro větší bezpečnost do Prahy přenesen a v chrámu Matky Boží Sněžné v poboční kapli na straně jižní ležící na oltáři umístěn. Přenešení toto stalo se dne 16. srpna. V témž chrámu Páně zůstal pak až ku svátku Obětování Panny Marie, před kterýmžto dnem t. j. 20. listopadu opět do Staré Boleslavi byl odevzdán. Na památku toho nalezá se až podnes v dotčené kapli u Matky Boží Sněžné na témž oltáři, kde tenkrát milostivý obraz Staroboleslavský byl vystaven, obrázek pozlacený Staroboleslavský obraz milostivý vypodobňující. Ve válkách Pruských, které v století osmnáctém panovaly, byl posvátný obraz třikrát po sobě, a sice vždy ještě dříve než nepřítel Pruský do Čech vtrhl, do Prahy tajně zanesen. Stalo se to r. 1744, r. 1756 a 1757; když pak nebezpečnoství pře-

stalo, převezen byl hned zase do sídla svého. R. 1778, když Prusové po čtvrté do Čech vtrhli, byl posvátný obraz hned zase do Prahy zavezen; ale poněvadž nebezpečnost hrozilo, že Prusové i do Prahy se dostanou, ujel s ním tehdejší světský biskup Pražský a spolu děkan Staroboleslavský Frant. Tvrdý do Berouna, kdež s tímto pokladem svým z dne 9. na 10. září v děkanství přenocoval. Vojsko Pruské odtáhlo však do Slezska, pročež se biskup Tvrdý s obrazem posvátným hned zase do Prahy navrátil, a jej dne 28. října téhož roku do Staré Boleslavi opět zanést dal. Na památku dotčeného pobytí v Berouně dal tehdejší děkan Berounský v děkanství Berounském nad rohovým pokojem, v němž posvátný obraz přes noc byl uložen, zvláštní nápis zhotoviti. Kdykoli pak během nynějšího století v okolních zemích aneb i v samých Čechách válka zuřiti počala, pečovala kapitola Staroboleslavská hned o to, aby posvátný obraz v čas na některém bezpečném místě ukryt byl. V celé této době, počínající od r. 1650, kdy posvátný obraz naposled z Vídně do Staré Boleslavi byl navrácen, až do doby nynější, tedy po celých 230 let choval pak náš Český, katolický lid vždy zvláštní a velikou úctu, důvěru a lásku k témuž posvátnému obrazu Staroboleslavskému. Za neblahé náboženské války třicetileté, v níž protestantismus víru katolickou v Německu, a i u nás v Čechách a na Moravě vyhubiti usiloval, povstalo v Čechách znenáhla více poutních míst Marianských aneb se důvěra k stávajícím již takovým poutnickým místům značně v lidu rozmnožila. A právě v těchto svatyních Marian ských nalezal ubohý, barbarskou ukrutností žoldnéřů nepřátelských ztrýzněný lid náš největší útěchu svou. Do svatyní těchto nejen se utíkal, Matičku Boží, svaté dědice a patrony České za

pomoc nebeskou vzýváje, ale rozličná z těchto míst poutnických sloužila mu zároveň za skryše, v kterých aneb aspoň na blízkou nich poslední halíř svůj zakopával a ukrýval, aby pod ochranou Matičky Boží nenasytnému nepříteli a zhoubci do rukou nepadl.

V dobách těch vydobylo si i více Staročeských rodin šlechtických, které víře katolické věrně zůstaly a pro ni také mnoho utrpěly, nemalých zásluh o víru katolickou, o víru Svatováclavskou v Čechách a také o útěchu a blaho lidu obecného, povzbuzující jej k důvěře v Boha, v mocnou přímluvu Matičky Boží a našich svatých dědiců a patronů zemských, dílem svým zbožným příkladem, dílem také obětivostí svou pro dotčené svatyně Marianské. Z Staročeských rodin panských významenaly se v této příčině tenkrát zejména rodina Lobkovická, Kolovratská, Slavatovská, Martinická, Šternberská, Berkovská a jiných více. A jak hluboko a pevně se právě za třicetileté války v Čechách to přesvědčení zarylo, že království České a spolu také řeč Česká především mocnou přímluvou Rodičky Boží a sv. dědiců a patronů našich zachráněny byly, tomu na svědectví uvedeme zde několik slov jednoho spisovatele Českého, jenž v druhé polovici věku sedmnáctého, po skončené válce 30tileté žil a lid náš Český, jakož i obecné mínění v Čechách velmi dobře znal, poněvadž za příčinou povolání svého po více let na rozličných místech v Čechách mezi lidem ustavičně žil, a k jeho blahu a spáse horlivě pracoval. Muž ten jest Jindřich Labe, kněz řádu sv. Františka, který mimo jiný spis také zvláštní knihu vydal o poutnickém místu Marianském, nedaleko Prahy, v Svatém Hájků stávajícím. Kniha ta vyšla tiskem r. 1690, a v první kapitole na listu třetím dočítáme se těchto úvah: „A což řeknu

o naší milé vlasti, České zemi? v které, jestli kde jinde, blahoslavená Panna, mocně, milostivě a slavně panuje, a jako velkomocná královna bohatství svého milosrdenství štědře rozdává? Není jeden kraj v České zemi, který by zázračným obrazem Panny velikomocné poctěn nebyl. Kulmenská v kraji Loketském dobrodiní ne na lokty, ale bez míry uděluje. V kraji Litoměřickém Paní naše velkomocná na Krupce panuje. V Boleslavském kraji *sedí na trůnu v Staré Boleslavi u prostřed země České, a k ní se jako k svému středu celé království obracuje.* V kraji Podbrdském na Svaté Hoře velikomocná Paní dává audienci, a k ní se bohatí i chudí, zdraví a nemocní utíkají, i z dalekých krajín na službu přicházejí. V kraji Bechyňském jako holubice v rozsedlinách skalních, a v děrách ohrady v Bechyně se kreje. V Římově, v Českých Budějovicích dobrotivost ke všem ukazuje. V kraji Slanském Matka Boží Svatohájecká Loretanská na poušti, okolní města, a obzvláště hlavní královské město Pražské táhne magnetem svého milování. I toto pozorovati sluší, že nákladní chrámové s zázračnými obrazy Panenky Marie v České zemi, v tak příležitých místech, a mnozí na hranicích království postaveni jsou, jako nějaké pevné bašty, na kterých za nás na stráž stojí Panenka Maria! A jako když České království v svém květu a slávě postaveno bylo, na hraničné pevnosti v čas válečný lidé jsou se utíkali, tak nyní k horám věčným, k duchovním pevnostem outočiště máme míti. O jak velice jsi milá Bohu a blahoslavené Panně zamilovaná země Česká, tolika svatými obrazy ozdobená a okrášlená! O nejsvětější Panno! jak bedlivý pozor a otevřené oči máš k naší obraně! „Onať pozoruje aneb bdí nad hříšníky, praví arcibiskup Arnošt z Pardubic,

aby nebyli hned zatraceni! Onať jest prut ten, o kterém Jeremiáš praví: Prut bdící já vidím; dobře jsi viděl Jeremiáši. Právě jako milostná máte plášť tvé svaté ochrany nad námi a nad zemí naší ráčila jsi rozestříti, a nám vždycky i v čas bouřlivého kacírstva a jiných nepořádných příhod přítomna býti. Povstaň tedy, Marianská země Česká, povstaňte horliví milovníci Rodičky Boží a nebeské císařovny velebnost hleďte všelikou uctivostí předcházeti, a k ní starožitnou a Staročeskou pobožnost obnoviti, a to obzvláštní mateřské obdarování v čerstvé paměti zachovati, a synovskou vděčnost a lásku prokazovati. Děkujeme nyní Tobě, o velikomocná královno, za předešlá dobrodiní a milosti a poníženě žádáme, aby nás ráčila na budoucí časy vždycky pod panenským pláštěm Tvé mocné ochrany hájiti, k Tobě se důvěrně utíkající nezavrhovati, ale milostivě a dobrotivě slyšeti.“ Takovýchto srdečných a vzletných slov a úvah lze i u jiných Českých spisovatelů z druhé polovice věku sedmnáctého nalézti, a z rozličných jimi zaznamenaných zpráv jest také patrno, že právě tenkrát na tom nejen duchovenstvo ale i světskí mužové všemožně pracovali, aby u nás v Čechách úcta k Matičce Boží a k svatým dědicům a patronům našim podobným způsobem se zakotvila a rozšířila, jako rozšířena byla před stoletím patnáctým a šestnáctým, než ji husitismus a utrakvismus, jenž se hlavně z cizáckých do země Svatováclavské přinešených bludů živily, v lidu našem ztenčily a kde mohly vypudily. A právě toto oživení starobylé úcty k Rodičce Boží a k sv. dědicům a patronům našim v lidu Českém stalo se v následujícím století osmnáctém pevnou baštou proti novému lstivému útoku nepřátel víry katolické v Čechách, když totiž do zemí Rakouských a tudíž i do Čech tehdejší nevěrcové,

jenž se illuminaty (osvícenci) nazývali, své zhoubné nauky pod jmenem osvěty novověké zanášeli, a lidu našemu víru katolickou a spolu také řeč Českou poznovu vyrvati usilovali.

Pozoru hodno jest, kterak v svrchu uvedené úvaze své Jindřich Labe o Matičce Boží praví, že „v Staré Boleslavi na trůnu svém u prostřed země České sedí, a že se k ní jako k svému středu celé království České obracuje.“ Výrok ten není pouhá domněnka aneb vynález tohoto na slovo vzatého spisovatele. Již od prastarých dob nazývala se nejen u nás v Čechách, ale i v cizině Stará Boleslav „*středem* země České,“ jakož o tom Pulkava ve své kronice, Hájek, Doubravius, Borek, Stránský, Boh. Balbín a jiní staří spisovatelé svědčí. ¹⁾ Mělo se totiž od nejstarších dob za to, že Stará Boleslav dle tehdejších hranic země České takřka v samém středu celé naší vlasti leží ²⁾. Název ten původně ze zeměpisné polohy Staré Boleslavi pošlý, obdržel pak během času ještě jiného duchovního významu. Říkávalo se totiž, a tak vypravuje sobě lid náš, že Stará Boleslav jest nejen středem ale také srdcem země České, poněvadž tam náš milý sv. Václav zemi Českou drahocennou krví svou mučenickou skropil a posvětil, a poněvadž nápotom na té krvi sv. Václava zbrocené půdě nejsv. Rodička Boží své hlavní sídlo v celých Čechách sobě vyvolila, odkud jako královna nebes a

¹⁾ Boh. Balbin, Hist. Bolesl. libr. VI. cap. XII. pag. 51. et Epitome, libr. III. cap. I. pag. 162. — ²⁾ „Ač mathematický střed to nebyl, jež vůbec určití nelze, přece přibližně se o středu mluvíti mohlo s uvážením tehdejších hranic, když Záhvozď Žitavské, Kladsko, Vitoraz, Königstein a Bavorská krajina Frais k Čechám slušely.“ Just. V. Prášek, Bibliotéka místních dějepisů. Svaz. IV. str. 61.

země i nad osudy celé země České bdí a ji ochraňuje. Vyvolením Staré Boleslavi za své hlavní sídlo v Čechách, tak vypravuje se dále, chtěla Matička Boží této krví sv. Václava zbrcené půdě Staroboleslavské náhradu dáti za to, že tělo jeho svaté na hrad Pražský bylo přeneseno, a proto také celé zemi České ze Staré Boleslavi skrze tentýž milostivý obraz, jež sv. Václav a sv. Ludmila ctili a jej krví svou skropili, zvláštních milostí uděluje, aby tím světu okázala, jak velikých zásluh si sv. Václav a sv. Ludmila o zemi Českou vydobyli, a jak mocná jest jejich přímluva u Boha. Sledovati vývoj těchto a podobných zbožných domněnek v lidu katolickém, jest věc přetěžká, ne-li nemožná. Na to se tuším žádný tak snadno neodváží, kdo onen výrok Písma svatého zná, jímž se obdivuhodné působení milosti Boží v člověku kratičce naznačuje: „Duch (svatý) vane, kdekoli chce; nevíš odkud věje, a kam se táhne.“ O tomto působení milosti Boží v jednotlivém člověku a v celém národu dá se jen z výsledků samých poněkud souditi. Pozorujíce tedy úctu posvátného obrazu Staroboleslavského dle výsledků z ní posílých vidíme patrně, že od více než dvou set let, jmenovitě od času války třicetileté tentýž posvátný obraz po celou dobu byl veřejně za ochranný obraz (palladium) země České, ku kterému se lid nejen ve svých soukromých, ale i v obecných potřebách o pomoc nebeskou Matičky Boží utíkal, a který také i sami panovníci, králové Čeští a přední panstvo České za takový měli a mu zvláštní uctivost prokazovali.

Než zhoubná válka 30letá vypukla, počalo se roku 1617 na nové svatyni Mariánské v Staré Boleslavi pracovati, a sice nákladem královny České. Jakých obdivu hodných osudů tato nová svatyně během 30leté

války zažila, kterak i posvátný obraz Staroboleslavský do zajetí přišel a na samém dvoře císařském přechováván byl, avšak vždy zase do Čech a do Staré Boleslavi se navrátil, o tom jsme již svrchu vypravovali. V Čechách utkvěla za příčinou těchto udalostí všeobecná pozornost na tomto svatém obraze, a to tím více, poněvadž tatáž válka 30letá, která r. 1618 v Praze svůj počátek a r. 1609 svůj zárodek měla, napotom r. 1648 opět v Praze ukončena byla, a poněvadž po uzavřeném míru r. 1650 tentýž posvátný obraz do Staré Boleslavi zase byl navrácen. Nebude od místa upozorniti tuto ještě na jednu okolnost. Dle pověsti starobylé byl též posvátný obraz za panování krále Vladislava I. (1150—1173) nalezen. Král ten jest zakladatel kláštera Strahovského v Praze, v tamním kostele nalezá se také hrobka jeho, a právě Strahovským Premonstrátům dostalo se r. 1650 té čestné úlohy, že tentýž posvátný obraz po tolika osudech zase do Staré Boleslavi zavezli. Sluší též vytknouti, že se v rodině panovníků Rakouských a tudyž i králů Českých zvláštní úcta k posvátnému obrazu Staroboleslavskému udržela. Kdykoli se po 30leté válce císařům Rakouským příležitost naskytla, neopomenuli svatyni Marianskou v Staré Boleslavi navštívit a posvátnému obrazu Rodičky Boží svou úctu vzdáti. O císaři Ferdinandu III. a o jeho první a druhé manželce vypravovali jsme již svrchu, jak velikou úctu a důvěru k těmž posvátnému obrazu měli. Třetí manželku svou Marii Eleonoru Mantuanskou dal císař Ferdinand r. 1656 dne 11. září korunovati, a dne 14. září korunován byl jeho syn Leopold I. v chrámu Páně Svatovítském za krále Českého. Než však obě tyto korunovační slavnosti v Praze byly konány, navštívil císař s císařovnou a se synem svým Leopoldem

posvátný obraz Staroboleslavský a mučeníctví sv. Václava
 Císařovna Maria Eleonora poslala pak osmého dne po
 své korunovaci drahocenné královské šaty darem na
 počest posvátného obrazu do Staré Boleslavi. Dne
 2. dubna 1657 zemřel císař Ferdinand III. ve Vídni,
 a v druhé polovici téhož roku přijel císař Leopold I.
 do Prahy, kdež se po delší čas zdržoval. Při této pří-
 ležitosti navštívil šestkrát posvátný obraz v Staré
 Boleslavi, a když po 15 letech opět do Čech přijel, ne-
 opomenul opět putovati do Staré Boleslavi. Císař Josef I.
 byl r. 1702 se svou manželkou Vilemínou dvakrát ve
 Staré Boleslavi. Císař Karel VI., byv dne 5. září 1723
 v Praze na krále Českého korunován, navštívil též po
 své korunovaci s manželkou svou posvátný obraz Staro-
 boleslavský. Císařovna Marie Terezie byla tam návštěvou
 před svou korunovací v měsíci dubnu 1743. Císař Fran-
 tišek I. byl za panování svého třikrát v Staré Bole-
 slavi, roku totiž 1813, 1820 a 1824. Posléze byl také
 císař Ferdinand I. se svou manželkou císařovnou Marií
 Annou před svou korunovací na krále Českého v Staré
 Boleslavi, a sice dne 31. srpna 1836. Císař i císařovna
 obcovali nejprve v svatyni Marianské tiché mši svaté,
 již tehdejší kapitolní děkan a světící biskup Fr. Tipp-
 mann sloužil. Po skončené mši sv. dali si císař Ferdi-
 nand a císařovna Maria Anna posvátný obraz ukázati,
 uctili jej takovým způsobem, že všickni přítomní touto
 zbožností velice byli pohnuti.

Jak horlivě se po skončené válce 30leté šlechta
 Česká o rozmnožení úcty a oslavy posvátného ochran-
 něho obrazu země České starala, vysvítá předně z toho,
 že více panských rodin bedlivě pečovalo o dovršení
 stavby nové svatyně Marianské ve Staré Boleslavi,
 o čemž později několik zpráv podáme. Ale mimo to

založily rodiny šlechtické, mezi nimiž i někteří vyšší hodnostáři církevní byli, na počest posvátného obrazu Staroboleslavského a také na počest sv. Václava 44 kapliček, po celé cestě z Prahy do Staré Boleslavi vedoucí, z kterých se až podnes velká část, ač v chatrném stavu, udržela. Cesta tato sloula napotom cestou svatou čili posvátnou, na památku toho, že po ní i sv. Václav z Prahy do Staré Boleslavi chodíval čili jezdíval. V dolejší části kapliček vyobrazeny byly nejhlavnější události ze života sv. Václava, aneb některé zázraky, které se na přímluvu jeho staly. V poslední z těchto kapliček, nedaleko Brandýsa stojící, vymalován byl rodokmen císaře Leopolda I., který po přeslici z rodiny sv. Václava pocházel, a před posvátným obrazem Staroboleslavským ve Vídni se narodil. V hořejší části kapliček byly vyobrazeny jednotlivé milostné sochy neb obrazy Mariánské, které již tenkrát v Čechách neb na Moravě prosluly. Vedle těchto Mariánských obrazů byl také vždy po jedné straně vymalován erb a po druhé straně bylo naznačeno jméno té rodiny šlechtické, která kapličku dala vystavěti. Stavba kaplí těchto dala se mezi r. 1680—1690. Vydána byla také r. 1690 zvláštní knížka v řeči české, německé a latinské, v které se nejen popis jednotlivých kaplí ale i vyobrazení jich nachází. Toto soustředění a vyobrazení rozličných milostivých obrazů a soch Mariánských po celých Čechách a dílem také na Moravě stávajících na dotčené „svaté cestě“ z Prahy do Staré Boleslavi nasvědčuje tomu tuším také, že posvátný obraz Staroboleslavský pokládán a ctěn byl za ochranný obraz země České, jakož z dotčených kaplí i to vysvítá, jak pilně tenkrát šlechta o to pečovala, aby úcta svatého Václava mezi lidem povzbuzena a rozšířena byla.

Ačkoli válkou 30letou, a z ní povstavším morem

a hladem počet obyvatelů země České v století sedmnáctém tou měrou byl umenšen, že se sotva pátému dílu nynějšího obyvatelstva vyrovnal, přicházelo předce každoročně veliké množství poutníků do Staré Boleslavi. Za touto příčinou projevovali mnozí ctitelové posvátného obrazu od dávných let přání, aby v Staré Boleslavi někteří řeholníci stálý svůj byt měli, a kněžím tamním zejména v slyšení sv. zpovědi a v hlásání slova Božího nápomocni byli. Konečně tedy stalo se, že r. 1658 P. Jan Vrbna, a s ním ještě tři jiní kněží ve jménu Tovaryšstva Ježíšova ve Staré Boleslavi od Šeb. Köllera malý domek, hned vedle svatyně Marianské ležící za 425 zl. zakoupili, v kterémž pak tři členové téhož Tovaryšstva stále přebývali, aby ve svatyni Marianské ve slyšení zpovědi a kázání napomahati mohli. R. 1667 počala se pak bývalá residence Jesuitská stavěti za času probošta Jiřího Vojtěcha Astra, který k nové budově nejen kamenem stavebním ale i jinými prostředky napomahal. V této nové residenci byla též kaple na počest sv. Ludmily založena.¹⁾ Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova stala se z této residence jezdecká kasárna.

Ze současných zápisků, ze století sedmnáctého pocházejících, z kterých zejména Boh. Balbín čerpal, jakož i z pozdějších podobných zápisků, jež Jos. Prok. Horčice po ruce měl, a z jiných ještě pramenů na jevě jest, jak velikou důvěru a úctu lid Český během století XVII., XVIII. a také XIX. k posvátnému obrazu veřejně osvědčoval, kdykoli jmenovitě celou vlast naši, aneb jednotlivé částky její nějaká pohroma obecná stihla, aneb jí nějaké nebezpečství obecné hrozilo. V případech tako-

¹⁾ Boh. Balbín, Historia Boleslav. libr. VII. cap. XXVIII. pag 90 et cap. XXXII. pag. 107.

vých utíkával se lid Český obyčejně do Staré Boleslavi k posvátnému, ochrannému obrazu země České a k mučnickví sv. Václava. Z četných těchto zpráv, jimiž by se snadno dosti velká kniha naplniti dala, uvedeme tuto jen některé. Dle svědectví, jež Jan Ig. Dlouhoveský z Dlouhé Vsi, tehdejší děkan v Německém Brodu, vlastnoručně podepsal, a na zvláštní tabuli ve svatyni Mariánské ve Staré Boleslavi zavěsiti dal, byl Německý Brod r. 1665 zuřícího tam moru zbaven, jakmile se dotčené město zvláštním slibem na počest posvátného obrazu Staroboleslavského zavázalo. Tentýž horlivý muž vodíval pak sám každoročně po více let četné poutnické processí z Německého Brodu do Staré Boleslavi, k němuž se také četní poutníci z Čáslavi, z Kutné Hory, z Kolína a z Polné přidružovali. R. 1708 panoval v Čechách mor, zvláště pak v Praze mnoho lidí umíralo. Za odvrácení tohoto bičku Božího od vlasti naší konala se v Staré Boleslavi před posvátným obrazem, a sice již na sklonku téhož roku, v měsíci totiž listopadu, když obyčejně poutníci na pouť již nepřicházejí, předce zvláštní pobožnost. A za toutéž příčinou přicházeli pak lidé r. 1710, když se mor v Čechách opět ukazoval, již v měsíci březnu na pouť do Staré Boleslavi. Starožitné město České Čáslav koná již od počátku století osmnáctého každoročně až podnes v neděli svatodušní pouť do Staré Boleslavi. Původ této pouti jest dle tamních současných zápisků městských následující: V posledních měsících r. 1713 objevil se v Čáslavi a v tamním okolí silný mor, a po více měsíců tak strašlivě zuřil, že mu již většina osadníků za obět klesla. I zdálo se, že rána ta morová zuřiti nepřestane, dokavád poslední obyvatel Čáslavský nevymře. V této obecné pohromě shromáždili se osadníci Čáslavští v děkanském

chrámu Páně sv. apoštolů Petra a Pavla před oltářem nejsv. Rodičky Boží, a tam se slibem zavázali, že oni sami a potomci jejich každoročně v neděli svatodušní do Staré Boleslavi k posvátnému obrazu Marianskému pouť konati budou, jestli je Bůh na přimluvu Rodičky Boží a na oslavu milostného obrazu Staroboleslavského na živobytí zachová. Následkem slavného slibu tohoto přestal mor v Čáslavi a v okolí zuřiti, a první slavné processí Čáslavské, jež tehdejší tamní děkan vedl, a v němž se i členové městského představenstva účastnili, konalo se r. 1715. Po uplynulých 50ti letech slavili Čáslavští zbožnou tuto památku přeslavným processím poutnickým do Staré Boleslavi, v němž se tamní děkan, jedenácte kněží z okolí a celý Čáslavský magistrát účastnili. Před rokem 1764, a i potom dostávali vždy dva z konšelů Čáslavských z kasy obecní 2—4 zl. na pouť do Staré Boleslavi. V jednom protokolu magistrátním z r. 1741 čte se doslovně takto: „Dle starobylého obyčeje na pouť do Staré Boleslavi panu radnímu a panu syndikovi 3 zl. dáti se povoluje.“ Na světlo do svatyně Staroboleslavské povoloval se též každoročně zvláštní příspěvek z důchodů obecních. Podobné poutnické processí k posvátnému obrazu Staroboleslavskému a sice na neděli pátou po sv. Duchu konalo město Roudnice od r. 1714, v němž se častokráte tamní probošt a magistrát městský účastnili. V oktávu Nanebevzetí Marie Panny přicházelo též slavné processí z Mělníka, ku kterémuž se za dřívějších dob z obecních důchodů příspěvky dávaly. R. 1743 přišlo veliké množství poutníků do Staré Boleslavi hlavně za tou příčinou, aby Hospodinu ve svatyni Marianské a u mučeníctví svatého Václava díky za to vzdali, že vlast naše od zhoubného nepřítele vysvobozena byla. A jak četný byl nával

poutníků těchto, vysvítá z toho, že během letních měsíců téhož roku dva a padesáte tisíc poutníků v svatyni Mariánské Tělo Páně přijalo. Z Prahy konaly se také každoročně během osmnáctého století z více kostelů poutnická processí do Staré Boleslavi, a processí z chrámu Páně sv. Jakuba, pod správou Bratří Menších sv. Františka vycházející, konalo se vždy „pro zachování nejjasnějšího domu Rakouského a pro opatrování království Českého.“ Tak se toho dočítáme v kázáních tiskem vydaných, která při této slavnostné pouti Bratří Menší konávali. Nastaly doby ku konci věku osmnáctého, že se počet poutníků do Staré Boleslavi přicházejících menšil, jakož o r. 1788 zaznamenal Jos. Pr. Horčice. Jakmile však nějaké obecné nebezpečení vlasti naší hroziti počalo, hledal lid náš katolický, jako by jej zvláštní milost Boží k tomu popouzela, své útočiště opět v Staré Boleslavi u ochranného obrazu země České a u mučeníctví sv. Václava. Patruý toho důkaz máme z r. 1796. Následkem válek z první Francouzské revoluce vzniklých ohrožovala téhož roku vojska Francouzská téměř již hranice České. Jakmile se zpráva o tom po Čechách roznesla, počaly se hned zase, zejména z Prahy, četná poutnická processí do Staré Boleslavi konati, přes to přese všecko, že právě v letech předcházejících průvodů poutnických do Staré Boleslavi ubývalo. Dobrý příklad královské Prahy následovala pak i jiná města Česká, tak že téhož roku během letních měsíců na pět a čtyřicet tisíc poutníků ve svatyni Mariánské k stolu Páně přistoupilo. Třeba tuto podotknouti, že již tenkrát někteří svobodomyšlníci lidu našemu tyto poutě zrazovali, a je také překaziti usilovali; lid však nedal se tím mýlití a útěchu svou a pomoc hledal u Matičky Boží a u sv. Václava v Staré Boleslavi. I stalo se také,

že v nápotomných letech nejen z Čech ale i z Moravy a z Uher poutníci do Staré Boleslavi přicházeli. Dle památních zápisků Staroboleslavských přicházívala během století sedmnáctého pravidelně mimo královskou Prahu z těchto předních měst Českých slavná processí poutnická do Staré Boleslavi: z Plzně, z Horšova Týna, z Pelhřimova, z Tábora, ze Soběslavi, z Třeboně, z Nového Bydžova, z Chrudimi, z Vysokého Mýta, z Pardubic, z Polné, z Rakovníka, z Litoměřic, a z jiných četných měst Českých. V století osmnáctém přicházela pravidelně tato processí do Staré Boleslavi: z Poděbrad, z Vilímova, ze Skalska, z Kováně, z Dymokur, ze Smidar, z Hlušic, ze Sobotky, z Turnova, z Libichova, z Housky, z Vetlé, z Hradiště, z Mladé Boleslavi, z Řepína, z Kopidlna, z Vodolky, z Obříství, z Klomína, z Černoušku, z Vinoře, z Čelakovic, z Lysé, z Nymburka, z Mělníka, z Benátek, z Kouřimi, z Kocerad, ze Sázavy, ze Sezemic, z Kolína, z Čáslavi, ze Sadské, z Řičan, z Mnichovic, z Poříče, ze Škramníků, z Kostelce nad Labem, a jiných měst okolních. Z Prahy putovalo trojí processí, a sice od sv. Jiljí, od sv. Jakuba a z koleje Norbertinské. Alumnové semináře arcibiskupského konávali tolikéž pod správou svého ředitele zvláštní pouť do Staré Boleslavi, a sice na svátek Narození Marie Panny. Z Brandýsa nad Labem chodívalo na každý svátek Panny Marie v zimě v letě processí do Staré Boleslavi. Během nynějšího století chodívají na pouť Staroboleslavskou processí z Prahy a sice jedno na Boží hod svatodušní, trojí processí k Nanebevzetí Marie Panny, jedno v oktávě téhož svátku a jedno na Narození Marie Panny, v celku tedy patero processí. Dále tam chodívá processí z Čáslavi, z Ronova, ze Svojsic, ze Zásmuk, z Hořovic, z Bečvár, z Vitic, z Kouřimi,

ze Ždánic, z Jestřebice, z Plaňan, z Řičan, ze Škrámníků, z Pískové Lhoty, z Vetlé, z Roudnice, z Budyně, z Dobřichovic, z Řepína, z Kounic, z Vlhovsi, z Citova, z Velvar, z Černého Kostelce, z Břevnova, z Vepřku, z Loučeně, z Ouval, z Rostok, z Bukol, z Klecan, ze Mšena, z Mukařovic, z Vrbna, z Lužce, z Minic, z Kundratic, z Hostivaře, z Turska, z Benátek, z Chramosteka, z Noutonic, z Lysé, z Nymburka, z Turnova, z Doubravice, z Vinařic, ze Mcel, ze Sobotky, z Luštěnic, ze Sá-zavy. Poutníci z Moravy, ze Slezska a i z Uher, navštěvu-jící v měsíci květnu hrob sv. Jana Nepomuckého v Praze na Hradčanech, přicházejí také často na zpáteční cestě své na pouť do Staré Boleslavi. Konečně zde uvedeme ještě seznam těch processí, která loňského roku 1879 do Staré Boleslavi během měsíců letních připutovala. Na neděli první v květnu přišlo processí z Bezna. O svátcích svatodušních ze Středokluk, z Břevnova a z Čáslavi. Na neděli třetí po sv. Duchu ze Svojšic, Bečvár, Zásmuk, Přistoupimi, Vitic, Jestřebic a Dríz. Na svátek sv. Petra a Pavla z Českého Brodu, Bilan, Škrámníků, Dobřichova, Kostelní Lhoty, Plaňan, Počáp, Roudnice, Ždánic, Mochova a ze Sojovic. Na svátek Navštívení Panny Marie z Kmetňovsi, Charvátec, Hoř. Slivna, z Krp, Vrutic, Vysočan, Ďáblic, Lobkovic, Citova, Dol. Slivna, ze Sadské, Klecan, Loučeně, Mšena, Popoviček, Černého Kostelce, z Vysoké, Řepína, Kovanic, Veltrus, Chržína, Skalice, Oumonsna, Řičan, Lečic, Chvatěrub, Zvanovic, Chval, Velvar, Libeznic, Čečelic, Nehvzd a z Velenky. V oktáv Navštívení Panny Marie z Vodolky, Jažlovic a ze Sluh. V neděli VII. po sv. Duchu z Popovic. V neděli IX. po sv. Duchu z Kar-lína. Na slavnost Nanebevzetí Panny Marie z Turnova, Michle, Vršovic, Horek, Záboře, Česlic, z Prahy od sv.

Tomáše, z Labského Kostelce, Lysé, Bubenče a od sv. Josefa z Prahy. V oktávu Nanebevzetí Marie Panny z Mělníka a Nymburka. V neděli XIII. po Sv. Duchu z Benátek. Na svátek Narození Panny Marie z Bousova, Libáně, Kozmic, Kostomlat, Libeně u Mělníka, z Doubravice, Vtelna, Luštěnic, z Mladé Boleslavi, Podjíří, Krnska, Nemeslovic, Klomína, ze Smíchova, Podolí, Bukovny, Kostelce nad Orlicí, Pyšels, Záp, Předměřic, Čelakovic a z Hlavna Kostelního. V den Jména Marie Panny z Mnichovic, Kundratic a ze Všetat. Všech průvodů roku 1879 bylo 100. Ku konci r. 1878 na svátek Nepoškvrněného Početí Marie Panny přišel i Jeho Eminence nejdůst. p. kardinal arcibiskup Pražský Bedřich kníže Schwarzenberg na pouť do Staré Boleslavi. Sluší ještě podotknouti, že na svátek sv. mučovníků Kosmy a Damiána dne 27. září a na slavnost sv. Václava dne 28. září z okolních měst, městeček a vesnic hlavně hospodářové na pouť do Staré Boleslavi každoročně přicházejí, pročež někteří také říkají, že výroční poutě do Staré Boleslavi poutí hospodářů na den sv. Václava se končí.

Zbývá ještě, abychom o nynější svatyni Mariánské důležitější zprávy tuto naznačili. Budova této svatyně, mimo dvě velké věže, byla již r. 1623 tak dostavěna že se dle církevních předpisů požehnati a vykropiti mohla, aby v ní služby Boží konány býti směly. Tohoto církevního požehnání dostalo se jí pak poznovu během 30leté války asi šestkrát, a sice r. 1632, 1634, 1639, 1642, 1646 a 1648., poněvadž od protestantských žoldnéřů, Švédských zneuctěna, vydrancována a zohavena byla. Ale slavného biskupského posvěcení dostalo se této svatyni teprv ku konci století sedmnáctého od tehdejšího arcibiskupa Pražského Jana Bedřicha hraběte

Waldsteina, jenž svatostí života svého tak značně vynikal, že dle obecného mínění věku tehdejšího jmín byl za muže svatého. Stal se také proslulým svou horlivostí v šíření úcty k Rodičce Boží v Čechách.¹⁾ Tento horlivý ctitel Matičky Boží posvětil slavně svatyni Marianskou v Staré Boleslavi r. 1690 v neděli nejsvětější Trojice Boží, která téhož roku připadla na den 21. května, a zároveň také ustanovil, aby výroční památka tohoto posvěcení konána byla v neděli třetí po sv. Duchu. Posvěcení svatyně stalo se na počest a slávu Nanebevzetí Panny Marie. Do oltáře hlavního, který tenkrát mnohem menší byl než nynější, vložil arcibiskup Waldstein při posvěcení ostatky sv. mučeníků Angela a Coelestina. Mimo to posvětil téhož dne tak zvanou kapli Waldsteinskou a nový oltář na počest Narození Panny Marie v ní zbudovaný, což všechno hraběcí rodina Waldsteinská na své útraty pořídit dala. Do nového oltáře v té kapli vloženy byly ostatky sv. mučeníků Benigna a Theodora. Na památku tohoto slavného posvěcení celé svatyně a dotčených dvou oltářů zasazen byl v presbytáři, nedaleko hlavního oltáře, na straně epištolní mramorový kámen, v němž vyryt jest latinský nápis, o tomto posvěcení svědčící.

¹⁾ Na svém panství v Duchcově dal nový chrám na počest Zvěstování Marie Panny zbudovati, v Horním Jiřetíně dal též nový kostel ke cti a chvále Nanebevzetí Panny Marie vyzdvihnouti. Při farním chrámu Klatovském založil zvláštní nadaci pro čtyři kněze, a sice pro tři kaplany a jejich starostu, kteří by poutníkům Marianským do Klatov příchozím v duchovních potřebách nápomocni byli. Toto nadací udrželo se v Klatovech, až velmi stenčené, až podnes, a do Klatov přichází až posud každoročně z okolních měst a vesnic četných poutníků k Matičce Boží.

Třeba tuto zvláště podotknouti, že v století sedmáctém milostivý obraz Marianský nebýval ještě jako nyní na hlavním oltáři svatyně Marianské neustále umístěn. To teprv od r. 1778 svůj počátek vzalo; před tím stával posvátný obraz na jiném místě, o čemž nyní krátce povíme. Když se od r. 1617 až do r. 1623 nynější svatyně Marianská stavěla, zůstala prastará, malá, jednoduchá kaplička, v níž se posvátný obraz původně, aneb snad od dávných století přechovával, zcela nedotknuta, a zrušen byl jen kostelík starý, který bezpochyby rytíř Kapoun ku konci věku šestnáctého dal zbudovati. Dotčená prastará, jednoduchá kaplička, v níž posvátný obraz umístěn býval, stávala v nynějším přesbytáři a sice v těch místech, které jsou mezi hlavní zdi chrámovou a mezi pravou stranou nynějšího hlavního oltáře, na kteréž kněz při mši svaté čte sv. evangelium. A to právě bylo to místo, na němž posvátný obraz vyorán byl, a na kteréž se zázračným způsobem vícekrátě navrátil, když jej jinde chtěli uložit. Jiří Kruger, kněz z Tovaryšstva Ježíšova rodem z Prahy, vypravuje ve svém r. 1669 vydaném spisu latinském ¹⁾, že jako chlapec sám ještě na své vlastní oči tuto prastarou, jednoduchou kapličku na dotčeném místě i když nynější svatyně již zbudována byla, několikrátě viděl, když do Staré Boleslavi přišel. Týž spisovatel praví pak dále takto: „Jest zajisté škoda, že tato kaplička z té domněnky byla zrušena, aby prý se tím zrušením ozdobě nového chrámu posloužilo. Od té doby co kaplička ta zrušena byla, zmenšovala se a mizela také ona svatá hrůza, která po tolik set let tak mocně a spolu

¹⁾ *Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae etc. pars tertia XIII. Martii pag. 79; v jiném vydání na str. 455.*

něžně pobožnost poutníků na tomto místě zbuzovala, kde obraz posvátný byl nalezen.“ V kterém vlastně roce tato prastará kaplička zrušena byla, neudává Jiří Kruger. V místnostech těch, kde tato starobylá kaplička původně stávala, a sice ve hlavní zdi chrámové dala pak rodina hrabat ze Šternberků zvláštní stánek vytesati a jej mramorem vyložití, v kterém potom až do r. 1778 posvátný obraz obyčejně býval uložen, a jen při některých velkých slavnostech na hlavní oltář se vystavoval. Před dotčeným mramorovým stánkem stojí dřevěný oltář, na nějž až podnes poutníci své voskové dárky na počest Rodičky Boží kladou. Dvěře tohoto stánku jsou ze železa, trojím zámkem opatřené, ale tak prosekané, že se skrze otvory obraz posvátný vnitř stánku uložený poněkud viděti mohl. Celé tyto dvěře jsou na zevní straně stříbrným znakem pánů ze Šternberků a jinými vkusnými ozdobami okrášleny, v nichž křestní jména jednotlivých členů té rodiny jsou vyryta, a sice: Maria Barbora, František Bohuslav, Ignác Karel, Václav Vojtěch, Jan Norbert, Maria Maxmiliána provdaná hraběnka Lažanská, František Ignác a Jan Adam. Jest tam i rok 1672 udán. Na nejnižší částce dveří těch vyryt jest latinský distichon, a nad stánkem samým jest v mramoru v řeči latinské vytesán zbožný povzdech: Tu Sternbergiades Virgo Maria rege t. j. Ty, Panno Maria, řidiž potomky Šternberků. Příčina, proč se obraz posvátný v tomto mramorovém stánku více neukládal, byla ta, poněvadž jej v něm zbožní poutníci jen s těží a nedostatečně viděti mohli. Od r. 1778 jest tedy povždy na hlavní oltáři umístěn. Nad pozadní částí oltářního tabernakulum stojí totiž stáneček pro milostivý obraz upravený. V stánečku tom jest oltáříček z dřeva ebenového, zlatem, perlami, diamanty a jinými drahými kameny

ozdobený, na němž zlatými řetízky a sponkami upevněn jest milostivý obraz Matičky Boží. Vzácné a drahocenné ozdoby tyto jsou z větší části dary první a druhé manželky císaře Ferdinanda III. Oltáříček z dřeva ebenového obdržela prý první manželka téhož císaře, jmenem Maria, ze Španělska, a darovala jej Matičce Boží Staroboleslavské. Sluší tuto ještě poznamenati, že na hlavním oltáři umístěna jest na pravé straně velká socha svatého Václava, a na levé straně socha sv. Ludmily, stejné velikosti s předešlou, tak že tedy posvátný obraz Marianský ve svém drahocenném stánku uprostřed naší první České mučednice a našeho prvního Českého mučeníka jest nyní umístěn, kteří dle starobylých pověstí první ctitelové téhož milostivého obrazu byli.

Místo hlavního, od arcibiskupa J. B. Waldsteina posvěceného oltáře zbudován byl r. 1717 nový hlavní oltář, který r. 1723 světící biskup Pražský Jos. Mayer posvětil, a do něho ostatky sv. Maxima mučeníka vložil. R. 1764 zhotovena byla k témuž oltáři nová mramorová tumba, a po roce nové tabernakulum, které tam podnes stojí. R. 1766 posvětil světící biskup Pražský a spolu děkan Staroboleslavský Jan Ondřej Kayser tentýž nový hlavní oltář, poněvadž svěcený kámen na něm byl porušen. Téhož roku pořízeno bylo také nynější mramorové zábradlí před hlavním oltářem. Mimo hlavní oltář nalezá se v svatyni Mariánské ještě šest postranních oltářů, které v lodi kostelní po obou stranách ve zvláštních kaplích tak jsou umístěny, že se na každé straně tři oltáře nacházejí. Kaple a oltáře tyto byly původně od jednotlivých šlechtických rodin Českých založeny, jakož tomu i znaky nasvědčují, které nad každou z těchto kaplí jsou ve zdi zasazeny. Jde-li se od hlavního oltáře směrem k hlavním dveřím chrámo-

vým, stojí v pravo hned za kazatelnou kaple hrabat z Černínů, v níž se oltář na počest Zvěstování Marie Panny nachází. Druhá čili prostřední kaple na pravé straně vyzdvižená od hrabat Lažanských, zaujímá v sobě oltář věnovaný na počest Obětování Marie Panny v chrámu Jerusalemském. Třetí a poslední kaple na pravé straně byla štědrostí Staročeských pánů z Berkův zbudována, a v ní jest oltář na počest Očišťování Panny Marie. Naproti ní jest na levé straně čtvrtá kaple hrabat z Martinicův, a v té stojí oltář na počest Nepoškvrněného Početí Panny Marie. Pátá čili prostřední kaple na levé straně na počest Narození Marie Panny postavená, sluje Waldsteinská, o níž se již svrchu zmínka stala. Šestá kaple mezi Waldsteinskou a oltářem sv. Kříže naproti kazatelně založena jest od hrabat Slavatů na počest Nanebevzetí Marie Panny. V této kapli nalezá se nyní na oltáři péčí vd. p. kan. Mikuláše Schmida z příspěvků zjednaný obraz Zjevení Páně, pěkná to práce mistra Jos. Hellicha. Dřívější oltářní obraz Marie Panny na nebe vzaté darován byl ubohým katolíkům v Bosně. Na sloupích mezi těmito kaplemi stojících zavěšeny jsou obrazy našich sv. dědiců a patronů Českých.

V pokladnici této svatyně nacházely se druhdy značné klenoty a drahocenné věci. Z četných obětí zvláště pak z drahých kamenů, jež císařovna Maria první manželka Ferdinanda III., posvátnému obrazu darovala, dal r. 1729 děkan Staroboleslavský Jan Kr. Frik zhotoviti v Paříži velmi stkvostnou monstranci na památku svatořečení sv. Jana Nepomuckého, kteréž se téhož roku slavilo. Monstrance ta jest posud v pokladnici svatyně Marianské, a váží 25 liber. Užívá se jí o hlavních slavnostech. Mimo to nachází se v též pokladnici

19 schránek na způsob obrazů upravených, v nichž zadělány jsou zlaté neb stříbrné dary, kříže, prsteny, náušnice, drahé kameny, perle atd., které během časů na počest posvátného obrazu Staroboleslavského od zbožných poutníků byly věnovány. V některých z těchto schránek nacházejí se také sv. ostatky, které se při větších slavnostech na hlavní oltář vystavují. Bývalo zde více skvostů, avšak odvedeno odtud r. 1806 do cí. kr. mincovny mnoho věcí, tak u př. zlatý kalich s drahokamy, 15 kalichů stříbrných a pozlacených i s patenami, stříbrné ciborium, pěkný stříbrný krucifix od Ferdinanda III. sem darovaný, jenž vážil 22 liber, 2 páry stříbrných konviček i s miskami, stříbrná lampa, stříbrné antependium atd. atd.

U svatyně Mariánské jsou proti východu dvě vysoké věže, jedna po pravé, druhá po levé straně kostelní, mezi nimiž se nad kostelem třetí malá vížka nachází. Tyto dvě velké věže nebyly jednou dobou vystavěny. Věž po pravé straně směrem k východu byla za probošta Jiřího Vojtěcha Astra (1667—1681) vystavena; levou pak věž dostavěl teprv r. 1749 děkan Jan Kr. Frik ze svého jmění. O ambitu, jenž za svatyní Marianskou se nalézá, podal J. P. Horčice tyto zprávy: Ambit tento nebo chodba jest za kostelem k východní straně. Stavěti se začal r. 1728, a byl dokonán r. 1731. Kapitlní děkan Staroboleslavský a spolu světící biskup Pražský Kayser, jenž se pak stal biskupem Kralovéhradeckým, dal jej r. 1775 od Václava Kramolína, malíře a rodiče Nymburského, malovati. Po stěnách dvanácte kaplí téhož ambitu vyobrazen jest celý dějepis posvátného obrazu Staroboleslavského od jeho nalezení až do posledního navrácení z Vídně; mimo to jsou tam ještě některé případy zvláštní namalovány, kterak Bůh na

přímluvu Rodičky Boží vroucným ctitelům posvátného obrazu Staroboleslavského zvláštních milostí uděliti ráčil. Na klenbách jsou představeny hlavní příběhy ze života Matičky Boží. Malby ty mají obnovy již nutně zapotřebí. V témž ambitu jest osm zpovědnic, v kterých se letního času sv. zpověď poutníků slyšívá, a také oltář, při němž se poutníkům Tělo Páně podává. V těchto místnostech nachází se také sochami opatřený a nákladný náhrobek bývalého světského biskupa Pražského a spolu děkana kollegiátní kapitoly Staroboleslavské Erasma Diviše Kriegera, jenž dne 27. prosince 1792 zemřel. Pomník ten dali mu jeho ctitelové r. 1793 postaviti. Za kostelem Marianským k straně východní vedle silnice nalezá se kaple sv. *Benedikta*, která k svatyni Matičky Boží jest přidělena, a bezpochyby touž dobou, jako svatyně dotčená byla zbudována. Při kapli té jest bývalý hřbitov, na němž se až do roku 1835 pochovávalo. Tam nachází se také chorobnice, založená r. 1745 od děkana Jana Frika, který vůbec svými zásluhami o zvelebení posvátných památek Staroboleslavských znamenitě vyniká. Původně se v této chorobnici nacházelo 12 osob; od té však doby, co nehodami časovými i příjmy chorobnice této zmenšeny byly, žije v domě tom šest starších žen, které povinny jsou, starati se o čistotu podlahy, lavic atd. obou dvou kostelů Staroboleslavských. Mimo hrobníka bydlí v témž domě i jeden muž, který. s hrobníkem nočního času svatyni Marianskou střeží.

K východu za svatyni Marianskou po levé straně silnice do Benátek vedoucí stojí kaple *bl. Podivína*, o němž letopisec Kosma dí: „Ten byl panošem a nerozdlným druhem v práci a ve svízeli sv. Václava mučeníka.“ Stojí na tom místě, kde *bl. Podivín* na

stromě byl oběšen v lese, který se hned za nynějším kostelem Matičky Boží nacházel. Na místě, kde dotčený strom býval, stávala ještě v první polovici věku osmnáctého Boží muka. R. 1738 přičinil se tehdejší děkan Jan Frik o to, aby na témž místě zbudována byla slušná kaple, což se pomocí několika dobrodinců podařilo. Ku konci minulého století byla kaple ta jako mnoho jiných kostelů a kaplí svému účelu odcizena a k panství Brandýskému za 94 zl. prodána. Panství Brandýské zapůjčilo ji pak vojenskému úřadu, který ji za prachárnu užíval až do r. 1875. Téhož roku žádali občané Staroboleslavští, o zákon se opírajíce a na možnost velké pohromy ukazující, aby z bývalé kaple střelní prach byl odstraněn. Vojenský úřad k této žádosti svolil. Nynější majitel panství Brandýského zřekl se pak všeho práva na tuto kapli a daroval ji kollegiatní kapitole Staroboleslavské s tou podmínkou, aby v dobrém stavu byla zachována a k službám Božím opět zasvěcena. Vys. důst. kapitola ujala se s radostí této velice již sešlé bývalé kaple a dala ji celou obnoviti, což přes 630 zl. stálo a J. Eminence nejduš. p. kardinal arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg posvětil ji u příležitosti generalní visitace a udílení sv. biřmování dne 17. července 1878. Při obnovení bral se ohled na zachování malby freskové, poněvadž se za to má, že ze štětce malíře Rajnera pochází.

Nelze tuto mlčením minouti poslední *obnovení* svatyně Marianské, o kteréž se starobylá kapitula Staroboleslavská s příkladnou horlivostí postarala, aby sídlo posvátného a ochranného obrazu země České co nejdušojněji bylo okrášleno a zvelebeno. Obnovení svatyně Marianské počalo z jara r. 1873. Za tou příčinou byl milostivý obraz Rodičky Boží dne 25. května přenesen

do kollegiátního chrámu sv. Václava, kdež přes celý jeden rok zůstal. Po celou tuto dobu býval posvátný obraz každodenně ráno od vld. p. kanovníka strážce Mikuláše Schmida na hlavní oltář sv. Václava vystaven, a k večeru opět v tak zvané panské zákristii na celou noc v bezpečném místě uložen. V svatyni Mariánské byly pak zdě a rozsáhlá klenba celého chrámu od Pražského malíře Ign. Řeřábka vkusně natřeny. Varhany opravil Jos. Prediger varhanář, v pozlacovačské práce uvázali se Jos. Halla a Jos. Nejtek z Prahy. Proslulý malíř Hellich, jenž celou obnovu svatyně v uměleckém ohledu řídil, ozdobil klenbu chrámovou v presbytáři nad hlavním oltářem novými pěknými stěnomalbami. Oltáře, kazatelna a vůbec všecko bylo vkusně obnoveno, jak toho buď potřeba neb zvelebení svatyně vyžadovaly. Kde jmění kostelní k pořízení těchto oprav a obnov nedostačovalo, hleděla vld. kapitola vůbec a jednotliví členové její také zvláště svou obětovností přispívati, k čemuž i jiní ctitelové posvátného obrazu přispěli. Právě v té době, když se již o obnovení svatyně Mariánské jednalo, jmenován byl vld. p. Karel Hyna, muž o církev a literaturu Českou nemálo zasloužilý, děkanem kollegiátní kapitoly Staroboleslavské. Nedlouho na to roku 1874 stal se také vld. p. Josef Hlaváček, prelát papežský a bývalý vikář Brandýský, jenž mimo jiné i pro své zásluhy o školu proslul, proboštem téže starobylé kapitoly. Horlivou péčí a snahou celé kapitoly byla tedy svatyně Mariánská na jaře r. 1874 úplně obnovena, načež ji svrchu jmenovaný děkan kapitolní církevním požehnáním posvětil. Téhož roku, dne 5. července na svátek Navštívení Marie Panny, byl posvátný obraz Mariánský v slavném průvodu do obnovené svatyně přenesen. Průvod, jež vld. p. probošt za příčinou

těžké nemoci vésti nemohl, vedl vld. p. děkan Karel Hyna. Čtyři vld. kanovníci Staroboleslavští: Mik. Schmid, Jos. Breischl, Kar. Kellner a Ant. Slavíček nesli v stánku na nosidlách upraveném posvátný obraz na svých ramenou. Je předcházela dlouhá řada kněží domácích a nejen z okolních ale i ze vzdálenějších míst na tuto slavnost příšlých. Zbožných poutníků dostavilo se též na tisíce k této slavnosti, tak že jimi nejen chrám Svatováclavský a Marianský, ale i celé dvojí náměstí Staroboleslavské před bránou a za bránou takřka poseto bylo. Mezi tímto davem poutníků ubíral se slavnostný průvod za hlaholu zvonů, zvучné hudby a chvalozpěvů k svatyni Marianské. Z rána bylo počasí pošmourné, tak že se leckdos obával, aby dešť slavnost nepřerušil; avšak k nemalému podivení poutníků probralo se slunéčko skrze mraky právě v tom okamžení, když vld. kanovníci z dveří chrámu sv. Václava s posvátným obrazem vystoupili, načež příjemné letní počasí po celý den panovalo. A když pak slavnostný průvod mezi zástupy poutníků v pravo a v levo stojících dále kráčel, tuť mohl každý přítomný na své vlastní oči viděti, jak hlubokou a jak něžnou úctu lid náš chová k posvátnému obrazu Staroboleslavskému. Jak mile poutníci z dálí jen pouhý stánek, v němž posvátný obraz Marianský byl umístěn, uzřeli, bledly najednou tváře jejich, a čím více se k nim stánek přibližoval, tím patrněji jevílo se zbožné rozechvění mysli a srdce na jejich obličejích. A když pak posvátný obraz spatřili, tu se někteří do hlasitého pláče dali, mužům usedlým a vážným kanuly slzy po lících, všickni na kolena padali, i bylo neustále pokorné a srdečné povzdechy slyšeti: „O Matičko Boží! O Panenko Maria! Oroduj za nás! Požehnej nás, Rodičko Boží!“ Když se pak posvátný obraz až ku schodům do

svatyně Marianské vedoucím přiblížil, kdež jej dívky v hojném počtu shromážděné očekávaly, oslovila a oslavila jej jedna z nich krátkou ale překrásnou řečí ve jmenu všech ostatních dívek, ve jmenu občanů Staroboleslavských a ve jmenu poutníků přítomných, načež se průvod dále do svatyně ubíral, kdež posvátný obraz do svého stálého stánku na hlavním oltáři byl uložen. Pak měl slavnostné kázání vld. p. probošt Vyšehradský Václav Štulc, v němž posluchačům dojmavě na mysl a na srdce kladl, v jak úzkém spojení týž posvátný obraz s dějinami Českými jest, a jak velkých milostí a dobrodiní Matička Boží skrze úctu téhož svatého obrazu lidu našemu udělovati ráčila. První pontifikální mši sv. sloužil v obnovené svatyni vld. pan děkan Karel Hyna při četné assistenci. Téhož ještě roku na svátek Nanebevzetí Panny Marie konali Pražané zvláštní slavnostní pouť k posvátnému obrazu do Staré Boleslavi, v níž se mnoho tisíc poutníků z Prahyúčastnilo, a ku kterým se na cestě ještě jiná četná procesí z okolních míst přidružila. Po dvou letech obnovoval se též kostel sv. Václava, v jehožto dolejší části, u oltáře sv. mučovníků Kosmy a Damiána dle starého obyčeje nově jmenovaní kanovníci Staroboleslavští bývají instalováni, když tomu zvláštní příčiny nevadí. Právě téhož roku 1876 jmenován byl kanovníkem Staroboleslavským p. Frant. Srdínko, ředitel arcib. semináře Pražského, a poněvadž se installace v kostele Svatováclavském státi nemohla, byl v svatyni Marianské instalován, což přítomným ctitelům Rodičky Boží k útěše sloužilo, že totiž po obnovení celé svatyně první kanovnická installace děla se v téže svatyni před posvátným a ochranným obrazem země České. Minulého r. 1879 byla svatyně Marianská i zevnitř velikým nákladem obnovena, dvojí barvou na-

třena, schodiště, kamenné zábradlí a dlažba kolem chrámu opravena a zároveň kostel sv. Václava novou dlažbou z cementových dlažic opatřen.

Ku zprávám těmto o svatyni Marianské budiž ještě dodáno, kterak řízením Božím tato svatyně, počínaje od první polovice věku sedmnáctého v dobách rozličných vícekrát zvláštním způsobem byla oslavena. První oslavy takové dočítáme se u Boh. Balbína¹⁾ a jiných starších spisovatelů, kteří zprávy své z současných zápisků Staroboleslavského děkana Jiřího Bílka čerpali. Když roku 1639 protestanští žoldnéřové pod Bannerem Starou Boleslav obsadili, tam svůj opevněný tábor zařídili a kostely zneuctili a obloupili, nemohli ovšem poutníci na pouť do svatyně Marianské přicházeti. Avšak stalo se téhož roku, že v noci před svátkem Nanebevzetí Marie Panny ve zpustošené svatyni Marianské najednou podivuhodné zpěvy po delší dobu bylo slyšeti, aniž by se v ní živého človíčka bylo nalezalo. A na tom nebylo ještě dosti. Jak mile zpěvy ty ve svatyni zavzněly, vzešlo zároveň jakési neobyčejné, velmi jasné a příjemné světlo v téže svatyni, které celou prostoru její tak ozářovalo, že se v planoucím ohni býti zdála. Protestantští žoldnéřové, kteří té noci na stráži před svatyní uzavřenou stáli, složili potom před samým Bannerem pod přísahou svědectví, že dotčený zpěv na své uši slyšeli, a ono světlo na své oči viděli. Banner sám byl prý tímto svědectvím velice zaražen, a manželka jeho, v zámku Brandýském přebývající udělovala pak po několik dní hojných almužen chudým. Žoldnéři Bannerovi roztrušovali nápotom, že to všecko strašidlem jakýmsi a kouzlem ďábelským bylo způsobeno. Katolíci

¹⁾ Histor. Bolesl. libr. VII. cap. XXI. pag. 68.

však, vědouce dobře, že ďábel svatyni Matičky Boží oslavovati nebude, leda by jej Bůh k tomu zvláště donutil, vykládali si událost tuto tím způsobem, že zpěvy dotčené byly zpěvy andělské, a že též ono světlo zá-
 zračným způsobem v svatyni právě před svátkem Na-
 nebevzetí Marie Panny povstalo, aby královně nebes a
 země náhrada dána byla za tu úctu a oslavu, které by
 se jí na ten svátek od zbožných poutníků bylo dostalo,
 kdyby jim nepřítel protestantský příchod do svatyně
 byl nezamezil. Děkan Jiří Bílek uvádí v současných
 zápiscích svých také očitě svědky katolické, jenž potom
 o této události svědčili. Zachovaly se nám četné zprávy
 o podobném osvěcení chrámu Páně Svatovítského v Praze
 na Hradčanech, jakož i o podobném zpěvu, který v něm
 slyšán byl za času krále Vladislava II. (1471—1516),
 a pak také r. 1620 v oktávě svátku sv. Víta, když za
 tak zvaného zimního čili jalového krále kalvinisty Fri-
 dricha Falckého velebný chrám Svatovítský zpustošen
 byl. Jos. Prok. Horčice, jenž roku 1837 své popsání
 Staroboleslavské svatyně Marianské tiskem uveřejnil,
 dodal k svrchu položené zprávě ještě tuto poznámku:
 „To osvěcení, jakkoliv podivné, však častěji v chrámech
 Boleslavských jest viděti, tak že mnozí z nynějších oby-
 vatelů je nejednou spatřili.“

Učiníme ještě zmínku o jedné staré pověsti, z které
 též patrně se jeví něžná láska lidu našeho k Staro-
 boleslavské svatyni Marianské, a k Matičce Boží vůbec.
 Když lid náš na jaře za pěkného počasí skřivánka uvidí
 a uslyší, kterak se lehounkým vzletem výš a výše
 k obloze nebeské vznáší, a kterak při vzletu svém čím
 dále tím něžněji zpívá a zpívá až mu srdéčko usedá:
 tuť se rozechvěje i srdce zbožného lidu, tuť i on sám
 povznáší mysl svou a srdce své k nebi, tam do toho

čarovného nebe, kde svatí a světice Boží, miliony andělů, a v čele jich nepoškvrněná Panna, královna nebes a země, podivuhodným zpěvem Boha oslavuje. A proto jest skřivánek oblíbeným ptáčkem Matičky Boží. Dále jest pozoru hodno, že lid náš skřivánka s Matičkou Boží zejména na její hromniční svátek do jakéhosi styku uvádí. Tomu nasvědčuje pořekadlo: Na hromnice musí skřivan vrznout i kdyby měl zmrznout. Kterak pořekadlo toto povstalo, neumíme vyložit. To však zdá se býti na jevě, že k pořekadlu tomu jakási závažnější příčina podnětem byla; neboť již Ctibor Tovačovský z Cimburka praví v knize své „Hádání pravdy“ nazvané a ve věku XVI. sepsané: „Bude chtíti vrch svého štěbetání učiniti, právě jako skřivan na hromnice.“ Nuže tedy dle jedné pověsti, kterouž Jan Ig. Dlouhoveský v jednom ze spisů svých r. 1670 zaznamenal, jest skřivánek na hromnice ve zvláštním styku i se Staroboleslavskou svatyní Marianskou a s posvátným obrazem. Vypravoval totiž lid tenkrát, a i dříve již, že v nejkřutější zimě, když všecko pod sněhem leží, skřivánek předce na svátek hromniční hned z rána, jak dennice vychází, vzhůru nad Staroboleslavskou svatyní Marianskou vyletí, že se nad ní vznáší, vesele švitoří a zpívá, jakoby Matičce Boží na tento svátek její zpěvem svým zvláštní úctu vzdáti chtěl. Po svátku tom není ho však nad svatyní Marianskou dříve viděti, až opět jarní počasí nastane. Uzavíráme tedy toto vypravování o posvátném obraze Staroboleslavském srdečnými veršíky, jež biskup J. Dlouhoveský před dvěma sty lety složil:

„Zpívej skřivánku k Božímu Beránku,
 Zpívej Matičce, milé hrdličce,
 Zpívej písničku, Boží poslíčku,
 Staroboleslavskou pozdrav Matičku!“

I.

Kollegiatní chrám sv. Kosmy a Damiána i sv. Václava v Staré Boleslavi.

Nemohouce v této knížce vypisovati život i mučnickou smrt sv. Václava, odkazujeme čtenáře na dílo v předmluvě uvedené, z něhož sem klademe vyobrazení sv. Václava a sice nejstarší posud známé, které se nachází v rukopise pergamenovém, jenž vůbec kodex Vyšehradský sluje, ale nyní se nachází v universitní knihovně Pražské a druhé vyobrazení téhož dědice našeho svatého Václava v brnění rytířském a s kopím v ruce, jak za času císaře Karla IV. představován byl.

Již pak vydejme se na pouť k sv. Václavu. Projdouce dveřmi, jimiž se od východní strany na bývalý hřbitov vychází, vidíme v levo kapli sv. *Klementa*, mučnicka a papeže, jehož výroční svátek dne 23. listopadu se slaví. Kaple tato jest velmi zajímavá památka slohu romanského v Čechách a pochází dle úsudku znalců z XI. věku. Dal-li ji tenkrát kníže Břetislav vystavěti aneb někdo jiný a v kolikátém roce asi se to stalo, o tom nemáme zjištěných zpráv. Er. Vocol praví sice, že r. 1099 kostelík tento byl založen, neudal však, odkud tuto zprávu vzal. K. V. Zap vyslovil domněnku, že na témž místě, kde nyní kostelík Svatoklementsý

stojí, již před jedenáctým stoletím, v nejstarší tedy době Staré Boleslavi, bezpochyby jiná kaple na počest

sv. Klementa stávala. Domněnka tato shoduje se s výrokem Boh. Balbína, jenž dří: „Někteří [znalcové našich

starožitností mají za to, že za časů sv. Cyrilla a Methoděje byla vyzdvižena.“ A s touto domněnkou shoduje se starobylá pověst v Boleslavi posud kolující, že na

témž místě, kde dotčený kostelík stojí, sv. Methoděj sedával a lid vyučoval. Za neblahých válek husitských ušla sice kaple tato zkáze, ale poněvadž byla věkem

již sešlá a chatrná, dali ji r. 1601 probošt Václav Albin a děkan Jiří Steinwasser úplně znova opravit. O tom svědčil nápis na klenutí vnitř kaple, který však později byl zabílen. Kdo ji po zhoubném řádění Švédů ve St. Boleslavi za války 30leté dal opravit, není nám známo. R. 1831 byla opět opravena a vybělena; roku pak 1859 za následující příčinou. Vedle kostela sv. Václava vede císařská silnice, k jejíž stavbě kapitola Staroboleslavská část hřbitova postoupila. Tím octnula se kaple sv. Klementa při samé silnici, po kteréž jezdící těžké nákladní vozy otrásaly starou stavbou tak, že důkladné opravy a obnovy bylo třeba, která se i provedla s bedlivým šetřením původního rázu a slohu. Výstavnost jest velmi jednoduchá: podlouhlý čtverhran, k němuž se na východní straně polookrouhlá apsida připojuje. Délka obnáší i se zdi jen 42' a šířka 22'. Stavitelské ornamentiky (ozdoby) není ani stopy na ní, a bylo-li snad kdy co, setřeno jest při opravě r. 1601. Na západním průčelním štítu zachoval se ještě původní kamenný kříž, východní štít jest obnoven a pozdějším železným křížem ozdoben. Vchody jsou dva, jeden na průčelní západní, druhý na severní straně, oba stejně jednoduché však původní; přes dvěře do pravých úhlů vybíhající vypíná se ještě ve zdi prohlubený polokruh beze všech ve zdi vynikajících ozdob. Nade vchodem v průčelní straně jest okno, na jižní straně téměř již pod klenbou dvě okna původní, vedle nich ještě třetí, menší, v pozdějším čase avšak stejným způsobem prolomené, aby světlo na kruchtu šlo. V apsidě pak jsou též dvě okénka původní, na venek šikmo se porozšiřující. Tato okénka, jako vůbec ve stavbách z oněch pradávných věků, málo světla do vnitřku přivádějí. V apsidě jest ještě klenutí původní polokruhové, v po-

dopě konchy, v lodi však bylo r. 1857 dle původní křížové formy bez pasů obnoveno.

Kaple sv. Klementa jest také pro kapitolu Staroboleslavskou z té příčiny pamětihodná, že až do roku 1788 dotčená kapitola zde mívala své schůze či sedění, v nichž o záležitostech kostelů Staroboleslavských a kapitolních se jednávalo a volby se vykonávaly. Až do r. 1788 honosila se totiž kapitula Staroboleslavská i tím právem, že čestné kanovníky své většinou hlasů svobodně volila, kteréžto starodávné právo císař Josef II. však zrušil zvláštními dekrety r. 1788 a 1789. I to budiž zde připomenuto, že v této kapli mrtvá těla děkanů Staroboleslavských, pokud v Praze sídlívali, noc před pohřbem odpočívala.

Majíce již vstoupiti do kollegiatního chrámu svatého Václava, podáme tuto obšírnější zprávu o původním kostelíčku sv. *Kosmy a Damiána*, u něhož sv. Václav usmrcen byl, poněvadž kostelíček ten nejstarší památka jest, která se z doby sv. Václava přese všechny pohromy až po dnešní den v Staré Boleslavi udržela, a právě v tomto kostelíčku stovková úcta k našemu milému sv. Václavu původně vznikla, a v něm také na jeho mocnou přímluvu u Boha první zázraky hned po jeho smrti se udály. Kostelíček ten nestojí nyní sám o sobě tak, jako za časů sv. Václava stával, ale pojat byl již v první polovici věku jedenáctého do nové, velké basiliky, kterouž kníže Břetislav I. zbudovati dal z pokuty od papeže jemu proto uložené, že mimo jiné stkvosty zejména tělo sv. Vojtěcha a Gaudencia čili Radíma jakož i pěti svatých bratrů a mučovníků Benedikta, Isáka, Matouše, Jana a Kristýna, z Polska jako kořist válečnou bez dovolení církevního do Čech zavezl. Papež Benedikt IX. uložil knížeti Břetislavovi I., aby náhradou

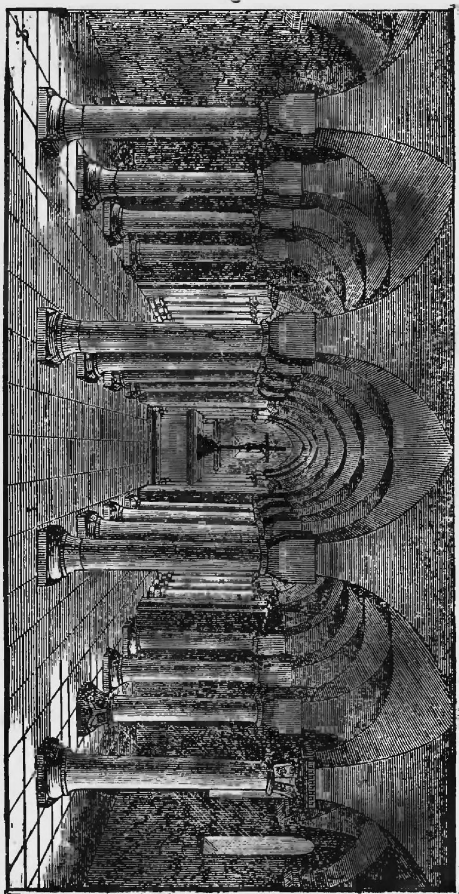
za to vystavěl a nadal zvláštní chrám Páně a při něm duchovní osoby k rozmnožení cti a chvály Boží ustanovil. Břetislav vykonal ochotně úlohu tuto, založiv v Staré Boleslavi četnou kollegiátní kapitolu ¹⁾ a mimo to velkolepou basiliku na počest sv. Václava, a sice právě v těch místech, kde sv. Václav umučen byl. Tato basilika byla zbudována v slohu romanském, který tenkrát panoval, a sestávala z tří lodí, jenž k východní straně polookrouhlými apsidami zakončeny byly. Průčelí nové basiliky bylo k straně západní, v obou rozích jeho stály vysoké věže. Kollegiátní chrám Páně svatého Václava, který až podnes v Staré Boleslavi stojí, povstal během století uplynulých, po rozličných velkých a menších změnách z této románské basiliky, knížetem Břetislavem zbudované. Až podnes zachovaly se v něm tři hlavní lodě, které Břetislav založil, a také jedna věž, v průčelí na rohu západním stojící, mimo některé jiné částky, jež určitěji naznačíme. Na některých z těchto nejstarších částek jest podnes románský sloh zřetelně pozorovati. Ve válkách husitských utrpěla mnoho tato románská basilika; i byla pak v století XVI. značně

¹⁾ Kollegiátní kapitoly zakládaly se mimo stoličné chrámy hlavně za tím účelem, aby se služby Boží s větší slávou konati mohly. Za starých dob, když ještě jiných učilišť nestávalo, byly vždy při těchto kapitolách také veřejné školy zřízeny. Takové kapitoly nazývají se v starých spisech častokrátě kláštery (monasteria), a tak také nazývá kníže Břetislav v své listině od r. 1052 kapitolu Staroboleslavskou. Kníže Vratislav, otec sv. Václava pokládá se za zakladatele takové kapitoly u sv. Jiří na hradě Pražském a také v Staré Boleslavi; Jos. Prok. Horčice: Popsání kollegiátního chrámu v Staré Boleslavi, strana 20. — Dr. Klem. Borový. Dějiny diecése Pražské str. 145. — V. V. Tomek. Dějepis města Prahy, Díl. I. str. 71.

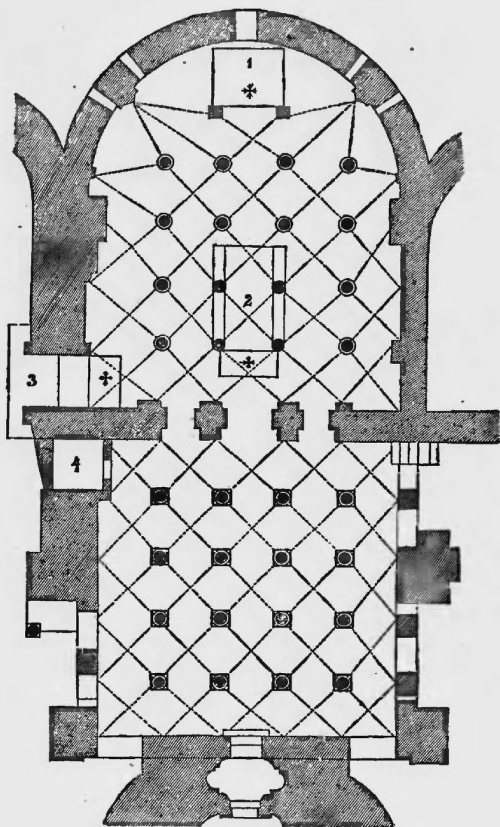
změněna, a změny a správy tyto staly se v slohu gothickém. A když posléze během války 30leté z této romansko-gothické basiliky vinou protestantských žoldnéřů téměř jen holé zdi pozůstaly, byla opět v polovici století XVII. v slohu renaissančním obnovena. Za těmito příčinami viděti jest v nynějším kollegiátním kostele sv. Václava trojí sloh stavitelský. Kníže Břetislav zakládaje novou romanskou basiliku zachoval se s velikou úctou a šetrností k původnímu kostelíčku sv. Kosmy a Damiána, u jehož dveří sv. Václav mučnickou smrt podstoupil, který krví téhož sv. dědice České země zbrocen byl, a v němž tělo jeho asi po tři leta spočívalo. Postaral se o to, aby tato pro celou zemi Českou drahocenná svatyně při nové stavbě byla nejen úplně zachována, ale aby také v nové, nádherné basilice nejprzednější místo zaujala. K tomu cíli dal novou basiliku tak stavěti, aby dotčená svatyně právě v prostřední lodi, a sice v nejzazší a tudýž v nejčestnější části její stála. Aby pak v této nové romanské basilice velký a přiměřený presbytář zbudován býti mohl, dal Břetislav celou střechu ze starého kostelíčka sv. Kosmy a Damiána sněsti a jej ku straně západní tak prodloužiti, že se téměř ještě jednou tak dlouhým stal, nežli za času sv. Václava býval.

Nad tímto starým a prodlouženým kostelíčkem, který nízký jest, zbudován byl místo střechy velký kůr nové basiliky, do kterého se po schodech nahoru chodilo, a ještě chodí, ač schody nynější, jakož i celá úprava téhož kůru a presbytáře z pozdějších dob pochází. Tímto způsobem jest i presbytář kostela sv. Jiří na hradě Pražském zařízen. Dolejší část nazývá se v takových romanských basilikách obyčejně kryptou. Tuto tedy kryptu nynějšího kostela Svatováclavského přede

I. Krypta kollegiálneho chrámu sv. Václava v Staré Boleslavi.

vším jiným popíšeme, poněvadž východní polovička její již za času sv. Václava stávala, a v ní se také mučnickví a první hrob jeho nachází. K popisu přiloženy jsou tuto dva větší a dva menší nákresy (I.—IV.). Na prvním větším nákresu (I.) představen jest prospekt celé této krypty, a na druhém větším nákresu (II.) jest půdorys její, aby čtenář prospekt s půdorysem porovnat, a si tuto nejstarší svatyni Svatováclavskou snadněji představit mohl. Před vchodem do této svatyně čili krypty jsou dvoje okrouhlé schody do hořejšího presbytáře vedoucí. V prostoru mezi těmito dvojími schody jest dosti široký vchod do starobylé krypty. Sestupuje se do ní po osmi stupních, poněvadž celá krypta hloub leží než všechny ostatní částky chrámové. Délka celé krypty obnáší 69 stop, šířka 30 stop, ale výška její jenom $8\frac{1}{2}$ stopy, pročez celá krypta nízká jest, jako nejstarší kostelky romanské vůbec. V prostoru přední hned u vchodu stojící částky svatyně nachází se 16 romanských kulatých sloupů ve čtveru pořadí rozložených, na nichž klenba spočívá. Nejen v půdorysu ale i v prospektu lze toto sloupopřadí snadno rozeznati. Celá tato přední částka svatyně, v kteréž dotčených 16 romanských sloupů stojí, sluje obyčejně kryptou Břetislavovou, poněvadž ji kníže Břetislav dal k původnímu kostelíčku sv. Kosmy a Damiána přistavěti. Jakož na půdorysu dále viděti jest, oddělena jest tato krypta Břetislavova v pravo a v levo částečně zdí a v prostředku dvěma silnými pilíři od zadní částky celé krypty. Tuto zadní částku krypty nazývají někteří kryptou Vratislavskou, poněvadž za to mají, že kníže Vratislav, otec sv. Václava, ji dal vystavěti, jiní opět zovou ji kryptou Svatováclavskou. Tato tedy zadní částka krypty jest původní kostelíček *sv. Kosmy a*

II. Půdorys krypty kollegiálního chrámu sv. Václava v Staré Boleslavi.

1. Oltář sv. Kosmy a Damiána. 2. Původní hrob svatého Václava s oltářem. 3. Mučnictví sv. Václava. 4. Kuchynka sv. Václava.

Damiána, v němž se náš milý sv. Václav modlíval, v němž mši sv. obcoval, Tělo Páně přijímal, u jehožto dveří mučnickou smrt podstoupil, a v kterémž potom tělo jeho svaté asi tři leta spočívalo, nežli na hrad Pražský do kostela Svatovítského bylo přeneseno.

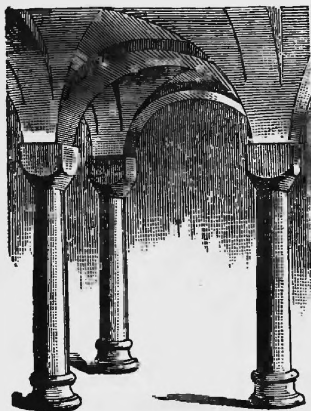
Jakož na půdorysu viděti, zakončen jest kostelíček sv. Kosmy a Damiána polookrouhlou apsidou, v níž se čtyry menší okénka, a v prostředku jedno širší okno nalezá. Toto širší okno nebylo původně, a zhotoveno jest teprv r. 1764, aby do svatyně více světla padati mohlo, poněvadž čtyry původní okénka, jaké se v romanských kostelích často nalezají, jen málo světla poskytovala. Škoda jen, že nové, širší a větší okno nebylo v jiném přiměřeném slohu založeno. Před tímto velkým oknem nalezá se oltář sv. Kosmy a Damiána, který v půdorysu naznačen jest číslicí 1. Na místě tom stával vždy oltář těmito dvěma sv. mučnickům zasvěcený, jen že byl jiným slohem nežli nynější upraven. Nynější oltář jest z pěkného mramoru a vyzdvižen byl z dobrovolných příspěvků za děkana Jana Ondřeje Kaysera r. 1761. Na oltáři tom stojí u prostřed kříž a po obou jeho stranách jsou sošky sv. Kosmy a Damiána. Při posvěcení byly do něho vloženy ostatky obou těchto mučnicků a také ostatky sv. Václava. Na svátek sv. Kosmy a Damiána, dne 27. září, konají se každoročně při tomto oltáři slavné služby Boží, a u něho bývají také nově jmenovaní proboštové, děkanové a kanovníci Staroboleslavští installováni. Téměř uprostřed této svatyně, v místnosti, jenž na půdorysu naznačena jest čís. 2, stával původní hrob našeho milého sv. Václava, do něhož hned po své mučnické smrti vložen byl. Nábrobek nynější na témž místě vyzděný, porfyrem pokrytý a asi šest stop vysoký zbudován byl r. 1657 za kapitolního

děkana Martina Kemlíka. Na vrchní porfyrové ploše náhrobku jest latinský nápis: „Primum sepulchrum gloriosissimi Martyris et Ducis Bohemiae restitutum A. 1657,“ t. j. První hrob přeslavného mučeníka a knížete země České, obnovený r. 1657. Po obou delších stranách téhož náhrobku nalezá se kamenný stupeň. Před náhrobkem stojí oltář v místě, jež na půdorysu naznačeno jest křížkem pod číslicí 2. U téhož oltáře, ale již na samém náhrobku stojí krásný, bronzový krucifix, čtyry stopy a dva palce vysoký, 2 stopy široký a 103 libry těžký. Krucifix ten býval prý jindy před kostelem na ulici umístěn, a později teprv do krypty přenesen, aby před všelikým úrazem byl zachráněn. Naproti náhrobku stojí v pravo a v levo, přímo u zdi kanovnické stolice, kromě nichž v celé svatyni žádných jiných stolic není. Hned v levo od vchodu této nejstarší krypty, a sice v místnosti, jenž na půdorysu naznačena jest číslicí 3, býval vchod do původního kostelíčka sv. Kosmy a Damiána, když ještě celé basiliky nebylo. Vchod tento bývalý jest nyní do polovice zazděn, a to jest právě to místo, kde náš milý svatý Václav r. 935 mučnickou smrtí zemřel, a kterou krví svou svatou skropil. „Kteráž krev,“ praví Karel IV., otec vlasti, ve svém latině sepsaném životopisu svatého Václava, „bratrovraždu před Bohem svolávajíc, žádným lidským uměním nemohla nikdy setřena býti.“ A když z nečasné snahy po čistotě místo bylo zabíleno, vápno pak pukalo a opadávalo a ony prastaré známky krve opět do očí padaly. Toto místo jest až podnes vyznačeno kovovou schránkou, opatřenou tlustým sklem a září pozlacenou. V místnosti, jenž na půdorysu pod číslicí 3 křížkem jest naznačena, stojí oltář, který vůbec „mučnictví sv. Václava“ sluje. Za oltářem užíš čtvero

dřevěných bíle natřených soch. Jedna z nich představuje sv. Václava, an pod ranami klesá drže pravou rukou kruh ve zdi zadělaný.¹⁾ Druhá socha vypodobňuje bratra jeho Boleslava, kterak v napřažené pravici dýku drže sv. Václava bodnouti obmýšlí. Opodál Boleslava v pravo a v levo jsou ještě dvě sochy spiklence Boleslavovy představující. — Místnost, kde kuchynka, v níž sv. Václav hostie ku mši sv. pekával, stávala, nachází se v přední části krypty t. j. v tak zvané Břetislavské kryptě. Na půdorysu vyznačeno jest místo kuchynky té číslicí 4. Z půdorysu jest také viděti, že kuchynka ta dříve než basilika Břetislavova byla zbudována, přímo u zdi, a sice již vně starobylého kostelíčka stávala. Klenutí celé zadní částky krypty spočívá také jako klenutí v kryptě Břetislavově na romanských sloupích. Na půdorysu viděti jest, že i v ní jest 16 sloupů v čtveru řadách rozloženo tím směrem jako v kryptě Břetislavově. Ale mimo to jsou tam hned před oltářem sv. Kosmy a Damiána ještě jiné dva sloupy, tak že se v zadní části krypty celkem 18 sloupů romanských nachází. Co do výšky čili velikosti jsou všechny sloupy v přední a zadní kryptě stejné, skoro každý z nich jest 6 stop, 9 a půl palce vysoký; hlavice sloupů jest 4 stopy a 7 palců dlouhá. Ale hlavice a nohy sloupů v zadní kryptě liší se patrně od hlavic a noh sloupů v přední kryptě, a z rozdílů těchto vysvítá, že sloupy v zadní kryptě jsou o více než o sto let starší nežli sloupy v přední kryptě. Tak již před lety o tom soudil Erasmus Vocel řka: „Starší část (krypty) jest bez pochyby kostelíček sv. Kosmy a Da-

¹⁾ Mosazný kruh, kterého sv. Václav při smrti své k zemi klesaje rukou se uchopil, nachází se nyní na železných dveřích kaple Svatováclavské u sv. Víta v Praze.

miána, svatým Václavem okolo r. 930 založený; novější pak díl podzemní svatyně jest dle mého zdání krypta chrámu, jež Břetislav I. r. 1046 ke cti sv. Václava vystavěti dal. Nohy sloupů, dílu staršího na východní straně apsidou uzavřeného, tvořeny jsou podvalem Atti-

III. Sloupy a klenutí krypty Svatováclavské.

ckým, složeným z dvou válců, mezi nimiž žlábek položen jest. . . . Nohy sloupů v novějším oddílu krypty . . . jsou již pozdějšího způsobu, ozdobou čtvera lupenů z podvalu vynikajících opatřeny.¹⁾ V nákrešu III. „Sloupy a klenutí krypty Svatováclavské“ viděti jest tři sloupy a také vazbu ze zadní části celé krypty,

¹⁾ Památky archeol. D. II. z r. 1857. str. 120.

čili z původního kostelíčka sv. Kosmy a Damiána. Porovná-li čtenář úpravu těchto tří sloupů s úpravou sloupů v přední části krypty stojících, které na prospektu jsou nakresleny (viz nákres I.), přesvědčí se o tom, jak značně se liší nohy a hlavice sloupů v zadní kryptě od noh a hlavic sloupů v přední kryptě, což patrný důkaz toho jest, že sloupy tyto v rozličných dobách byly utvořeny. Hlavice obojích těchto sloupů jsou sice kostky čili krychle, jejichž dolejší částka jest zakulacená; ale u sloupů krypty zadní přilehá tato dole zakulacená kostka bezprostředně na hlaveň sloupu, jakož viděti jest na nákresu III., kdežto u sloupů přední části krypty kostka dole zakulacená pod sebou má ještě tenký laloček, který teprv na hlavní sloupu spočívá, jakož z prospektu (nákres I.) vysvítá. I samo zakulacení kostek jest u sloupů těchto poněkud jiné, než u sloupů zadní krypty. Nohy sloupů v zadní kryptě liší se též patrně od noh sloupů v přední kryptě. Nohy sloupů v zadní kryptě složeny jsou z dvou válců, mezi nimiž se žlábek nachází, kdežto nohy sloupů v přední kryptě utvořeny jsou z čtverhranného podkladu (plinthus), z něhož v rozích zaokrouhlé patníky vynikají, které Erasm. Vocol lupeny nazývá, poněvadž se v pozdějších dobách místo těchto patníků lupeny skutečně na nohách sloupů nacházejí. Takové patníky vyskytují se v pokročilejším věku slohu romanského. Z toho jest na jevě, že sloupy v přední kryptě o celé asi století později byly utvořeny, nežli sloupy v zadní kryptě, a že tudíž zadní krypta o více než o sto let starší jest než přední. Na prospektu celé krypty (nákres I.) jest dále viděti, že první sloup ve čtvrté řadě zcela jinou hlavici má než ostatní sloupy v přední kryptě. Vyobrazení této hlavice vloženo jest tuto v nákresu IV. Mimo to má druhý

sloup v též čtvrté řadě zcela jinou nohu než ostatní sloupy, a noha ta není nic jiného, než obrácená hlavice sloupu prvního, tak že římsa, jenž u prvního sloupu mezi hlavicí a klenutím se nachází, u druhého sloupu za podklad celé nohy slouží. Okrasy na této hlavicí a noze vytesané jsou úplně stejné, a podobné jim ozdoby nacházejí se často na sloupích z pozdějších dob slohu romanského. Dle toho tedy dotčená hlavice a noha

mladší jest, než

ostatní hlavice

a nohy v přední

kryptě. Ještě

jeden rozdíl

značí se ve

tvaru klenutí

přední a zadní

části krypty,

a viděti jest

také při poro-

vnání nákresu

I. a III. V před-

ní totiž kryptě

vyrůstají kří-

žové klenby

beze všech pa-

častí sv. Václava stával. Ve válkách husitských ztro-

skotán byl u nás v Čechách veliký počet velikolepých

budov církevních, jenž chloubou a slávou naší vlasť

bývaly, a které jiným národům za příklad zbožnosti,

obětivosti, umělosti a také za důkaz hmotného blaho-

bytu našich katolických předkův sloužívaly. Mimo to

zahynul a zničen byl veliký počet takových pomníků ve

válce 30leté; ale přese všechny tyto pohromy, které i

IV. Hlavice jednoho sloupu
v kryptě Břetislavové.

sův z hlavic,

kdežto v zadní

kryptě klenba

jakési pasy do

sebe má.

A tak tedy

mimo stále po-

dání i sám sloh

stavitelský

tomu zřejmě

nasvědčuje, že

zadní část této

krypty jest

původní koste-

líček sv. Kosmy

a Damiána

který již za

Starou Boleslav téměř v nivec uvedly, zachoval se tam předce původní kostelíček sv. Kosmy a Damiána. Stalo se to tuším zvláštním řízením Božím, a pro zásluhy našeho milého sv. Václava, který tento kostelíček svou nevinnou, mučenickou krví skropil, a který svou horlivostí v uvádění a rozšiřování víry katolické v Čechách celý národ náš od hrozcí mu záhuby zachránil a vysvobodil. Tato svatyně Staroboleslavská uvádí tedy nám Čechům na pamět, co všecko máme děkovati víře katolické a našemu milému sv. Václavu.

Obraťme nyní zřetel svůj k vysokému kůru a presbytáři, který nad kryptou zbudován jest. Jde-li se po okrouhlých schodech před kryptou stojících vzhůru, viděti jest v levo na kraji kůru kazatelnu, která původně bývala ve zrušeném nyní kostele sv. Martina na Starém městě Pražském, a pro kollegiální chrám Staroboleslavský r. 1785 zakoupena byla. V témž kůru stojí na pilastrech čtyry sochy, totiž Matičky Boží, sv. Jana Nepom. a sv. mučovníků Kosmy a Damiána. Dále stojí v kůru dvě zpovědnice, které sem r. 1787 z Pražské kolleje Klementinské byly zakoupeny. Na témž místě, kde tyto dvě zpovědnice stojí, bývaly dříve dva oltáře, z nichž jeden na počest Rodičky Boží a druhý na počest sv. Cyrilla a Methuda byl zasvěcen. Za zpovědnicemi jsou po obou stranách pěkné stolice kanovnícké s vykládanými obrazy Matičku Boží a sv. Václava představujícími. Stolice tyto, jakož i ostatní v střední lodi kostelní stávající, zhotoveny byly r. 1729. Mezi stolicemi kanovníckými v kůru jest na pravé straně vchod do tak zvané panské zákristie, v níž se také svaté ostatky, chrámu tomuto náležející přechovávají. Ze zákristie jde se pak do kapitolního archivu. V presbytáři samém stojí před apsidou střední loď chrámové velký oltář na počest

sv. Václava. Oltář ten býval dříve v Praze v kostele sv. Václava u Augustianů bosáků na Zderaze, odkud r. 1785 zakoupen byl. Obraz na oltáři jest dílo proslulého malíře Karla Škrety.

Z původní basiliky knížetem Břetislavem zbudované zachovaly se kromě přední části krypty v nynějším chrámu Svatováclavském obě dvě polookrouhlé apsidy ve dvou bočních lodích a mimo to i 29 do polokruhu sklenutých oken, která však již vícekrát byla obnovena. Nápadné jest, že apsidy všech tří lodí nevybíhají stejnou měrou. Nejvíce vybíhá a jest tudyž i nejdelší apsida loď prostřední t. j. zakončení starobylého kostelíčka sv. Kosmy a Damiána. Apsida boční loď k severu ležící t. j. kaple sv. Kateřiny jest delší nežli apsida boční loď k jihu ležící, v níž se kaple svatých 5 Bratří nachází, tak že tato jižní boční loď ze všech tří lodí chrámových jest nejkratší. A právě v této poslední boční lodi nachází se stará křtitelnice, pod níž starobylá studánka prý jest, v kteréž dle pověsti sv. Methud křest sv. uděloval. Snad právě na tomto místě, kde nyní kaple sv. pěti Bratří stojí, stával původně před dobou knížete Břetislava kostelík od knížete Vratislava I. založený a sv. Cyrillu a Methudu zasvěcený, a možná že při zakládání nové basiliky za Břetislava loď tato boční za tou příčinou kratší byla zbudována, poněvadž původní kostelík sv. Cyrilla a Methuda k východní straně jen tak daleko zasahoval, kde nyní kaple sv. pěti Bratří polookrouhlou apsidou jest ukončena.

Přistupme k popisu ostatních částek chrámu Svatováclavského. Vstoupíme-li hlavními dveřmi na západní straně do chrámu, nacházíme se pod rozsáhlou hudební kruchtou ve střední lodi, odkud také nejlepší rozhled na celý chrám se naskytuje a velký dojem

působí. Na hudební kruchtě jsou velké varhany, které r. 1772 děkan Staroboleslavský a světící biskup Pražský Kayser svým nákladem dal zhotoviti. Čítají 22 rejstříků, a jsou četnými řezbářskými okrasami opatřené, tak že pohled na ně z presbytáře velmi pěkný jest. Jde-li se od hlavního vchodu do kostela v střední lodi směrem k presbytáři, viděti jest v též lodi v pravo na hlavních pilířích ve výši umístěné tři dřevěné, barvou natřené a pozlacené sochy našich sv. dědiců a patronů Ivana, Víta a Vojtěcha; po levé straně sochy sv. Jana Nepom., Sigmunda a Norberta. Sochy tyto bývaly dříve v Praze na Malé Straně a sice ve zrušeném nyní kostele svatého Václava, odkud r. 1784 zakoupeny a do Staré Boleslavi přeneseny byly. Nad těmito sochami nalezá se v celé střední lodi po pravé a po levé straně 14 velikých obrazů, na nichž nejhlavnější události ze života sv. Václava jsou představeny, počínaje od jeho narození až do přenesení těla jeho ze Staré Boleslavi na hrad Pražský. Někteří znalcové mají za to, že obrazy tyto maloval slovutný malíř Karel Škreta. Každý obraz opatřen jest vysvětlujícím nápisem v řeči latinské. Od hlavního vchodu na levé straně zní v českém překladu nápis na obraze prvním: Narození sv. Václava, knížete a mučeníka Českého, a jeho zbožné od Pavla kněze vychování. Na 2hém: Sv. Václav vzdělává se v svobodných uměních a Drahomíra pronásleduje krutě křesťany. Na 3tím: Volba sv. Václava za knížete Českého a kruté zardousení sv. Ludmily. Na 4tém: Sv. Václav staví kostely, bůžky pohanské ruší, a službu andělskou kněžím koná. Na 5tém: Sv. Václav vlastnoručně chleb a víno k nejdražší oběti mše sv. připravuje. Na 6tém: Sv. Václav přináší chudým dříví. Při nočních návštěvách chrámu radí zimou se chvějícímu Podivínu, aby po jeho

šlepějích kráčel. Na 7ém: Císař úctu vzdává na sněmu říšském sv. Václavu, ježž andělé provázeli, a jemu také rameno sv. Víta darem dává. Obrátíme-li se nyní před vchodem do krypty obličejem k hlavnímu vchodu do chrámu, máme opět po levé straně druhou řadu obrazů, na nichž tyto události jsou představeny, a sice na 8ém: Sv. Václav dává posvětití nově zbudovaný kostel svatého Víta v Praze, a v něm rameno téhož svatého mučeníka ukládá. Na 9tém: Sv. Václav dává vyučovati ve víře na svobodu vykoupené dítky pohanské, a v chorobnici, již sám založil, sirotkům posluhuje. Na 10tém: Svatý Václav odpouští odbojnému knížeti Radislavovi, jenž se byl proti němu zbouřil, ale potom před ním se pokořil. Na 11tém: Sv. Václav obmýšleje vzdáti se knížetství, žádá k tomu v Římě skrze své vyslance o dovolení, a poučen byv o svém násilném usmrcení, kráčí jako beránek ku své smrti. Na 12tém: Sv. Václav, trvaje na modlitbách zabit jest od svého bezbožného bratra, a věrný průvodčí jeho na smrt jest vlečen. Na 13tém: Sv. Václav uzdravuje manželku Boleslavovu zimnicí trpící, a Boleslav jí důtku dává. Na 14tém: Při přenesení těla sv. Václava do Prahy nabývají věznové svobody, a ucho téhož světce, jež mu utato bylo, přirůstá opět zázračně k jeho svatému tělu.

Mimo tyto obrazy visí pod zábradlím hudební kruchty ještě dva velké obrazy, latinskými nápisy opatřené, které po česku takto zní, a sice první: Přesvatý kníže Václav rozhání svolaný sněm hromem, bleskem, deštěm a vichřicí. Druhý nápis dí: Svatý Václav poráží krále Maďarského Bélu, jeho syna a jejich vojsko pod způsobou orla bílého, jenž křídly svými České vojsko chrání. Jaroslav Berka nese korouhev Svatováclavskou. Tato druhá událost sběhla se za času krále Přemysla Ota-

kara II. O první nemáme jiných zpráv, nežli pověst, kterouž vypravuje Hájek ve své kronice v tento smysl: Pohanští Čechové v okolí žateckém bydlící, vidouce po smrti sv. Václava, že se za příčinou četných zázraků u hrobu téhož světce sběhlých mnoho pohanů na víru křesťanskou obrací, žádali prý na Boleslavovi I., aby valný sněm pohanů a křesťanů tehdejších na Tursko svolal, a všem přísně zakázal, aby žádný z nich ani slovem zmínky více nečinil o sv. Václavu. Když se tedy obě strany na Tursko byly sešly a rokovati počaly, uzřeli najednou křesťané a pohané v povětrí muže krásného, v zlaté zbroji na bílém koni sedícího, za nímž od západní strany veliký, černý mrak vystupoval. Z mraku toho povstalo hned veliké blýskání, hromobití, nastala také vichřice a velký příval deště, tak že se všickni sněmovníci rozutíkali, aby život zachránili. Na čtyřicet osob bylo prý ale přece bleskem zabito. Od této chvíle netroufal prý si žádný více proti sv. Václavu mluvíti.

V té střední lodi jest u schodů před kryptou stojících a na vysoký kůr vedoucích v pravo oltář bolestné Matičky Boží, ježž Staroboleslavský probošt Jan Čapek z Vysokého Mýta, muž o obě dvě svatyně Staroboleslavské velice zasloužilý, r. 1685 dal zbudovati. Týž probošt dal v Římě památní peníz s obrazy Matky Boží Staroboleslavské a sv. Václava raziti. Vydal také knihu latinskou o Staré Boleslavi pod názvem: Manuale Vetero - Boleslaviensis peregrini 1688, t. j. Rukověť poutníka Staroboleslavského 1688. Na levé straně u schodů dotčených jest oltář *sv. kříže*, na němž velký, dřevěný krucifix stojí. Tento paměti hodný krucifix darován byl po válkách husitských kostelu kollegiátnímu od jednoho ctitele sv. Václava, jehož jméno neznáme,

ale o němž víme, že napotom zraku pozbyl, a až do smrti své slepým zůstal. Dle ústního podání mívál lid již před válkou třidcetiletou (1618—1648) tento krucifix u velké uctivosti; mnozí se rádi u něho modlívali, a na modlitbu svou také rozličných milostí od Hospodina obdrželi. I císař Ferdinand III. a kardinal arcibiskup Harrach a jiní přední pánové Čeští neopomenuli nikdy modliti se před tímto krucifixem, káykoli Starou Boleslav navštívili. R. 1689 stalo se pak, že ode dne 2. až do 8. července dřevěný obraz Krista Pána na tomto kříži visící u přítomnosti mnoha lidí tvář často značně měnil, a také obě oči častěji otvíral a zavíral. Tehdejší arcibiskup Pražský Jan Bedřich hr. Waldstein nabyv o tom zprávy, rozkázal hned, aby zvláštní komisse z učenců duchovních a světských celou tuto událost dle předpisů církevních přísně vyšetřila. Vedle těchto předpisů byl pak dotčený krucifix při zavřeném chrámu nejprve s oltáře, na němž visel, složen, a na tajném místě uložen. Lid druhého dne ráno do kostela přišedší divil se tomu nemálo, ano těžce toho nesl, že krucifix byl odstraněn. Komisse arcibiskupská počala pak práci svou; mnoho rozličným stavům náležitých svědků očitých bylo slyšáno a pod slavnou přísahu vzato, jejichž svědectví se v tom úplně shodovalo, že na své vlastní oči svrchu dotčené změny na krucifixu viděli. Po skončeném přísném vyšetřování četných svědků, a po bedlivém uvážení všech ostatních okolností prohlásil pak arcibiskup Jan Bedř. hr. Waldstein, že se dotčené události na krucifixu staly způsobem zázračným, a zároveň také nařídil, aby krucifix opět na své předešlé místo k veřejné účtě byl vystaven. To stalo se dne 20. srpna 1689 s velikou slavností. U velkolepém průvodu, v němž se mimo dav poutníků i vysocí hodnostáři duchovní a světští v hojném počtu

súčastnili, přenesen byl posvátný krucifix nejprvé do svatyně Mariánské a tam před hlavním oltářem postaven, načež se slavnostné služby Boží konaly. Po službách Božích byl pak zázračný krucifix v slavném průvodu do kostela sv. Václava přenesen, a na oltáři, kde již dříve býval, opět vystaven. Tehdejší světitel biskup Pražský Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi, jenž sám v čele slavného průvodu se nacházel, a také zvláštní knížku českou o tomto krucifixu tiskem vydal, praví takto: „Mohu na svědomí říci, že jsem celý oktáv tam (v Staré totiž Boleslavi) byl, a mnoho panstva a lidu obecního zhusta do Boleslavi putujícího a jejich velikou k těmuhž svatému krucifixu pobožnost znamenal.“ Arcibiskup hrabě Waldstein dal potom na své útraty nový oltář na počest téhož zázračného krucifixu vystavěti a posvětil jej sám dne 9. června 1691, když celý chrám Svatováclavský světil. R. 1789 konala se pak v Staré Boleslavi slavnostně stoletá, a r. 1839 třetí padesátiletá památka na tento zázrak. U oltáře, na němž zázračný krucifix jest umístěn, slouží se až podnes každodenně mše svatá, po které se říkají modlitby k ukřižovanému Spasiteli a o sv. Václavu.

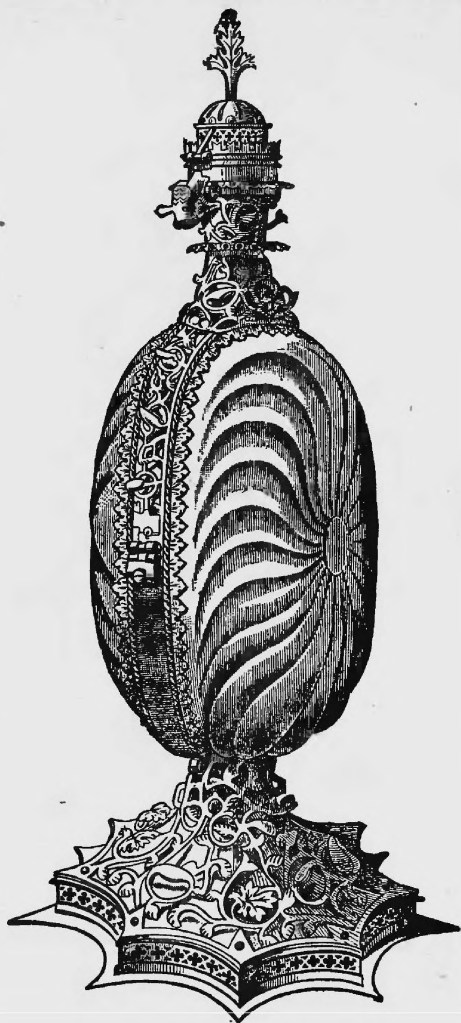
Obraťme nyní pozornost svou k lodi chrámové, jenž na straně severní, od hlavního vchodu do kostela na levo leží. Hned vedle hudební kruchty dole v rohu této lodi, kde dříve druhá věž kostelní stávala, jest nyní tak zvaná dolejší zákristie, která teprv r. 1772 zřízena byla. U prostřed té lodi nalezají se hrobové kameny ze století XVI., pod nimiž těla tří Staroboleslavských kapitolních děkanů odpočívají, a sice Martina z Plané, Ondřeje a Petra Pěšina, vlastních bratrů, rozených z Horšova Týna, kteří po sobě děkany zde byli. V té lodi jest dále na pravé straně za pilířem, u něhož oltář

sv. kříže stojí, u zdi vedle krypty zvláštní malá kaplička s oltáříčkem na počest Všech Svatých. Kaplička tato sestává z dvou kruhových a otevřených oblouků z jedné strany na zdi a z druhé strany na sloupu spočívajících. Sklenuta jest gothickými pasy malého křížového klenutí, a v zavíracím kameně téhož klenutí jest erb Staročeských pánů z Vrabí, dvojí totiž křížem položený meč. Při oltáři Všech Svatých založil r. 1399 pán Aleš z Vrabí zvláštní nadací. V nejzazší části této levé boční lodi, která k východní straně polookrouhlou apsidou ukončena jest, nalezá se kaple sv. Kateřiny mučence. Za starodávna býval v ní oltář sv. Jana Křtitele, a kaple sloula „kaplí knížecí.“ Název tento pocházel bezpochyby ještě z těch časů, když knížata Česká hrad Staroboleslavský častěji navštěvovali, a v kapli té službám Božím obcovali. Kaple sv. Kateřiny byla po 30leté válce k severní straně o několik loket rozšířena, tak že nyní stará apside nestojí již u prostřed zdi východní. Oltář v ní stojící nazývá se vůbec oltářem Vrábským, poněvadž roku 1691 z odkazu Rudolfa Ignáce Vrábského Tlusky z Vrabí, a z daru manželky jeho Anny Kateřiny hraběnky ze Šporků založen byl, jakož o tom nápis latinský pod obrazem oltářním svědčí. Tento oltářní obraz představuje rodinu Páně a vedle ní po jedné straně sv. Rudolfa a po druhé straně sv. Kateřinu. Před oltářem samým jest v podlaze hrobový kámen s nápisem latinským, pod nímž tělo zakladatele leží. Na stěně severní visí také v podobě obrazu vymalovaný rodokmen Staročeského, již vymřelého rodu pánů Vrábských Tlusků z Vrabí. V této kapli, a sice od vchodu do ní na pravé straně, nalezá se zadní část „mučnictví sv. Václava“, které železným zábradlím ohraženo jest. V též kapli pochován jest Ferdinand svob. pán z Woppingu, bývalý

plukovník ve vojště císařském, jehož životopis krátce popsán jest v řeči latinské na cínové tabulce, na severní zdi visící. U této zdi jest také hrobový kámen pána Petra ze Šellenberka a paní Kateřiny ze Šellenberka. Do této kaple vede též zvláštní vchod na straně severní.

Vstupmež nyní do druhé boční lodi, jenž od hlavního vchodu do chrámu na pravo leží. Vedle hudební kruchty, v samém rohu té lodi stojí vysoká věž chrámová. V prostředku této lodi jsou velké dveře, kterými se obyčejně do chrámu vstupuje. V nejzazší, k východu ležící části této lodi stojí kaple na počest svatých pěti Bratří mučeníků a dědiců Českých zasvěcená, jejichž těla kníže Břetislav z Polska do Čech přivést a v této kapli čestně uložit dal. Nynější oltář jest skromný, při němž se na výroční svátek těchto sv. mučeníků dne 12. listopadu zpívaná mše sv. sloužívá, po které se lidu ostatky sv. pěti Bratří k líbání podávají. Velkou částku ostatků pátého sv. Bratra, jmenem Kristýna, daroval napotom sám kníže Břetislav kostelu Olomouckému. Dále zaznamenal kronikář Neplach kratičkou zprávu, že „r. 1216 Bratří sv. Vojtěcha z Boleslavi přenešeni byli do Prahy.“ Zprávu tuto sluší tuším v tom smyslu rozuměti, že větší část ostatků čtyř sv. Bratří do Prahy přenesena byla. A skutečně přechovává se až po dnes v chrámu Páně Svatovítském na hradě Pražském více kostí těchto sv. mučeníků, a v Staré Boleslavi z nich jen malá částka zůstala. Císař Karel IV. dal i z Olomouce některé ostatky sv. Kristýna do Prahy zavést. Kaple sv. pěti Bratří jest nízká, poněvadž při první a druhé obnově chrámu nad ní založena byla nynější panská zákristie. V též kapli stojí před oltářem kamenná křtitelnice, zhotovena v XVI. století. Křtitelnice ta po-

dobá se osmihranému kalichu s okrouhlou podstavkou. Na osmi plochách této křtitelnice vytesány jsou pětilisté heraldické růže, nejsv. Jméno I H S a erb, v jehož dolejší části viděti ratolístku dubovou s třemi žaludy, a nahoře dvě lapidární písmena C L, znamenající bezpochyby jmeno dobrodince, kterýž to dílo zde postaviti dal. Podstavka křtitelnice stojí na dvou širokých kulatých kamenech, a pod nimi prý jest neb bývala studánka, v které se za nejstarších dob křesťanských v Čechách křest sv. uděloval. V též kapli jest také hrobový kámen, ale již sešlý, tak že se z bývalého na něm nápisu sotvy několik slov rozeznati může. Toliko na znaku u prostřed rozeznati lze ptáka, a nad ním rybu. Jos. Pr. Horčice má za to, že to byla hrobka pánů Bechynských z Lažan. Chrám sv. Václava byl snahou vld. kollegiátní kapitoly během r. 1876 vkusně obnoven a opraven a sice podobným způsobem jako r. 1873 a 1874 svatyně Marianská. Práce započaly se dne 24. dubna 1876 a ukončeny byly již v měsíci září, načež vld. pan děkan Karel Hyna celý chrám požehnal. Po ukončené opravě poslala sem neznámá dobroditelkyně z Prahy nové obrazy křížové cesty. Délka celého chrámu z venčí obnáší 146 stop, a šířka 68 stop. Na západní straně vedle hlavního vchodu v rohu stojí vysoká věž. Starý spodek její podepřen jest pilířem, pocházejícím z pozdní doby slohu gothického. Pilíř ten zasahá asi do čtvrtiny výšky celé věže. Na něm vytesán jest leto-počet 1593, což se tak vykládá, že snad právě v tomto roce obnova chrámu po válkách husitských dokonána byla. Nad pilířem stojí ve výši na rohu věže kamenná socha sv. Michala archanděla, a pod ním na pilíři leží socha ďábla přemoženého. Na štítkách ostatních pilířů pravé boční lodi spatřují se zasazené, z kamene vy-

tesané obrazy tří Božských osob, sv. Václava a jiné, které na vysoké stěně ukazují.

Při chrámu Svatováclavském nachází se mimo jiné památky a sv. ostatky též „krev sv. Václava v křišťálové v zlatě zasazené nádobě; částku si vyžádal Ferdinand III.“ Tato nádoba křišťálová chová se v tak zvané panské zákristii. Starobylá, mistrovská práce, kterouž nádoba ta byla zhotovena, poutá pozornost hned při prvním na ní pohledu, ač bohužel, — nevíme při které příležitosti a v které době — o jednu část svých zlatých uměleckých ozdob přišla, a mimo to i některé jiné ozdoby na ní značně porouchány byly. V celku se však ještě tak zachovala, že v ní nejen mistrovské dílo umělecké ze středověku křesťanského spatřujeme, ale spolu také nové svědectví, jak velice si zbožní předkové naši svatých ostatků vážili, když je v tak skvostných a mistrně zhotovených nádobách ukládali. Na obrázku tuto vytištěném jest však nádoba zmenšujícím měřítkem vykreslena; v skutečnosti má $13\frac{1}{2}$ palce z výší, šířka její obnáší v podstavci 5 palců, v prostředku $3\frac{1}{2}$ palce. Celá nádoba podobá se tak zvaným vásám, které po obou stranách svých úška mívají, aby se snadněji pozdvihnouti daly. Od nich liší se však tím způsobem, že střední část její křišťálová není kulatá jako vásy obyčejně bývají, ale plochá. Tlusté křišťálové sklo, z něhož střední část t. j. vlastní nádoba sestává, jest na obou plochých stranách žlábkovitě a sice tak upravené, že jednotlivé žlábkové ze středu plochy na způsob paprsků ale v křivkách vycházejíce, až do své polovice čím dále jdou, tím více od sebe jsou vzdálenější a také širší, ale pak opět k sobě se sbližují, a také slábnou. Celá tato křišťálová nádoba spočívá a zasazena jest v osmiúhelném zlatém pod-

stavci, z něhož se na obou příčných stranách po celé nádobě asi $\frac{3}{4}$ palce široká zlatá páska nahoru až k samému hrdélku vine. Zlaté hrdélko zasazeno jest v otvoru nádoby, a otvor tohoto zlatého hrdélka pokryt jest zlatým víčkem, které stejžkou k hrdélku jest přiděláno, tak že se do výšky vyzdvihnouti může, když se hrdélkem nějaká věc do nádoby spouští, aneb se z ní chce vyjmouti. Na hrdélku samém, a sice zrovna na zlaté pásce, jenž se po příčných stranách z podstavce po nádobě křišťálové nahoru vine, byla také zlatá úška přidělána, která se v prostředku nádoby opět se zlatou páskou spojovala. Obě tato úška byla však ulomena, a není jich více nalézti. Z jednoho zachoval se jen maličký kousek u samého hrdélka, k němuž hned pod otvorem stejžkou jest přidělán. Ze všech uměleckých, s velikou pilností provedených ozdob, které se na podstavci, na pásce, na hrdélku a na víčku nacházejí, vysvítá patrně, že nádoba ta zhotovena byla v pozdní době slohu románského a v době slohu přesně gothického. Lupénky nejen dolů ale zároveň i vzhůru se táhnoucí, kterými víčko jest ozdobeno, dále malý žalud na špičce víčka a některé jiné ozdoby na podstavci jsou známky a zbytky slohu románského. Naproti tomu čisté lupeny z kmene vinného, které se u prostřed jiných románských ozdob na podstavci nacházejí, a ostatní na témž podstavci jakož i na pásce stávající ozdoby, pocházejí již ze slohu gothického. Sloučení těchto dvou slohů v jednom díle uměleckém nasvědčuje tomu, že dílo to pochází ze svrchu dotčené doby slohu románského a slohu přesně gothického. Tato doba zasahuje však až do časů panování císaře Karla IV. „Otce vlasti“. Sloh dotčené křišťálové nádoby tomu tedy nasvědčuje, že nádoba ta z času panování císaře

Karla IV. pocházeti může. Ale mimo to udrželo se v Staré Boleslavi až po dnešní den ústní podání, že sám císař Karel IV., Otec vlasti, tuto nádobu křišťálovou daroval kostelu kollegiátnímu na počest sv. Václava, ježž dle svědectví Beneše z Veitmile za svého hlavního přímluvce u Boha pokládal, a jehož šlépěje po celý čas panování svého tak věrně následoval, že v celém dějepisu Českém nad Karla IV. horlivějšího a stálějšího ctitele a následovatele sv. Václava nenajdeme.¹⁾ Tato stkvostná nádoba byla dle svědectví Balbína za jeho časů ještě plna ostatků z krve sv. Václava. Napotom si z nich císař Ferdinand III. jednu část vyžádal, a bezpochyby že v pozdějších dobách ještě jiní ctitelové sv. Václava z těchto ostatků jiné částky obdrželi. Nádoba

¹⁾ Známo jest z bezpečných památek listinných, že císař Karel IV. sám osobně ve Staré Boleslavi býval. Z vládních listin za panování Karla IV. vydaných jest zjištěno, že se zejména dne 27. června 1351. ve Staré Boleslavi nacházel, a dle ostatních zpráv, jež dílem Beneš z Veitmile, dílem Boh. Balbín zaznamenali, na jevě jest, že císař Karel IV. téhož času ve společnosti arcibiskupa Pražského Arnošta z Pardubic vlastně pouť do Staré Boleslavi k mučeníctví sv. Václava konal. Dle další zprávy téhož Beneše z Veitmile a také dle udání Boh. Balbína založil Karel IV. za svého pobytí ve Staré Boleslavi fundaci k tomu účelu, aby tam, na tak zvaném mučeníctví sv. Václava, každodenně zpívána mše sv. na počest téhož dědice Českého sloužena byla. Stará Boleslav byla tenkrát královský hrad, avšak hradby z časů Boleslava I. pocházející byly za časů Karlových nejen sešlé, ale z velké části také ztroskotané, což se buď za neblahých dob Otíka braniborského (1278—1283) aneb za panování Rudolfa I. (1306—1307) stalo. Císař Karel IV. nařídil za této své návštěvy v Staré Boleslavi, aby tamní hradby znovu byly zbudovány. Počalo se na nich hned pracovati, a právě v témž roku, když Karel IV. zemřel, t. j. 1378, bylo dílo šťastně ku konci přivedeno.

dotčená jest nyní vnitř v samém hrdélku voskem zcela zapečetěna, tak že z ní ničeho vyjmouti nelze. Pokud nám bylo možno skrze tlusté sklo pozorovati, nachází se v ní asi patnácte kuliček jakési šedé čili tmavé barvy. V tétož panské zákristii nalézá se obraz sv. Václava s podpisem císaře Ferdinanda III.: „Svatý Václave králi český pros za mne.“

Kolem celého chrámu Svatováclavského býval hřbitov, který r. 1614 okrouhlou zdi obehnan byl, jakož tomu nápis v kameně vytesaný nade dveřmi k východní straně ve zdi té nasvědčuje. Nedaleko těchto dveří při samé zdi nachází se na bývalém hřbitově kamenný podstavec, na němž *lev* z kamene vytesaný spočívá. Poutníci do Staré Boleslavi příchozí vypravují sobě, že lev ten za tou příčinou se tam nachází, poněvadž právě na tomto místě jest střed celé země České. Dle úsudku znalcův pochází tentýž lev z druhé polovice věku XVII. a má se za to, že jej Staroboleslavský probošt Jan Aleš Čapek (1682 – 1695) dal vytesati a tam postaviti na památku jedné události, která se před dávnými časy v Staré Boleslavi sběhla. Dříve než dotčený lev na to místo byl postaven, stával tam dle svědectví Boh. Balbína bílý kámen. Dotčený lev a tento bílý kámen mají tedy dle udání rozličných spisovatelů tu událost v paměti lidské udržeti, že jednou před dávnými lety trůn císařský v Staré Boleslavi stával. Avšak za jakou příčinou tam císařský trůn býval, o tom jsou různé domněnky. Dějepisec Fr. Palacký má za to, že pověst o trůnu císařském v Staré Boleslavi má jakéhosi dějepisného základu i zdá se mu pravdě velice podobno, že pověst ta vztahuje se na přítomnost císaře Otty I., když za panování knížete Boleslava I. roku 950 hradu Staroboleslavského dobýval. Zpráv Českých o tom boji ne-

máme, a z pozdějších pramenů a z celého pásma dějin víme jen to, že Boleslav I. pak obyčejný poplatek roční císaři opět odváděl, a že ničeho proti němu nepodnikl. Poněvadž tedy císař Otto tenkrátě mír s Boleslavem I. uzavřel, aniž by hradu byl dobyl, možná jest, že při slavném uzavření míru v hradu Staroboleslavském na trůnu císařském seděl a že se památka na tuto událost pověstí udržela.

Na kamenném mostě, na silnici k Brandýsu vedoucí nalezá se kaple sv. *Rocha* se zvonkem na počest sv. *Floriana*. Tento most (viadukt), jak Schaller udává, byl prý již r. 1317. od protivníků královny Alžběty založen, ale teprv r. 1735. dlážděn a kamenným zábradlím ovrouben. Jiní se domnívají, že byl r. 1613. za krále Matiaše od mistra Kiliana Dinzenhofra vystavěn. Dle ústního podání postavili tehdaž řemeslníci z vybývající zásoby v prázdných hodinách tuto kapli ke cti Pánu Bohu a svému patronu sv. *Rochu*. Za času císaře Josefa II. byla kaple tato zavřena a pro potřeby vojenské určena. Po čtyrech letech r. 1795. dne 21. června byla však opět otevřena a k službě Boží odevzdána. R. 1831. dali ji dobrodincové ze St. Boleslavi a z Brandýsa opravit i vybílit potřebnými věcmi ji opatřivše. Že pak tehdaž cholera zuřila, shromažďovali se tu lidé k modlitbám. Téhož roku dne 15. srpna bylo sem vedeno z chrámu Marie P. veliké processí, k němuž se i Brandýští připojili. U přítomnosti 14 duchovních a převelikého zástupu lidu kázal tu tehdaž bývalý děkan Staroboleslavský František Pištěk.

Blíže St. Boleslavi jsou lázně „Houška“ nazvané s prameny železité vody, z nichž hlavní pramen za starší doby nazýván „studnicí *Matky Boží pomocné*.“

P ř í d a v e k.

Pobožnosti ve Staré Boleslavi každodenní.

A. V chrámu Marie Panny.

Litanie Loretanská.

Pane, smiluj se nad námi!
 Kriste, smiluj se nad námi!
 Pane, smiluj se nad námi!
 Kriste, uslyš nás! Kriste, vyslyš nás!
 Otče s nebes Bože, smiluj se nad námi!
 Synu, Vykupiteli světa, Bože, smiluj se nad námi!
 Duše svatý, Bože, smiluj se nad námi!
 Svatá Trojice, jeden Bože, smiluj se nad námi!
 Svatá Maria,
 Svatá Boží Rodičko,
 Svatá Panno panen,
 Matko Kristova,
 Matko Božské milosti,
 Matko nejčistší,
 Matko nejčistotnější,
 Matko neporušená,
 Matko nepoškvrněná,
 Matko přemilá,
 Matko předivná,
 Matko Stvořitele,
 Matko Spasitele,
 Panno nejмoudřejší,
 Panno ctíhodná,
 Panno slavná,
 Panno mocná,
 Panno dobrotivá,
 Panno věrná,
 Zrcadlo spravedlnosti,
 Stolica мoudrosti,
 Příčino naší radosti,

oroďuj za nás!

Nádobo duchovní,
 Nádobo počestná,
 Nádobo vznešená pobožnosti,
 Růže duchovní,
 Věže Davidova,
 Věže ze slonové kosti,

Dome zlatý,
 Archo úmluvy,
 Bráno nebeská,
 Hvězdo jitřní,

Uzdravení nemocných,
 Outočiště hříšníků,
 Potěšení zarmoucených,

Pomocnice křesťanů,
 Královno andělů,

Královno patriarchů,

Královno proroků,

Královno apoštolů,

Královno mučovníků,

Královno vyznavačů,

Královno panen,

Královno všech Svatých,

Královno bez poskvrny hříchu prvotního počatá,

Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, odpusť nám, Pane!

Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, uslyš nás, Pane!

Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi!

Kriste, uslyš nás! Kriste, vyslyš nás!

Pane, smiluj se nad námi!

Kriste, smiluj se nad námi!

Pane, smiluj se nad námi!

oroduj za nás!

Pod ochranu Tvou se utíkáme, svatá Boží Rodičko, prosbami našimi nezhrdej v potřebách našich, ale ode všeho nebezpečení vysvoboď nás vždycky. O slavná a požehnaná Panno Maria, paní naše, prostřednice naše, orodovnice naše; se Synem svým nás smiř, Synu svému nás poroučej, Synu svému nás obětuj.

Otče náš!

V. A neuvoď nás v pokušení.

R. Ale zbav nás od zlého.

V. Oroduj za nás, svatá Boží Rodičko.

R. Abychom hodni učinění byli zaslíbení Kristových.

V. Pane, ne vedle hříchů našich učiniž nám.

R. Aniž dle nepravostí našich odplacuj nám.

V. Modleme se za nejvyššího biskupa našeho Lva XIII.

R. Hospodin zachovej ho, oživiž ho a oblažij ho na zemi, a nevydávej ho v ruce nepřátel jeho.

V. Budiž mu, Pane, věží mocnou.

R. Před tváří nepřitele.

V. Nic neprospěvej nepřítel nad ním.

R. A syn nepravosti neuškodij jemu.

V. Modleme se za císaře a krále našeho Františka Josefa I.

R. Hospodine, spasena učin císaře a krále, a vyslyš nás v den, v který vzývali jsme Tebe.

V. Pane vyslyš modlitbu mou.

R. A volání mé k Tobě přijď.

Modleme se :

Žádáme Tě, o Bože, popřej nám zdraví těla i duše služebníkům svým: abychom na slavnou přímluvu blahoslavené Marie Panny protivensství časných sprostění a jednou radostí věčnou potěšeni byli.

Ó Bože, buď nám služebníkům svým milostiv pro slavné zásluhy svých svatých mučovníků a našich patronů: Cyrilla, Methoda, Víta, Václava, Wolfganga, Vojtěcha, Sigmunda, Jiří, Jana Nepomuckého, Prokopa, Ivana, Kosmy a Damiana, Benedikta s bratřími, Norberta, Josefa, Lidmily (a Anežky), abychom zbožným a stálým orodováním jejich ode všeho zlého ochráněni byli.

Bože, jenž hříchem rozhněván, ale pokáním ukojen býváš, shleď na modlitbu svého poníženého a skroušeného lidu a odvrát metlu svého spravedlivého hněvu, který jsme zasloužili skrze hříchy naše.

Všemohoucí věčný Bože, smiluj se nad služebníkem svým, nejvyšším biskupem naším, Lvem XIII. a spravuj ho podle dobrotivosti své k cestě věčného spasení, tak aby

z daru Tvého věcí Tobě líbezných vyhledával a se vší sná-
žností vykonával.

Ó Bože, útočiště a sílo naše, vyslyš nábožné prosby
Církve své a popřej, abychom zač Tobe důvěrně žádáme,
skutečně dosáhli.

Prosíme Tě, všemohoucí Bože, aby služebník Tvůj
František Josef I., císař a král náš, který z Tvého milo-
srdenství říše převzal řízení, též u veškerých ctnostech pro-
spíval, jimiž by skvěle ozdoben nepravostí se vystříhati,
nepřátele přemahati a k Tobě, jenž jsi cesta, pravda a
život, v milosti Tvé mohl přijíti.

Všemohoucí věčný. Bože, jenž jsi potěšení všech za-
rmoucených a posilnění všech bídnych a nuzných: přijmi
modlitbu a pláč všech těch, kteří v svých zármutcích a
utiskování k Tobě volají, aby všickni z Tvé Božské pomoci
a milosrdenství ve všech svých potřebách a důležitostech se
radovali. Skrze Pána našeho, Ježíše Krista, Syna Tvého,
jenž s Tebou živ jest a kraluje v jednotě Ducha svatého
Bůh po všechny věky věkův. *R. Amen.*

Vyslyš nás všemohoucí a milosrdný Hospodin. *R. Amen.*
A duše všech věrných zemřelých atd.

B. U sv. Václava.

(U oltáře sv. kříže zpívá se po pozdvihování):

1. K Pánu Ježíši:

Svatý Bože, svatý silný, - svatý a nesmrtelný, - smiluj
se nad námi. - Ježíši Kriste ukřižovaný, - skrze svatou ránu
pravé ruky Tvé - smiluj se nad námi.

Svatý Bože, svatý silný atd. - Ježíši Kriste ukřižovaný, -
skrze svatou ránu levé ruky Tvé - smiluj se nad námi.

Svatý Bože atd. - Ježíši Kriste ukřižovaný, - skrze
svatou ránu pravé nohy Tvé - smiluj se nad námi.

Svatý Bože atd. - Ježíši Kriste ukřižovaný, - skrze
svatou ránu levé nohy Tvé - smiluj se nad námi.

Svatý Bože atd. - Ježíši Kriste ukřižovaný, - skrze
svatou ránu boku Tvého - smiluj se nad námi.

Svatý Bože, svatý silný, - svatý a nesmrtelný - smiluj
se nad námi.

2. O sv. Václavu.

Svatý Václave, - vévodo české země, - kníže náš, - pros
za nás Boha, - svatého Ducha! - Kriste eleison.

Ty jsi dědic české země, - rozpomeň se na své plémě, -
nedej zahynouti, - nám, ni budoucím, - svatý Václave! -
Kriste eleison.

Pomoci my tvé žádáme, - smiluj se nad námi, -
utěš smutné, - zažeň vše zlé, - svatý Václave! - Kriste
eleison.

Nebeské jest dvorstvo krásné, - blaze tomu, kdož
tam dojde - v život věčný, - oheň jasný, - svatého Ducha. -
Kriste eleison.

Maria, matko žádoucí! - tys královna velmohoucí, -
prosiž za nás, - za křesťany, - Svého Syna, - Hospodina. -
Kriste eleison.

Všickni svatí za nás proste, - zahynouti nám ne-
dejte, - svatý Víte, - svatý Norberte, - svatý Sigmunde, -
svatý Prokope, - svatý Vojtěše, - svatý Jene Nepomucký,
svatá Ludmilo, - svatý Václave! - Kriste eleison.

Bohu Otci chválu vzdejme, - svatým křížem se že-
hnejme: - ve jménu Otce, - i Syna Jeho, - i Ducha Sva-
tého. - Kriste eleison.

V. Klaníme se Ti, Kriste, a chvalořečíme Tobě.

R. Neboť svatým křížem svým svět jsi vykoupil.

V. Oroduj za nás, sv. Václave.

R. Abychom hodni učinění byli zaslíbení Kristových.

V. Pane, vyslyš modlitbu mou.

R. A volání mé k Tobě přijď.

V. Pán s vámi.

R. I s duchem tvým.

Modleme se :

Pane Ježíši Kriste, Bože náš, prosíme Tě skrze těch
pět ran, které jsi z lásky k nám na kříži utrpěl, přispěj
služebníkům svým, ježto jsi předrahou krví svou vykoupiti

ráčil, ochraňuj toto království, zachovej nás všech od moru, hladu a války, odpusť hříchy, promiň tresty. Učiň to na oslavu velikého Jmena Tvého, na počest přehořkého umučení a nejdražší krve Tvé. Uděl to pro zásluhy blahoslavené Marie Panny, Matky Tvé, pro její neposkvrněné početí, panenství a mateřství. Propůjč to na přímluvu sv. Václava a všech Svatých i světic a smiluj se nad námi.

Ó Bože, jenž jsi svatého Václava palmou mučeníctví z pozemského knížectví převedl do slávy nebeské: na jeho přímlouvání všelikého protivenství nás ochraňuj a popřej, bychom z jeho společenství v nebesích se radovali. Skrze Ježíše Krista Pána našeho. Amen.

V. Pomoc Boží budiž povždy s námi.

R. Amen.

Pobožnost poutnická.

1. Před nastoupením pouti.

Modleme se :

Všemohoucí věčný Bože, obětujeme Tobě společnou pobožnost, kterou vykonati se hotovíme:

1. K oslavení svrchované Velebnosti, s kterou nad živými i mrtvými panuješ.

2. K uctění předrahých ran ukřižovaného Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista.

3. Na vyprošení milostí a darů Ducha svatého.

4. K uctění blahoslavené Matky Boží Marie Panny, jenž jest outočiště hříšníků, Matka božské milosti, pomocnice křesťanů, potěšení zarmoucených, uzdravení nemocných, matka pomoci a dobré rady.

5. K uctění všech andělů a svatých, zvlášť našich svatých zemských patronů.

6. Na poděkování za všechna dobrodiní, která jsi nám a našim přínálezejícím prokázal, (zvlášť pak za)

7. Na vyprošení všech nám k časnému i věčnému blahu potřebných milostí, (zvlášť pak za tu milost, aby . . .)

8. Za zvelebení svaté katolické církve, za svatého Otce, za vykořenění bludu, za pokoj a svornost křesťanských knížat, za zachování pokoje v církvi, v říši a vlasti.

9. Za obrácení nevěrců, rouhačů a nekajících hříšníků, jakož i na smíření Božské Tvé spravedlnosti za hříchy naše.

10. Za naše živé i mrtvé rodiče, manžely, manželky, bratry, sestry, příbuzné a dobrodince, za naše přátele i nepřátele, a za všechny duše v očistci, na které nikdo zejména nepamatuje.

Požehnej oumyslu našemu a přijmi milostivě nepatrnou oběť, kterou Tobě přinášíme.

O Bože, jenž jsi Israelity suchou nohou prostřed Rudého moře vedl, a svaté tři krále na cestě ku Kristu Pánu hvězdou předcházel, račiž i nás pod ochranu vzít, a k svatostanu N. (zde se jmenuje chrám, ku kterému se pouť koná) milostivě provodit. Skrze téhož Ježíše Krista, Pána našeho. Amen.

Otče všemohoucí, řidiž kroky naše, opatruj oči naše, stráží opatř jazyk náš a uši naše, a dnem i nocí bdi nad námi. Račiž mdlobu naši slít, vlačnost naši odstranit, nás duchem pravé pobožnosti naplnit, v dobrých předsevzetích upevnit, milostí svou posvětit. Skrze Ježíše Krista, Pána našeho. Amen.

Pod ochranu Tvou se utíkáme, svatá Boží Rodičko. Prosbami našimi nepohrdej v potřebách našich a přimluvou svou ze všech nebezpečností nás vysvoboď. Paní naše, Orodovnice naše, Prostřednice naše, se Synem svým nás smiř, Synu svému nás odporuč, Synu svému nás obětuj.

Anděle Boží, strážce náš, rač vždycký být ochránce náš, nás vždycky řiď a napravuj, ke všemu dobrému nás vzbuzuj. Ctnostem svatým nás vyučuj, ať jsme tak živi, jak dí hlas Tvůj. Tělo, svět, ďábla přemáháme, na Tvá vnuknutí pozor dáme. Ať v Tvém svatém obcování, setrváme do skonání, po smrti pak v nebi věčně chválíme Boha ustavičně.

Svatý Jene Křtiteli, jenž jsi připravoval cesty Páně, sv. N. (zde se jmenuje patron neb patronka domácího chrámu Páně), a všickni svatí a světice Boží orodujte za nás, abychom po šťastně dokonané pouti domů se navrátili ve zdraví a blahém pokoji.

Požehnej a ode všeho zlého ostříhej nás Bůh † Otec, † Syn a Duch † svatý. Amen.

2. Po návratu z pouti.

Pochválen, veleben a oslaven budiž Bůh všelikého potěšení a Otec Pána našeho Ježíše Krista, jenž nás na pouti naší milostivě provázel, od zlého opatroval, v dobrém posiloval, a nám ve zdraví a v blahém pokoji se navrátiti dal.

Bože, jehož milosrdenství sčísti, a jehož dobrotivosti poklad vývážiti nelze, svrchované Tvé velebnosti za všechna nám na této pouti prokázaná dobrodiní díky vzdáváme, a Tvé milosrdenství vyzýváme, abys, jenž jsi k pokorným prosbám našim milostivě se naklonil, nás i budoucně milostí svou neopouštěl, a nám darů svých štědře udělovati nepřestával. Pro Ježíše Krista, Pána našeho. Amen.

Sláva Bohu Otci i Synu i Duchu svatému, jakož byla na počátku, tak budiž nyní, vždy i na věky. Amen.

Nejsvětější a nerozdílné Trojici Boží, vtělenému a ukřižovanému Pánu našemu Ježíši Kristu, blahoslavené a neporušené Panně a Matce Boží Marii, a všem svatým a světicím Božím budiž čest a chvála, moc a sláva ode všeho tvorstva vzdána, nám pak všech hříchův odpuštění a milost na věky věkův dána. Amen.

Zdrávas Královno, Matko milosrdenství, živote, sladkosti i naděje naše, buď zdráva, k Tobě voláme vyhnání synové Evy, k Tobě vzdycháme, lkající a plačící v tomto slzavém údolí. I protož, orodovnice naše, obrať k nám své milosrdné oči, a Ježíše, jenž jest požehnaný plod života Tvého, nám po tomto putování ukaž, o milostivá, o přívětivá, o přesladká Panno Maria.

V. Oroduj za nás, svatá Boží Rodičko.

R. Abychom hodní učinění byli zaslíbení Kristových.

Modleme se:

Všemohoucí věčný Bože, jenž jsi tělo a duši nejblahoslavenější Panny a Matky Marie hodným příbytkem Syna Tvého přičiněním Ducha svatého připraviti ráčil, dejž, abychom, jenž se její památkou těšíme, pro její milostivou přímluvu od nastávajícího všeho zlého, i od věčné smrti vysvobození byli. Skrze téhož Krista Pána našeho. Am.

